

**THE FACULTY JOURNAL OF
HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES**

Volume 08

Issue 02

December 2019

Faculty of Humanities and Social Sciences

University of Ruhuna

Matara

Sri Lanka

The Faculty Journal of Humanities and Social Sciences

Volume 08, Issue 02. December 2019

Copyright © December 2019, Faculty of Humanities and Social Sciences,
University of Ruhuna, Matara, Sri Lanka.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted by any means, electronic, mechanical photocopying, and recording or otherwise, without written consent of the publisher.

ISSN 1800-3486

Editors

Senior Prof. Gamini Fonseka

Dr. P. H. Amaraweera

Mr. P. H. Wimalasiri

Rev. O. U. Dammadheera Theri

Mrs. H. M. T. M. H. Molagoda

Printed by

Published by

Faculty of Humanities and Social Sciences

University of Ruhuna

Matara, Sri Lanka.

Tel: +94 41 22 270 10

Email: fjhss@hss.ruh.ac.lk

The Faculty Journal of Humanities and Social Sciences

Volume 08, Issue 02. December 2019

The Faculty Journal of Humanities and Social Sciences, Volume 08, Issue 02. December 2019 is a peer-reviewed journal published biannually by the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Ruhuna. As a multidisciplinary journal, it intends to provide a common platform for academics, researchers and professionals to publish their research results in areas pertaining to Humanities and Social Sciences.

Editorial Office

The Faculty Journal of Humanities and Social Sciences

Faculty of Humanities and Social Sciences

University of Ruhuna

Matara

Sri Lanka

Tel: +94 41 22 27010

Email: fjhss@hss.ruh.ac.lk

The Faculty Journal of Humanities and Social Sciences

Volume 08, Issue 02. December 2019

Editors

Senior Prof. Gamini Fonseka

Department of English and Linguistics, University of Ruhuna, Matara.

Dr. P. H. Amaraweera

Department of Geography, University of Ruhuna, Matara.

Mr. P. H. Wimalasiri

Department of Sinhala, University of Ruhuna, Matara.

Rev. O. U. Dammadhera Theri

Department of Pali and Buddhist Studies, University of Ruhuna, Matara.

Mrs. H. M. T. M. H. Molagoda

Department of English Language Teaching, University of Ruhuna, Matara.

Contents

Impact of the Teachers' Self-Motivation on the Quality of the TESL Teacher Training Programmes in Sri Lanka	1
K.S.G.S. Nishantha	
The Last Trumpet from <i>Sinharaja</i>: A Status Study of Elephant Population in Sinharaja World Heritage Site	21
Manjula Karunaratne	
“Big Brother” and Foucault: Power of Surveillance in George Orwell's <i>1984</i>	53
P.W.B.J. Chathurya	
A Model for Seeking the Determinants of Sri Lanka Telecom (SLT) Monthly Household Expenditure	63
S.S. Langappuli	
පුස්තකාලයාධිපතිත්වය, වෘත්තීය කාර්යය හා අභියෝග පිළිබඳ විමර්ශනාත්මක ප්‍රවේශයක්	77
යූ. ඒ. ලාල් පන්නිල	
පුරාතන ලංකාවේ රාජ්‍ය පාලනය තුළින් නිරූපිත යහපාලන ලක්ෂණ කංචන ජනප්‍රිය	89
දේශීය පාලන සමයේ ඉඩම් අයිතිය හා භුක්තිය සම්බන්ධයෙන් රජුගේ කාර්යභාරය	109
ජේ. කේ. ඒ. කාන්ති	

Editorial Note

I am extremely happy to write this editorial for *FJHSS Volume 8, Issue 2, 2019*. The members of the Editorial Board for the *Faculty Journal of Humanities & Social Sciences - University of Ruhuna*, amidst the numerous teaching, research, administrative, and social commitments they all have in their respective domains as academics, managed to come out with a collection of seven valuable academic papers under seven significant topics addressing some crucial issues of timely relevance, in a handsome dust jacket for the benefit of the academic community of Sri Lanka and abroad. They deserve commendation and congratulation on their courage to go ahead with the challenging task of compiling the book within a reasonable period of time after the publication of *Issue 1* of this volume which appeared in June 2019, with ten substantial research papers of similar value. While thanking the Editorial Board, I wish all the best to the readership.

In the anthology of academic papers, the first in line is by K. S. G. S. Nishantha where he points out the necessity of cultivating self-motivation on the part of the English teachers, in the enhancement of the quality of the TESL programmes in Sri Lanka. The empirical research that provides the basis for his findings deals with a decent sample that covers the Galle, Matara, and Hambantota Districts in the Southern Province and focuses on four aspects of motivation: 1) the extent to which self-motivation is required; 2) effective types of motivators feasible among the teachers; 3) affective impact of motivation on the quality of the teacher training programmes; and 4) recommendations to enhance motivation among the teacher trainees. According to him, the pedagogical implications of motivation are concerned with; the structure, subject contents, and organization of teacher training programmes; the logistic aspects such as the venues, durations, and time schedules; and the emphasis on teacher-related factors, school administration-related factors, and teacher-trainer-related factors of their profession. Thus, Nishantha makes a meaningful effort to establish that motivation is not an innate quality of an individual but a process that “involves the biological, emotional, social, and cognitive forces” to activate the desired behaviour and that needs a strategic approach, embracing all aspects of the profession of teaching English.

Manjula Karunaratne presents a status study of the elephant population in the Sinharaja world heritage site, covering the harassment the herds of elephants spread among the wet zone forest reserves in Sri Lanka have been suffering from

since the colonial times, due to the harmful encroachment of the lands reserved for them by private settlers, illicit fellers, and commercial farmers and industrialists. While assessing the symbolic and cultural value of the elephant as a national asset, he proposes several important strategies in a geographical and ecological perspective as well as suggests legal actions to be taken against the illegal entrants into elephant habitats to ensure the sustainability of the elephant population in the wet zone forest cover.

Offering a literary value to the volume, P. W. B. J. Chathurya draws our attention to the Foucauldian perspective of the means of surveillance used by the invisible authoritarian “Big Brother” in maintaining and managing power in the dystopian State of Oceania governed in accordance with the policies of his political junta ‘The Party’ in George Orwell’s political novel *1984*. She appreciates the efficacy of Foucault’s architectural metaphor developed from panopticon, the 18th Century British political philosopher’s architectural addition to the prison design model of the time, that allows the prison authorities to efficiently position the sentries to keep a track of all the prisoners in their charge, in demonstrating the network of security systems operating in Oceania against the citizenry. The technological devices used by “Big Brother” to monitor the behaviour of the citizenry of his state substitute for the panopticon in a more sophisticated way. What used to be implemented in the 18th Century by means of massive concrete structures are thus achieved through a system of strategies that involve a few microdevices but a vast network of spies with a wide range of sophisticated skills. Chathurya highlights the prophetic value of the novel and shares the idea that authoritarianism always established through popular support is harmful to the conservation of humanity.

The model developed by S. S. Langappuli for seeking the determinants of the average monthly telecommunication expenditure in a household is relevant to the readership in a strong way because telecommunication is indispensable today even in domestic life and the carelessness on the part of the telephone users leads to ruinous telephone charges, destroying the household economy as well as causing numerous problems in all aspects of life. In terms of consumer education, the model draws attention to the requirement of observing peak-hour and off-peak-hour variation in the telephone usage charges, and recommends the adoption of strategies to avoid peak-hours and make maximum use of off peak-hours. Moreover, the author demonstrates how telephone usage patterns within a community vary from household to household on the basis of the irrelevant telephone user members’ educational level, marital status, income, professional designation, age, gender, etc., and how economic equilibrium in domestic

telephone expenditure can be maintained by getting the users educated in the economic, social, linguistic, and personal aspects of telecommunication.

In his critical introduction to the professional commitments and challenges of librarianship, U. A. Lal Pannila anthropologically surveys the journey the human race made from their individual-level occupational stage where they used all their skills and strategies to furnish the basics for their existence, to their society-level professional stage where they identified an innumerable multitude of occupations, arts, principles, applications, and technologies, and turned them into disciplines, creating venues to share their experiences, ideas, strategies, and inventions with each other. Against this anthropological backdrop, Pannila interprets librarianship as a designation conferred on a person to function as a custodian of the numerous disciplines preserved in the form of documents and the professional commitment of the librarian as the supply of information on the requirements arising in the development journey of the humanity. While adding an anthropological meaning to the profession of the librarian in this way, he elaborates on the ethical principles of librarianship, the challenges faced in providing library services, and some intelligent solutions to the technical and institutional problems arising while operating a library.

Enumerating good governance elements exemplified in the ancient ruling system of Sri Lanka, Kanchana Janapriya observes that, in accordance with the historical evidence available, in ancient times, although Sri Lanka had a monarchy upon which the power had been centralized, and there was no room for the rise of a tyrannical dictatorship from that ruling system, because the kings, harmonized to Buddhism, used to maintain traditions observed for generations to ensure a just and benevolent rule for the populace. The ancient chronicles state that the king considered himself as “manujaadhipa” (the leader of the human community) (Sri Sumangala & Batuwanthudawe, 1996: Ch 11, Stanza 36) disciplined himself to engage himself in a people-friendly rule, and in return the people considered him a symbol of divinity with a sublime character and personality and the origin of justice. The ruling system of the Anuradhapura Kingdom equipped with regional authorities suggested the decentralization of power under the king’s supervision to settle the issues of the island-wide population. Thereby democratic values seem to have been upheld at all levels in the ruling system of ancient Sri Lanka. The paper, answers most of the issues and queries raised by various international organizations and NGOs about the Sri Lankan community’s exposure to democracy.

The commitment the king maintained towards land ownership and property rights during the independent native monarchy of Sri Lanka is reviewed from an historical point of view in the paper submitted by J. K. A. Kanthi. In a survey upon the local industries associated with clay as well as agriculture, she extrapolates that the national economy of Sri Lanka depended largely on the terrain. With historical evidence, she tries successfully to assert, with reference to the traditional acceptations, that the king used to be the ultimate owner of the entire terrain of Sri Lanka, that the king took the responsibility for irrigating every block of land for agricultural purposes through a network of officials appointed for the administrative divisions spread all over the island, and that the king used his power over land to promote the Buddhist order, to establish social service projects, to reward people for their acts of heroism, and to ensure the people's occupational security. She ends her discussion, indicating that the social harmony the king managed to establish through his people-friendly land usage could convince the populace of their obligation to pay taxes punctually for the sustenance of the national service the king was responsible for.

All the seven papers that represent some disciplines, each varying from the other, make expert analyses of the issues they deal with, and offer either recommendations for follow-up actions, or observations to be considered in assessing the situations they are related to. I am sure that the readership will benefit from the contributions in a variety of ways. I hope the publication will ignite vital discussions on the issues in question, and add elegance to the publication record of the Faculty of Humanities & Social Sciences. Finally, I take this opportunity to thank Vice Chancellor – University of Ruhuna Senior Professor Sujeewa Amarasena, Dean – Faculty of Humanities & Social Sciences Professor Upali Pannilage, the Editorial Board, and the Contributors to the Journal.

Thank you.

Senior Professor E.A. Gamini Fonseka

Impact of the Teachers' Self-Motivation on the Quality of the TESL Teacher Training Programmes in Sri Lanka

K.S.G.S. Nishantha

Department of English Language Teaching
nishanthasubath@yahoo.com

Abstract

This paper explores empirically how the teachers' self-motivation affects teacher training in the context of Teaching English as a Second Language (TESL) programmes in Sri Lanka. The study was largely focused on: 1) the extent to which self-motivation is required; 2) effective types of motivators feasible among the teachers; 3) affective impact of motivation on the quality of the teacher training programmes; and 4) recommendations to enhance motivation among the teacher trainees. The sample consisted of four teacher trainers from the Regional English Support Centers (RESCs) and 88 teacher trainees from 48 schools in the Galle, Matara, and Hambantota Districts in the Southern Province. The main research orientation of the study was qualitative. The findings indicate that motivation is neither an integral component of the teacher training programmes selected for this study nor is defined by sound principles, but rather it is a temporary strategy to attract the teachers to the training programmes. Further, the significance accorded to teacher motivation varies among different educational divisions (Hambantota, Matara, and Galle) although there are certain features common to all of them. Also, it was observed that the procedures adopted by the teacher trainers to motivate the teachers can be categorized as extrinsic motivation attempts. The study revealed a number of pedagogical implications with respect to; the structure, subject contents, and organization of teacher training programmes; their logistic aspects such as the venues, durations, and time schedules; and their emphasis on teacher-related factors, school administration-related factors, and teacher-trainer-related factors of their profession.

Keywords: *English as a Second Language, Teacher motivation, Teacher training*

1. Introduction

The scope of teacher training is varied and broad. It is much to do with academic theorizing, professionalism, socio-cultural context, integrating with the world community and keeping pace with new developments in the field, specific needs of the country or community, as well as with considering how to confront a host of other issues, more practical than theoretical. Nevertheless, at the heart of any teacher training program is the teacher himself/herself. Therefore, unless one

considers the dynamics associated with the teacher and attaches due significance to this phenomenon, any teacher training program is deemed to fail. It is here that the role of motivation comes in, associated with the teacher factor but nevertheless is integral to the whole teacher training program. One can establish a significant parallel between teacher training and motivation at the levels of behavior, cognition, and socio-cultural context. At the same time, it is also pertinent to view the Sri Lankan context, as over the years, there has been much enthusiasm and impetus in education circles about second language teacher training in Sri Lanka. This can be attributed to several reasons that have both global and local implications, the most prominent among them are the identification of English as a tool of empowerment and the necessity to impart second language skills as part of this empowerment. This has resulted in a multiplicity of TESL teacher training programs, short term and long term, conducted by both the university sector and institution sector, public and private. English Language Teaching (ELT) was a career in a field of educational specialization which required a specialized knowledge base and practical experience. To be considered a teacher of English, a professional, he or she is expected to be trained, certified and held accountable for his/her actions. To be an effective teacher one must possess considerable skills, knowledge, patience, caring, commitment and better understanding of the working environment. In this regard teacher training programs play a vital role in producing effective teachers to the field of education. Hence, integral to all such teacher training programs was academic input in the form of special subject areas as educational psychology, educational philosophy, testing and evaluation, and English itself among a number of other study areas. In the practical front, equipping the teacher with the practical skills of teaching was considered to be equally important. Teaching sessions, peer teaching and teaching practice were designed to achieve this goal. With the expansion of the educational sector both qualitatively and quantitatively, TESL teacher training programs too gained wider application, and consequently, wider popularity. This has resulted in the broad-basing of TESL and, on the other hand, localizing the teacher training so that such programs could be started as week-end programs or workshops, short term residential programs, etc. at district and regional level. Concurrent with such developments, the number of TESL trained teachers too has dramatically increased.

Currently, in Sri Lanka, TESL teacher training is mainly administered by the National Institute of Education (NIE). It conducts many programs for In-service teachers through Regional English Support Centers (RESC) established in every

district. Most programs conducted in these centers are one or two-day workshops and teachers get the opportunity to discuss their problems related to their classroom teaching there. Pre-service teacher training for TESL teachers is conducted at three colleges of Education situated in Kalutara, Jaffna and Kandy. Further, British Council (Sri Lanka) also conducts various teacher training programs for TESL teachers. Although most of the institutes engage in TESL teacher training programs, Regional English Support Centers (RESCs) play the key role in conducting TESL teacher training in Sri Lanka with a very large network spread over every region of the country.

However, the success or failure of a program is in its capacity/ability to deliver results. In the Sri Lankan context, it is questionable whether such programs have delivered the intended outcome compared to the human, material, and financial resources that have been spent on such programs. It is problematic whether teaching and learning English as a second language has achieved a healthy and satisfactory standard to cater to the ever-increasing demand throughout the country during the past few years. Although we have an island-wide network of government schools, universities, teachers' colleges and a considerable number of private sector institutes to teach English, we have not gained adequate results in the process of teaching and learning English as a second language in our country so far. The rate of failure in the GCE O/L and A/L (General English) for the past two three decades proves this. Among many other things, this can be largely attributed to dynamics associated with teacher motivation and teacher-training. Therefore, a major claim in this paper is that unless a teacher is properly motivated toward his/her task, a considerable amount of commitment, proficiency, professionalism, performance and success cannot be expected.

2. Existing Literature

“In second language teaching, many researchers have pointed out that teacher motivation has a strong impact on learner motivation. In addition to teaching the target language, teachers are expected to increase the learners' extrinsic motivation by employing various motivational strategies through instructional interventions applied by the teacher to elicit and stimulate student motivation.” (Guilloteaux & Dornyei, 2008). However, to what degree teachers can motivate their learners depends on how motivated teachers themselves are (Atkinson, 2000; Bernaus, Wilson & Gardner, 2009; Guilloteaux & Dornyei, 2008). The studies on teacher motivation have proved that teacher motivation is a crucial factor which directly influences the level of student motivation and achievement

in the target language concerned. Therefore, teacher motivation is a crucial factor in any teacher education program.

Despite the fact that teacher motivation (as opposed to language learner motivation) is a vastly overlooked area of research in TESL, a handful of studies on teacher motivation in TESL have been reported during the last two decades (see Hettiarachchi, 2010; 2013 for a comprehensive review of this literature). Some of the most prominent studies among them are the ones conducted by Pennington and her colleagues in 1991. They conducted a series of studies on English as a Second Language (ESL)/English as a Foreign Language (EFL) teacher motivation in different parts of the world. One of the most notable among them is a major quantitative study conducted by Pennington and Riley (1991) involving 100 members of the world TESL organization who are also ESL/EFL teachers from different countries. In this study, they found a “moderate or high level of general job satisfaction” among ESL/EFL teachers (p. 134). However, as the results indicate, these ESL/EFL teachers derive their satisfaction from intrinsic rewards of teaching often associated with moral values, social service, creativity, achievement, ability utilization, responsibility, variety, and independence (p. 130). Meanwhile, their dissatisfaction or demotivation is associated with teacher pay, limited opportunities for advancement, and company policies and procedures (p. 134).

Doyle and Kim (1999) also conducted a few studies on English as a Second Language (ESL)/English as a Foreign Language (EFL) teacher motivation both in the United States and Korea. Their objective was to “explore a variety of social, cultural and political reasons which diminish ESL/EFL teacher motivation” (p. 1). Drawing on in-depth qualitative interview data, they report a number of factors that negatively affect motivation. Teachers' relationships with school administration, salary, lack of advancement opportunities, obligation to teach a set curriculum, limited choice of text books, heavy workloads, lack of autonomy in teaching and evaluation process, and lack of long-term employment and job security are highlighted as the main sources of teachers' decreasing motivation or de-motivation. They also report the intrinsic factors like being with students and doing work that they love to be the major source of teacher motivation.

In mainstream education, recent studies on teacher motivation are mostly reported from the developing countries of the world. These include studies undertaken by the organizations like the Department for International Development (Bennell & Akyeampong, 2007). Global Campaign for Education, (GCE, 2005) and

Voluntary Service Overseas (VSO, 2002). Most of these studies are based on South Asia and some parts of Africa and they have revealed that there is a drastic decline in teacher motivation in those countries, which leads to poor quality in education. For instance, VSO (2002), based on a comprehensive study of teacher motivation in three developing countries in Africa (Zambia, Malawi and Papua New Guinea), concluded that “in many developing countries the teaching force is demoralized and fractured” (VSO, 2002, p. 1). As the report further states, the teaching profession in these countries “is characterized by high attrition rates, constant turn over, lack of confidence and varying levels of professional commitment.” The study reported a variety of factors that impinge on teacher motivation in case study countries. The common demotivators included inadequate resources, limited opportunities for teacher training and professional development, lack of support from school administration, decline in teacher status in society, and poor salaries and incentives. Also, GCE (2005), in their review of recent literature on teachers’ issues in developing countries, claims that in those countries, “Teacher motivation and morale remaining a chronic state of decline” (GCE, 2005, p. 1). They also hold issues such as poor salary and incentives, inadequate facilities for teachers (especially in rural areas), limited resources for teaching, overcrowded classrooms resulting in heavy workload, limited opportunities for professional development, and lack of teacher autonomy accountable for the decline in teacher motivation. Finally, Hettiarachchi (2010, 2013) in a qualitative study with English teachers in Sri Lankan public schools report several motivators and demotivators for English teachers in Sri Lanka: The demotivators included limited facilities for teaching and learning in schools, inefficiency of school administration and zonal education offices, difficulties in obtaining teacher transfers, the discrepancy between the English curriculum and students’ English proficiency, and the poor relationship between colleagues. Meanwhile, the motivators included students themselves, the act of teaching students, and the prestigious social position for English teachers in Sri Lanka.

The previous studies discussed above in both global and local contexts reveal that, despite teacher motivation attracting considerable attention of educators and researchers, still, such studies are related to teacher motivation in general, and have not been viewed in the larger context of teacher training, in particular, ESL teacher training. The researcher perceived this as a sufficient research gap for further exploration, the results of which he presents in this paper.

3. Objectives

The general objective of the study was to find out how motivation affects teacher training mainly by focusing on the teacher with respect to TESL teacher training programs in Sri Lanka. The study considered the teacher both as teacher and learner, and this dual role situated the teacher-learner firmly in the intrinsic and extrinsic motivation theories in order to make a fair assessment on the significance of motivation in TESL teacher training programs. The specific objectives of the study were; (1) to find out to what extent motivation is considered a crucial element in the teacher training programs with special focus on TESL Teacher Training (TT) conducted in Sri Lanka; (2) to examine the type of motivators that mostly influence the teachers in attending a TT program and to what extent teacher training provides opportunities to trigger these motivators; (3) to investigate how and to what extent motivation affects teacher training; and (4) to make some recommendations to enhance motivation among trainees and trainers.

4. Methodology

4.1 Data and Data Collection

The research methodology adopted in this study was qualitative. The data collection methods included both structured and unstructured interviews with teachers, questionnaires, observation of teacher training programs (participant observation), and group discussions. The literature written on the topic, books, magazines, research articles formed the secondary data. The research setting of the study comprised the RESC centers and schools of Galle, Matara, and Hambantota districts of Southern Province. This research setting was selected due to its close proximity to the researcher's workplace (the University of Ruhuna). The researcher selected 88 teachers for the sample representing the 48 schools referred to above. This number included 22 male teachers and 66 female teachers. Further, 4 teacher-trainers were also selected from the Regional English Support Centers (RESCs) where 2 of them representing Galle District, and 1 each representing Matara and Hambantota Districts. The purpose of selection of these three RESC centers in these districts was largely that these are the RESC centers which cater to a large teacher population concerning teacher training in Southern Province. Each of these RESCs conducts approximately five teacher training programs a month. These include one day, two-day, or three-day programs and took the form of workshops and seminars for the teachers. This number includes

teachers with varying service periods, and teaching experience at different levels ranging from primary classes to the advanced. Of the three districts which comprise the research setting, the teachers selected for the sample belong to 48 government schools. These 48 schools also had a fair representation of urban, sub-urban, and rural schools. Further, they also comprise National Schools and Provincial Schools. The Provincial Schools can be further classified as Primary Schools (Prathamika), Secondary Schools (Kanishta), and High Schools (Maha Vidyalaya), whereas the national schools do not subscribe to such sub-categorization.

4.2 Theoretical Background

Motivation can be viewed from behavioral, cognitive, and constructionist perspectives. Skinner, (1953) and Pavlov (1928) put motivation at the center of their theories of human behavior. Anticipation of reward and desire to receive positive reinforcement are key aspects of it. In cognitive terms, motivation is significantly associated with the individual's decisions. Some cognitive psychologists (Ausubel, 1968) see underlying needs or drives as the compelling force behind the decisions an individual makes. Therefore, individual forces are in control as the individual is driven by exploration and manipulation. On the other hand, the constructivist theory of motivation focuses on community, social status and security of group, hence the interactive forces are in control. Abraham Maslow (1970) viewed motivation as a construct in which ultimate attainment of goals was possible only by passing through a hierarchy of human needs, some of which were solidly grounded in community, belonging, and social status. According to Maslow, higher needs are unlikely to be met until more basic needs have been satisfied. For some individuals teaching may represent a source of job security, while others may be motivated to teach because of a desire to be loved or cared about.

Most of the existing studies on motivation have dealt with learner motivation, both theoretically and empirically. However, in a study on teacher training programs where the teacher is the main factor, teacher-motivation assumes crucial significance. The following section discusses teacher-motivation in the context of such theoretical and empirical perspectives.

Johnson (1986) is one of the first researchers to have suggested a theoretical framework for the study of teacher motivation. In his famous article titled "Incentives for Teachers: What Motivates and What Matters," he proposes that the measures often taken in the education sector to improve teacher motivation

can be understood in terms of three motivation theories: (1) *expectancy theory*, (2) *equity theory* and (3) *job enrichment theory*. Among these, expectancy theory is a theory of motivation suggested by the American psychologist, Vroom (1964) in the 1960s. The basic premise of Vroom's theory is that "individuals are more likely to strive in their work if there is an anticipated reward that they value (such as a bonus or promotion) than if there is none" (as cited in Johnson, 1986, p. 55). The theory basically consists of three components: *expectancy*, *instrumentality*, and *valence*.

The equity theory proposed by Adams (1963) is also concerned with work outcomes. This theory is primarily based on the fact that "individuals are dissatisfied if they are unjustly compensated for their efforts and achievements" (as cited in Johnson, 1986, p. 55). Workers often determine equity or inequity by comparing their input/output ratio with that of their "referents" (co-workers or workers employed by a different organization). Input here can mean anything from education, seniority, effort, experience, skills, and/or creativity to one's loyalty to the organization. On the other hand, output can mean things such as pay, intrinsic rewards, seniority benefits, status symbols, job security, career advancement, recognition, and so forth (Disley, Hatton & Dagnan (2009). Employees can make two kinds of comparisons: their own input with the output and their input/output ratio with their referents. Workers will be motivated if they perceive that they are treated fairly. On the other hand, inequity can lead to demotivation.

The third and final work motivation theory that Johnson (1986) proposes with respect to teacher motivation is the job enrichment theory. This theory, proposed by Hackman and Oldham (1976), entails that "workers are more productive when their work is varied and challenging" (as cited in Johnson, 1986, p. 55). To achieve the purpose, employers have to design "enriched work" for their employees which promote skill variety, task identity, task significance, autonomy, and feedback (Latham, 2007, p. 32).

As suggested by Johnson (1986), measures often taken to increase teacher motivation in different countries can be understood in the contexts of all these three theories. According to his observation, expectancy and equity theories provide a rationale for merit pay for teachers. Merit pay is a bonus plan to reward teachers either for special services, outstanding teaching, specific accomplishments, participating in extra-curricular activities or conducting in-service training (p. 61). Teachers who receive merit pay can have high motivation,

for there is always a reward that they value, i.e., depending on whether the person desires intrinsic or extrinsic outcomes. Meanwhile, job enrichment theory provides justification for “differentiated staffing” and “career ladders” in teaching (p. 65). Even though most teachers value intrinsic rewards and often enjoy the task of teaching, teaching the same subject or teaching at the same level for years can also lead to boredom for teachers: “Teachers often report that they are discouraged by work that promises the same responsibilities on the first and last days of their careers” (Johnson, 1986, p. 69). In order to remedy this, some states of the United States have introduced career ladder plans for teachers. These allow them to assume varied roles during different stages of their career: these constitute such roles as mentor teacher and master teacher who take up the responsibilities like designing curriculum, teacher training, conducting research, and directing in-service training programs. This increases the motivation of the teachers as there is always an opportunity for teachers to perform activities which are “varied and challenging” during different phases of their careers (Jonson, 1986, p. 70).

A very common model of work motivation which has greatly influenced teacher motivation research during the last two decades is *extrinsic* and *intrinsic* motivation. This distinction proposed by Porter and Lawler (1968) was originally based on Vroom’s expectancy theory of work motivation (Gagne & Deci, 2005, p. 1). They used the term *intrinsic motivation* to describe an individual’s “natural inclination toward assimilation, mastery, spontaneous interest and exploration that is essential to cognitive and social development” (Deci & Ryan, 1985). For someone who is intrinsically motivated, satisfaction in work comes from the activity itself. When motivation is extrinsic to a person or activity, it is termed *extrinsic motivation*. Someone extrinsically motivated derives satisfaction not from the activity itself but from other tangible or verbal rewards (Gagne & Deci, 2005, p. 1). According to Porter and Lawler (1968), both intrinsic and extrinsic motivation rewards are fundamental to the total job satisfaction of workers in any job (p. 9).

5. Analysis

In this study, data were obtained from different sources –English teachers, teacher trainers, the National Institute of Education (NIE), Regional English Support Centers (RESCs), Department of English Language Teaching (DELT) of University of Ruhuna, Pasdunrata College of Education (PCoE), Teacher Training Colleges (TTC), and Presidential Task Force (PTF). Secondary data were collected from journals, books, and research articles. Further, multiple

methods such as interviews, observations, and questionnaire were used to enhance the credibility of the findings. Initially discussions with the teachers who teach English at schools were held in order to find out their perceptions of motivation and teacher training. As discussed above, 88 teachers, employed at the government schools in Galle, Matara, and Hambantota Districts expressed their views in this regard. Further, 4 teacher trainers employed at RESCs expressed their views on the same. After these initial discussions, a questionnaire was distributed for the same purpose. Simultaneously, discussions were held with the teachers and teacher trainers about the TESL teacher training programs they have followed. Though a questionnaire was not administered to the teacher trainers, the researcher had an interview format with a pre-planned set of questions which could be further adjusted and elaborated on, so that some useful insights into the relation between teacher training and motivation could be gained. As such, different sources and different methods were employed for data collection, and therefore, the study can claim to have a great degree of validity.

The researcher held four interviews as part of this empirical study. These were with the 4 teacher trainers from the three districts selected for this study. A structured interview format was used for this purpose. This included three sections. Section 1 sought the personal information about the teacher trainers, while in section 2, information about their professional record was sought. Section 3 was about motivation and teacher training programs they had conducted. Therefore, it can be mentioned that these two sections looked more like a structured questionnaire. The researcher's aim was to initiate discussion on the topic in order to see the level of interest and motivation in them and then to involve them specifically and deeply in the interview. The interview with them was held in English. Since they were teacher trainers, it was assumed that language was not a barrier. Their responses were recorded. The researcher could derive very useful insights from their responses which had significant pedagogical implications with respect to teacher training programs. The views of these teacher trainers on motivation with regard to the teacher training programs they conduct are given below.

5.1 Trainer 1: from Hambantota Division

“Teachers are not motivated to attend Teacher Training programs due to various reasons. Young teachers are somewhat motivated, but senior ones are not motivated. They are of the view that teacher trainers are not well experienced in

teacher training. Also, on many occasions, trainers and teachers have worked together in the same school and later, the trainers have been promoted as In-Service Advisors (ISAs). As they are from the same school environment, senior teachers think trainers are not competent for teacher training. Teachers are willing to undergo training under university teachers rather than ISAs like them. However, in order to motivate the teachers to attend the teacher training programs, we take teacher training programs to divisional areas so that many teachers can attend them - rather than travelling a long distance to towns.”

5.2 Trainer 2: from Matara Division

“Most of the teachers attending the training programs are not well- motivated to receive training. They are not satisfied with some trainers’ presentations and their qualifications to train others. Teachers are willing to undergo training under university teachers rather than ISAs like them. They take teacher training programs to divisional areas so that many teachers can attend them - rather than travelling a long distance to towns. Teachers are given a subsistence to encourage them to attend these programs. Also, we bring experts from the British Council to conduct some training sessions which the teachers like.”

5.3 Trainer 3: from Galle Division

“We obtain information about teachers’ problems related to teaching, learning, and textbooks when we visit their schools. We discuss these problems in the TT programs and attempt to solve them. This often encourages the teachers to attend our TT programs. Also, our TT programs are divided into primary, secondary and advanced categories so that the teachers belonging to each group can discuss their problems well. When the teachers are mixed, they have very little scope/time to discuss their problems as primary or secondary teachers, etc. Also, to motivate the teachers, we introduce many language activities- language games in TT which the teachers like.”

5.4 Trainer 4: from Galle Division

“We bring experts from the British council for TT so that teachers like to come to our programs. Teachers are paid Rs. 300/ as subsistence, given lunch and refreshments to motivate them to attend TT programs. Also, we provide handouts and printed materials to them. Teachers like to collect those as they can use these

materials in their actual teaching at schools. Further, during training, teachers are given sufficient time to discuss their problems and share their views. This also motivates them to attend TT programs. We also give them a feedback-form asking their suggestions for the next TT program. Teachers like this too.”

The views of the above teacher trainers indicate that the place of motivation in their teacher training programs is not fixed. Neither is it defined by sound principles, but rather it is a temporary measure to attract the teachers to the training programs. Further, the place of motivation varies among the different divisions (Hambantota, Matara, and Galle) although there are certain features common to all.

The measures adopted by those teacher trainers to motivate the teachers can be categorized as extrinsic motivation attempts. For example, such attempts take the form of subsistence allowances, lunch and refreshments, teaching materials including teacher guides, etc. The following is a list of such common extrinsic motivation factors used by all ISAs in the Hambantota, Matara, and Galle divisions.

- Demonstration lessons (using PowerPoint) on teaching grammar to motivate the trainees.
- Use of technology- for example, Multimedia.
- Distribution of Teachers' Guides at training programs.
- Teachers are given a subsistence allowance.
- Teacher Training is taken to divisional areas in centers closer to schools so that many teachers can easily attend those.

The following are some observations made by all the teacher trainers and teachers indicating why the teachers are not motivated to attend teacher training programs.

5.5 Factors that de-motivate the teachers in attending teacher training programs - from both teacher trainers' and teachers' perspectives

- Trainers and teachers have worked together in the same school
- Teachers are not satisfied with some trainers' presentations and their qualifications to train others
- TT programs do not offer sufficient opportunities to improve teachers' knowledge
- Programs are not well-planned
- Trainers are not experienced and knowledgeable

- Teacher trainers cannot improve the standard/knowledge to the level that teachers expect
- Some programs are very short
- TT programs are not compulsory
- Allowance paid to the teachers is not sufficient

5.6 Questionnaire

Question 1: Motive for attending TESL Teacher Training Programs

Table No. 01: Motive for attending TESL Teacher Training Programs

Preference	Motives	No: of Teachers
First	Useful for improving Teaching	43
Second	Opportunity to discuss issues related to profession	19
Third	Opportunity for self-growth	44
Fourth	For financial and other benefits	22
Fifth	Job security	19
Sixth	Social recognition	19

According to Table 1, altogether, 88 teachers have responded to the questionnaire. Among 6 motives for attending TESL teacher training programs, 43 teachers have selected the usefulness of teacher training as their first preference. Their second preference is the availability of opportunity to discuss issues related to their work. This number is 19. Opportunity for self-growth is their third preference and 44 teachers have selected this. Financial and other benefits, job security, and social recognition are the other considerations of the teachers for attending TESL teacher training programs. This number is 22, 19, and 19 respectively.

Question 2: Do you think Sri Lankan TESL teachers have enough opportunities for training and professional development?

Table No. 02: Opportunities for training and professional development

Answer	No: of Teachers	Reason
Yes	24	Many Training Centers are available. For example, Universities, Training Colleges, RESCs, NIE, British Council, American Center.
No	51	<ul style="list-style-type: none"> • No proper coordination or clear vision

		<ul style="list-style-type: none"> • Training programs are conducted only in cities. Most teachers have to come a long way and travelling expenses are very high • Personal obligations such as their children's education, especially on weekends • School authorities do not grant leave • Trainers are not knowledgeable and skillful or talented • They do not have much time to spend on training since they have to cover a vast syllabus • Improper arrangement of training programs. For example, during term-test periods • No financial support to attend teacher training programs • Not much useful work is done. Therefore, teachers think attending such programs is useless
No idea	01	
Yes and No	01	
Not attempted	11	
Total	88	

As indicated in the above Table, 24 teachers have said “yes” to the question *Do you think Sri Lankan TESL teachers have enough opportunities for training and professional development?* However, out of this number, only 12 teachers have provided a reason for their answer (which is given in the Table) whereas the other 12 have just said “yes.” The most important observation that can be seen in their answers is that 51 teachers have said “no” to the above question. Further, they have provided a number of reasons to justify their answer. These reasons are associated with the following.

- a) The teacher training program: its schedule, the content, and its structure.
- b) Location/venue of the program.
- a) Teacher related factors.
- b) School administration related factors.
- c) Teacher-trainer-related factors

Out of the sample, 11 teachers have not answered this question while 1 teacher has said both “yes” and “no”, and another teacher has not given a clear answer.

Question 3: In Sri Lankan TESL teacher training programs, teacher trainers focus on trainees as teachers rather than as learners. To what extent do you agree with this statement?

Table No. 03: Trainees as teachers rather than as learners

Response	No: of teachers
Fully agree with this statement	42
Fully disagree with this statement	04
Agree to a certain extent	05
Total	51

The answer to the above question shows that most teachers are treated as *teachers* rather than as *learners* in the teacher training programs. This number is 42 out of 51 teachers who have responded to this question.

Question 4: As a TESL teacher, are you satisfied with teacher training programs you have undergone so far? Give reasons for your answer.

Table No. 04: Satisfaction with teacher training programs

Response	No: of teachers	Reason
Yes	34	<ul style="list-style-type: none"> • Taught psychology, methodology, language, and literature which are useful for teaching • Could share experience and knowledge and learn new teaching methods • Life skill program was very useful and effective • Improved our knowledge • Payment is attractive • Well-planned
No	37	<ul style="list-style-type: none"> • Not useful and a waste of time • Not enough opportunities to improve our knowledge • Programs are not well-planned • Trainers are not experienced and knowledgeable • Teacher trainers cannot improve our standard/knowledge to the level that we expect • Too prescriptive • Some programs are very short
Not attempted	17	

As highlighted in Table 4, 34 respondents are satisfied with the teacher training programs they have received so far while 37 are dissatisfied. The reasons they have given are to some extent contradictory. This is due to a number of factors. Usually, teacher training takes place in different training centers in a number of locations, under different trainers. Therefore, the teacher training experience that the teachers receive may vary. The same group of teachers may not have received the training in the same location, or under the same trainer. Hence, some teachers may be satisfied with their training while others not. However, the most notable observation in this respect is that majority of the teachers (37) are dissatisfied with the training they have received. The researcher also enquired their views/suggestions to improve the teacher training programs. Their responses are given below.

- Resource persons must be from private sector and universities
- Teacher training should be planned properly
- There should be training programs for teaching speech, drama, and literature
- Training should be done at divisional level
- Need more training on new teaching methodology
- Increase the payment for trainees and there should not be any weekend TT programs
- Pre-service training should be given prior to being appointed to schools
- Programs should be more interesting and livelier
- Must receive the services of foreign trainers
- Need annual, long-term training programs on new texts in the beginning of the school calendar
- A proper institute should be established for teacher training in each region
- Need more residential programs
- Teachers should be given opportunities for higher studies
- Training should be made compulsory
- Modern technology should be provided to teachers
- Principals should be made aware of the importance of teacher training
- Teachers should be given opportunities for research
- Teaching materials must be easy to use
- Conduct training according to the period of service of the teachers

- Trainers should have a strong and constant rapport with trainees. For this purpose, RESCs should be very active and informative regarding the issues of TESL teachers
- RESCs should call all the teachers for teacher training programs rather than a selected few from schools close to RESCs
- Reduce the number of training hours per day and rotate trainers
- Foreign training must be provided to all teachers

The above is a comprehensive list of views and suggestions which the teachers provided about improvement of teacher training programs. Since the majority of teachers (37 against 34) were dissatisfied with the TT programs they have received so far, it was a foregone conclusion that the TT programs have not catered to their needs and aspirations properly. As the list illustrates, teachers have viewed the TT programs from a number of perspectives and thus have come out with their suggestions.

The absence of responses of 17 trainees to this question shows that their difficulty in making a comment on their satisfaction in attending teacher training programs. Perhaps they may be reluctant to make comments as they do not feel the actual result of this type of training. This is a significant fact with regard to their motivation factor in taking part in training programs.

6. Conclusion

The findings of this study indicate that motivation is not an integral component of the ESL teacher training programs selected for this study. Neither is it defined by sound principles, but rather it is a temporary measure to attract the teachers to the training programmes. Further, the significance attributed to motivation varies among the different divisions (Hambantota, Matara, and Galle) although there are certain features common to all. Also, it was observed that the measures adopted by those teacher trainers to motivate the teachers can be categorized as extrinsic motivation attempts. For example, such attempts take the form of subsistence allowance, lunch and refreshments, teaching materials including teachers' guides, etc. The researcher suggested that motivation should be included in the Teacher Training programs as an integral element of them. It was proposed that a model of motivation along researchers Crookes and Schmidt (1991) should be adopted for the Sri Lankan ESL context.

The study revealed a number of pedagogical implications related to the impact of teacher motivation on teacher training in an ESL setting in Sri Lanka. These could

be observed with respect to the structure and organization of teacher training programs: their venue, time or duration, schedule, content, teacher related factors, school administration related factors, and teacher-trainer-related factors. Some of them are: teacher training should be made compulsory for all teachers, necessity of more training on new teaching methodologies, increasing the payment for trainees, need of annual, long-term residential training programs on new texts in the beginning of the school calendar, and establishment of a proper institute in each District for residential Teacher Training programmes.

References

- Atkinson, E. S. (2000). An Investigation into the Relationship Between Teacher Motivation and Pupil Motivation, *Educational Psychology*, 20(1), 45-57. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/014434100110371>
- Ausubel, D. P. (1968). *Educational Psychology: A Cognitive View*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Bennell, P. & Akyeampong, K. (2007). *Teacher motivation in sub-Saharan Africa and South Asia*. Educational Papers. Department for International Development. Essex: Retrieved from <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a08be640f0b652dd000f9a/ResearchingtheIssuesNo71.pdf>
- Bernaus, M., Wilson, A. & Gardner, R. C. (2009). Teachers' motivation, classroom strategy use, students' motivation and second language achievement. *Porta Linguarum*, 12, 25-36. Retrieved from <https://digibug.ugr.es/bitstream/handle/10481/31869/Bernaus.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Crookes, G. & Schmidt, R. W. (1991). Motivation: Reopening the research agenda. *Language Learning*, 41, 469-512. Retrieved from <https://doi.org/10.1111/i.1467-1770.1991.tb00690>
- Deci, E. L. & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum.
- Disley, P., Hatton, C. & Dagnan, D. (2009). Applying equity theory to staff working with individuals with intellectual disabilities, *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 34:1, 55-66 Retrieved from <https://doi.org/10.1080/13668250802684701>

Doyle, T. & Kim, M. Y. (1999). Teacher motivation and satisfaction in the United States and Korea. *MEXTESOL Journal*, 23(2), 35-48. Retrieved from <http://mextesol.net/journal/public/files/22f17ffb5be2ca12979c3bf38ad46cb3.pdf>

Gagne, M. & Deci, E. L. (2005). Self Determination theory and work motivation. *Journal of Organizational Behavior*, 26, 331- 362. Retrieved from <https://doi.org/10.1002/job.322>.

Global Campaign for Education. (2005). Johannesburg, South Africa. Retrieved from https://www.campaignforeducation.org/wp/wp-content/uploads/2018/04/ECNAT-Report_RGB-1.pdf

Guilloteaux, M. J. & Dörnyei, Z. (2008). Motivating language learners: A classroom-oriented investigation of the effects of motivational strategies on student motivation. *TESOL Quarterly*, 42(1), 55-77.

Hettiarachchi, S. (2013). English language teacher motivation in Sri Lankan public schools. *Journal of Language Teaching and Research*, 4 (1),1-11.

Johnson, S. M. (1986). Incentives for teachers: What motivates, what matters. *Educational Administration Quarterly*, 22(3), 54-79.

Latham, G. P. (2007). *Work motivation: history, theory, research and practice*. California: Sage Publications.

Maslow, A. H. (1970). *Motivation and personality* (2nd ed) Reading, MA: Addison-Wesley.

Pavlov, I. (1928). The Experimental Psychology and Psychopathology of animals. As reported in Steven F. Maier, Martin E. P. Seligman. Learned Helplessness: Theory and Evidence. *Journal of Experimental Psychology: General*. 1976, 105(1), 3-46. Retrieved from <https://pdfs.semanticscholar.org/bd0b/38c23bb66a0762b0023b0306c86411f47edc.pdf>

Pennington, M. C. & Riley, P. V. (1991). A survey of job satisfaction in ESL: ESL educators responded to the Minnesota Satisfaction Questionnaire. *University of Hawaii. Working Papers in ESL*, 10(1), 37-56.

Porter, L.W. & Lawler, E.E. (1968). *Managerial attitudes and performance*. Homewood, IL: Dorsey Press and Richard D. Irwin.

Skinner, B. F. (1953). *Science and human behavior*. New York: Macmillan.

Impact of the Teachers' Self-Motivation on the Quality of the TESL Teacher Training
Programmes in Sri Lanka

Voluntary Service Overseas. (2002). What makes teachers tick? A research report on teachers' motivation in developing countries. London: VSO. Retrieved from <http://www.bibalex.org/Search4Dev/files/288470/119513.pdf>

The Last Trumpet from *Sinharaja*: A Status Study of Elephant Population in Sinharaja World Heritage Site

Manjula Karunaratne

Department of Geography
University of Ruhuna
mlankanath@gmail.com

Abstract

Interaction with elephants is reflected everywhere across the socio-cultural, political and ecological canvas of Sri Lankans. Prior to the British colonization of Sri Lanka, the elephant population was higher and its distribution across the island was wider. The elephant population was greatly reduced and its habitats were limited to the dry zone ecosystems as a result of colonial plantation and industrial activities. However, even today there remain a few elephant herds in the rain forests despite the fact that they are faced with a number of survival challenges. Sinharaja is one such rain forest that remains as a biodiversity rich and culturally unique world heritage site in Sri Lanka. There are more than 24 villages in the periphery and the villagers have been keeping their traditional folk life for thousands of years. Against this background, this paper focuses on the last few elephants of Sinharaja rain forest, with attention to their role in the ecosystem and their impact on the socio-cultural environment. Further, the paper discusses how environmental conservation needs clash with cultural, socio-economic and political values, regarding the welfare of the elephant population. As the research employed a qualitative methodology, the primary and secondary data were gathered from focused group interviews, semi-structured interviews, direct observations, and published secondary sources, and the data analysis was carried out by means of a thematic analysis. On the whole, the study reveals the importance of elephants as an integral component of the ecosystem and proposes application of in-situ conservation methods to ensure their existence in Sinharaja. Finally, it recommends introducing new herds of female elephants to increase the elephant population of Sinharaja.

Keywords: *Conservation, Elephants, Sinharaja, Socio- Cultural, Reintroduce*

1. Introduction

Sinharaja rain forest of Sri Lanka is recognized all over the world as a tropical rain forest with a rich biodiversity (Gunatilleke and Gunatilleke, 1985; Bambaradeniya *et al.*, 2003; Gunatilleke *et al.*, 2008). As a result, the UNESCO

declared it as a natural world heritage site in 1988. According to the recognition of the community both at local and national level, this is a prototype of a Tropical Lowland Rain Forest. They opine that to call a forest a forest it must be one like Sinharāja. Various factors have had an influence on the origin and growth of that view. The factor on which the present study concentrates is the meagre presence of elephants in this forest. Over 10% of the global Asian elephant population in less than 2% of elephant range (Leimgruber et al., 2003), makes Sri Lanka the range country with the highest density of elephants (Fernando et al., 2011). Their presence in a forest is recognized as a characteristic indicative of profoundness and as a sign of its ecological prosperity. Therefore, it is necessary to consider the topic “a Sinharāja devoid of elephants” not only through the point of view of ecology but also of social circumstances, because the prototype Sinharāja makes in the mind of the community is strong. By now, there are only two elephants in Sinharāja (Ranwella, 2018; Ranukkanda, 2018) and they may probably represent the last generation of this largest living land animal in Sinharāja. So, once these two “land giants” disappear, the elephants of Sinharāja will certainly be just a reminiscence that belongs to history. The object of this paper is to examine the role of the elephants in Sinharāja through the point of view of conservation biogeography. The paper will also be a prophecy of the future existence of Sinharāja.

2. Elephants of Sri Lanka

The elephant, the largest living land animal on earth can live in different geographical ranges. However, elephants are absent from American continents as well as from the continent of Australia. In every other geographical region or land, man and the elephant had lived in its various evolutionary processes as indicated by the evidence (Parakrama, 2006). But by now only two species remain; African Elephants (*Loxodonta africana*), and Asian elephants (*Elephas maximus*). There are two sub species of African elephants namely *L. a. africana* and *L. a. cyclotis*. Three sub species exist within the Asian elephant, namely *E. m. maximus*, *E. m. indicus* and *Elephas m. samantranus* and some studies classify the Bornean elephant too as a distinct sub-species (WWF, 2019). Asian elephants have been listed as ‘Endangered’ under IUCN red listing criteria (Choudhury et al., 2008). Out of these three sub species, the one found in Sri Lanka is native to the island (Ranjeewa et al., 2018; Fernando, 2015).

Elephants are held in esteem not only in the sphere of forest systems but also in the socio-cultural environment. Therefore, it is impossible to discuss elephants by ignoring the aspect of their social relations. However, what we focus on here is to gain a fundamental knowledge of the Sinharaja elephant population in Sri Lanka. A good number of estimations and surveys have already been made by various individuals and numerous institutions with multifarious objectives (Hendawitharana et al., 1994; Dissanayaka et al., 2012; Morgan-Davies, 2013; Fernando et al., 2011).

Nonetheless, it was in August 2011 that an all island survey was conducted for the first time. The summary of this survey is given in tables one and two. According to these data, over 90% wild elephants live in dry zone eco systems. Elephants are also not limited to protected areas and higher densities are found outside where food and water is more plentiful (Fernando et al., 2011).

Table No. 01: Estimated Population of Elephants in Different Wildlife Management Zones of Sri Lanka

Distribution of Elephants as Per Wild Life Zone	Number
<i>Mahaweli</i> zone	1751
Central zone	47
Eastern zone	1573
North-western zone	1189
Southern zone	1086
Northern zone	233
Total	5879

Source: Dissanayake, et al., 2012

In addition, there are about 150 domesticated elephants according to available reports (Dissanayake et al., 2012) Concurrent with this, the human elephant conflict has developed as one of the main environmental issues. Owing to the human elephant conflict, deaths of 87 men and 256 elephants had been reported in 2017 (Department of Wildlife Conservation, 2018). This study is carried out with special reference to the elephants confined to the forests of the Adam’s Peak and Sinharaja forest, both situated within the Wet Zone of Sri Lanka. According to reports, about 19 elephants are found in Adam’s Peak range (Dissanayake et al., 2012).

By 2012, only two elephants are found in Sinharaja (Kumara and Ali, 2013). Even in 1994, two elephants have been reported from Sinharaja and one of them has been identified as an adult male (Hendawitharana et al., 1994). In this context, elephants living in the wet zone are in danger of extirpation.

3. Study Objective

Main objective

- To identify ecosystem, socio-cultural, political and conservation importance of the last few elephants of Sinharaja rain forest.

Specific objectives

- To find a suitable conservation approach to ensure the existence of Sinharaja elephants.
- To analyze the discourse of Sinharaja elephants toward mitigating human-elephant conflict.

4. Framework of the Concept

The conceptual framework of this study focuses on achieving study objectives. It consists of three fundamental attributes. i.e.

1. Role (Importance) of the *Sinharaja* elephants
2. Threats (Challenges) for their existence
3. Ensure (Opportunities) their existence in *Sinharaja*

To fulfill the objective of the study, the structure is arranged under the following aspects; ecological value, conservational and management value, cultural and spiritual value, socio-economic value, political and administrative value.

5. Methodology

The qualitative research methodology has been used as a methodology of this study. It is more useful in understanding socio-cultural, economic, political as well as environmental phenomena. The comprehension of social experiences, attitudes, practices, norms and beliefs is focused on by this methodology, rather than collecting numeric data (Bricki & Green, 2002; Bryman, 2012). The qualitative research methodology was gradually developed as a systematic research approach practically helping to understand many complex social issues

(Denzin & Lincoln, 2000; Tetnowski & Damico, 2001; Bryman, 2012). In the field of conservation and community conservation, this methodology is more applicable than before (Newing, 2011).

5.1 Data Collection

This study is mainly based on secondary data. Secondary data in the study are extracted from a number of publications by local and international authors, especially those that include information about conservation and community conservation, biodiversity in Sri Lanka, human – elephant conflict in Sri Lanka, elephants of Sri Lanka, conservation biology, Sinharaja rain forest, tropical forest management, etc.

The focus group interviews, semi-structured interviews, telephone interviews and direct observations have been employed as methods of collecting primary data. 15 semi structured interviews were conducted in this research. The semi-structured interviews are presented by their categorical code. For instance, in ‘SSI05 Wildlife Officer’, ‘SSI05’ stands for ‘semi structured interview number 05. Four focused group interviews have also been conducted for the primary data collection process. They are also presented by categorical codes as ‘FGI02 Officer at Forest Department’: ‘FGI02’ indicates ‘focus group interview number 02’. Three telephone interviews also have been conducted to collect primary data. They too are presented in categorical code as ‘TPI01 Environmental activists’: ‘TPI02’ implies ‘telephone interview number 02’.inorder to protect the respondents’ identity the above cording method has been used to illustrate their case studies in the text (Israel and Hay, 2006).

5.2 Sampling Method

‘Snow-balling’ sampling method has been used for the semi-structured interviews, focus group interviews and telephone interviews. ‘Snow-balling’ is based on the metaphor that when a real snowball is rolling down the hill, its size gradually increases until it approaches saturation (Hibberts et al., 2012). Thus, the researcher must gather enough data using a chain referral process until it approaches saturation. This method was useful in this study, since it helped to gather information from diverse respondents to achieve study objectives.

5.3 Data Analysis

The thematic analysis method has been used to analyze qualitative data towards achieving the objective of the study. This is one of the common methods to analyze, present qualitative data and essentially a method for identifying and analyzing patterns in qualitative data (Clarke & Braun, 2013). Conceptual framework of the study is illustrated by the following diagram which has been developed based on themes which are found from analysis of the study. The copyrights have been acknowledged for photographs downloaded from the internet and the scholars.

5.4 Study Area

Sinharāja, which is bounded by districts of *Ratnapura*, *Galle*, *Matara* and *Kalutara* belongs to the group of lowland rain forests. Solely due to the value of biodiversity attached to it, Sinharāja was declared as a world Heritage forest reserve by UNESCO in 1978. (See Figure 2) Its total spread is 11187 ha and the distribution through ranges of mountains exhibits somewhat strip-like appearance (Forest Department, 2003).

About 25 old villages lie around the forest. Their lives and activities are directly and indirectly associated quite closely with Sinharāja forest. (De Zoysa and Raheem, 1993) By now Sinharāja is famous as one of the main tourist destinations among both local and foreign visitors who enter the place through three entrances, namely *Kudawa*, *Pitadeniya* and *Morning* side (Forest Department, 2003).

However, illegal clearing and encroachment, hunting and removal of selected trees and herbs, illegal constructions, and other human interference are still being reported as a threat to the biodiversity in Sinharāja (IUCN, 2014; Karunarathne, 2012).

6. 6th Phase - Values

6.1 Ecological Value

The taxon of elephants found in Sri Lanka is a sub-species of Asian elephants, which is scientifically known as *E. m. maximus*. These elephants are commonly found in large populations within the dry zone forests of the island. Nevertheless, by now they occur only in the Adam's Peak Forest Area (*Samanala* Nature

Reserve and the Peak Wilderness Sanctuary) and the Sinharāja World Heritage Site within the wet zone of Sri Lanka.

“Though they say there are three elephants since recent past it has been reported that there are only two. Both of them are males. These are the last two elephants in Sinharāja” (TPI01. Wildlife researcher, Colombo – 2016.07.20).

Because of the realization of this ecological value, the elephant is ecologically designated as an “Umbrella species” and “Keystone species.” A particular species living in a particular eco-system is known as an umbrella species or keystone species if it performs an extremely important role for the existence of that ecosystem and its functions. In other words, so many other lives depend on the activities of that particular species. In conservation perspective, umbrella species’ home range is rather wider than other species. Therefore, if the target species can be protected, many other species will automatically be protected under that umbrella species (Simberloff, 1998). Elephants are mega-herbivores, with a daily food requirement of about 10% of their body weight (Sukumar, 1989). Thus, they have to find a large quantity of food, which means they cannot be specialized feeders selecting a narrow range of plants or the choicest plant parts (Fernando, 2015). So elephants can be identified as both umbrella and keystone species. “If such an eco-system is deprived of the particular species either due to its removal from it or its extinction the latter would collapse the former” (Parākrama, 2006, p.21). Namely, in maintaining the said eco-system balance the existence of those species perform a decisive role. On the other hand, The Asian elephants are an ‘edge species’ dependent on forest-edges or eco-tones (Fernando 2006; Fernando & Leimgruber, 2011). In the case of elephants, their existence is important to an eco-system as it determines the maintenance of a definite genera of plants and direct and indirect ecological activities such as food patterns of other herbivorous animals, determination of migration routes, search of water sources during the drought, providing habitats for micro-organisms, seeds dispersal, enrichment of soil nutrient (Fullman and Bunting, 2014; Parker, 2008; Kerley et al., 2008). Those functions can decisively influence on a particular flora or fauna species or the whole eco-system. As it is these two elephants who play the above ecological role in Sinharāja and other adjoining forests their extinction may exert both direct and indirect influence on its eco-system and existence of its fauna and flora.

6.2 Forest Conservation and Management Value

Elephants have a strong attachment to their home ranges as it is related to their fitness (Fernando et al., 2008). The assistance given by these elephants to Sinharāja forest and its accompanying other forests such as *Hadapan Ella*, *Beragala* and *Walanakanda* for their protection is indeed immense. Using the present data, the fundamental niche or the extent of occupancy of the elephants was estimated to be 22,853.9 ha (Ranukkanda et al., 2018). All associated forests have been included in their fundamental niche. Almost everybody fears to enter a jungle where there are elephants. This fear of elephants is instrumental in the protection of the forest and it is an opinion unanimously approved by the Forest Department, Department of Wildlife Conservation the police and the village folk.

“What remains is two male elephants. If some female elephants are introduced to Sinharāja and if this generation goes on in the future, it will be extremely good. But nobody likes to take the responsibility. Such situation is due to politics and other narrow objects. The role these two elephants play to protect the jungle, even a hundred of our officials won't be able to perform” (FGI01. Officer (FEO) from Forest Department, Kudawa - 2016.07.18).

“There was no trouble from them. It was people who provoked them. They hurt them by burning, throwing flam beams at them and by shooting. Now see everybody who has been assaulted had done something to provoke him. Villagers know it very well. Further, it is those racketeers who do illegal activities inside the forest who claim that the elephants are to be taken away.” (FGI02. Officer (FEO) from Forest Department, Kudawa - 2016.07.18).

As racketeers themselves acknowledge, these elephants are the major threat to illegal felling, mining gems, hunting, bootlegging, etc. At a number of occasions, these elephants have attacked such places and persons. As a result, there was an effort to capture the elephants in question in 2000 so as to domesticate them, in fact one of them (*Panu Dalaya – Bull elephant with small tusks*) was anaesthetized, but the residents of the locality rose to the occasion and made a protest against the racketeers and responsible politicians. Consequently, the racketeers and the politicians had no alternative but to release the elephant.

But Malani Premaratne, the District Secretary *Ratnapura* (2002), reported to the effect, that the said protest was made by Non-Government Organizations, but at

a meeting held at *Kajugaswatta* College on 01.08.2001 the people made a strong request to the officials so as to capture the elephants and take them away. As she says the reason for this request stems from the killing of a woman by an elephant. However, this is actually a distortion of the situation that had prevailed or is still prevailing and is an attempt to force the opinion of the minority on the majority.

“95% of the villagers oppose removal of elephants. Those who say that elephants must be taken away are the very people who have come from elsewhere and engaged in illegal activities inside the forest. It is true that some of the villagers are also for the suggestion. Elephants visit the village somewhere in March, April or May. The reason is that is the time when they migrate from Sinharāja through villages to *Walankanda* forest. During this time certain incidents occur. It is due to carelessness of people and their own activities detrimental to elephants” (SSI01. The president of local environment conservation, Kalawana - 2016.07.18).

As the above incident shows, the three elephants render an incalculable service to protect Sinharāja and its accompanying forests. As such, the Sinharāja and peripheral forests devoid of elephants will be a challenged in their survival.

6.3 Socio-Economic Value

Some of the residents hold the view that due to these elephants, the whole lifestyle of the community has come to a standstill and they are in dire need of leaving the place (Department of Wildlife Conservation, 2002). This is really an exaggeration of the case in question. Actually, the elephants have not retarded day-to-day life of the community, but on the other hand, due to annoyance caused by some individuals, harm has been caused to people and property.

“The remaining two elephants have grown up in Sinharaja. Nobody has studied the work done in order to maintain this eco-system. What most of the people are doing is to wash one’s hands off by taking them somewhere and putting them there rather than to protect the elephants. Actually, speaking too much of these elephants is a headache. Every time the suggestion came up to take the elephants and dump them somewhere, we opposed” (SSI02. Veterinary surgeon from the Department of Wildlife Conservation, Udawalawa - 2016.08.19).

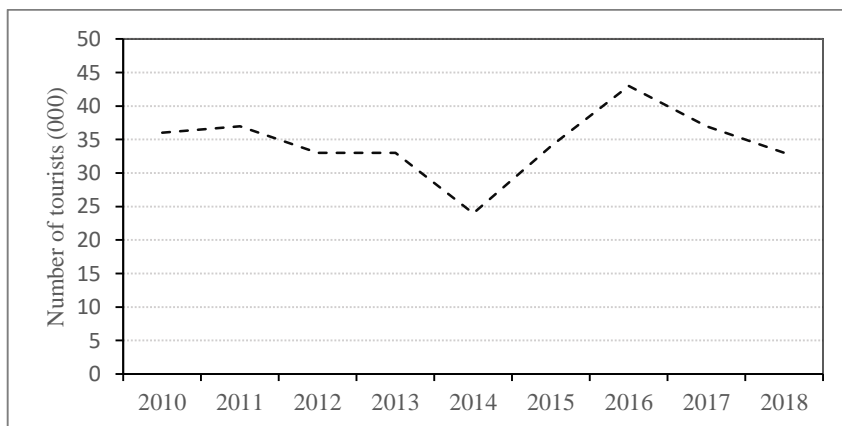
Nevertheless, this is a case which can be remedied by adopting *in-situ* conservation approaches. The removal of elephants is not the one and only

remedy for this problem. Such a measure will be the beginning of numerous other difficulties. The attention of policy makers has not been paid toward the socio-economic worth of these elephants. These two elephants have contributed directly and indirectly to the tourist attraction of the place and protecting and managing the environment. When considering diversity and richness of species, these elephants are not excluded from them.

“Visitors who come to my guest house try to see Sinharaja elephants especially after media propaganda related to several incidents of the elephants. Now these elephants are very famous among visitors. Anyway, it is not easy to see them and it is dangerous. I never encourage visitors to see wild elephants in Sinharaja. However, some are eager to see them. Nowadays some people are constructing hotels in *Botiyathenna*. After that, it will be easy to see elephants.” (TPI02. Guest house owner, Hadapan Ella - 2019.01.10).

They have gained fame among the masses as the last generation of elephants residing in wet zone. Due to tourist traffic, direct and indirect means of earning have been opened to residents. The following table indicates the annual income (through sale of tickets alone) earned by the Forest Department out of tourists who visited Sinharāja Forest through *Kudawa* entrance. (See Figure 01 and 02)

Figure No. 01: Tourist Attraction of Sinharāja

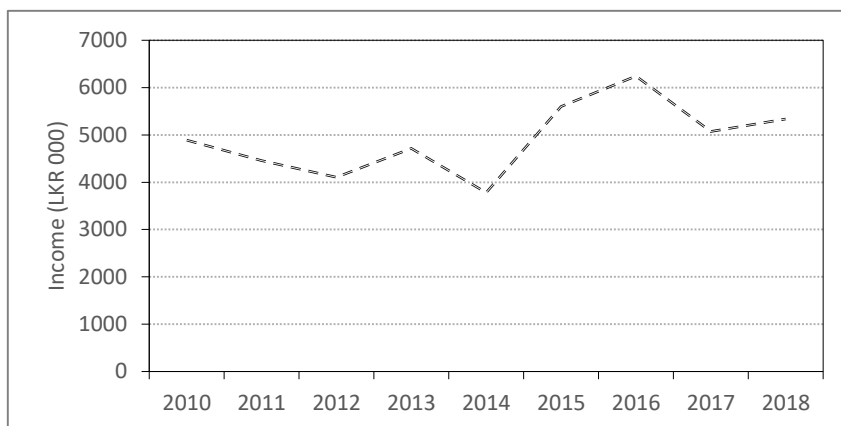

Source: Field Survey, 2018

Although all these tourists do not visit the forest with the sole intent of seeing the elephants the contribution of the latter as a tourist attraction cannot be underestimated on that account.

Figure No. 02: Tourism Income Received out of Sinharāja 2010-2018

Source: Karunaratne, 2018

The indirect contribution elephants make is obviously the protection of the forest cover and they are part of biodiversity in Sinharaja. The elephants have been identified as a Keystone and Flagship species from the view of ecology and conservation (Simberloff, 1998; Kerley et al., 2008). Therefore, effects of their behavior silently contribute to indirect social and economic development as well. There is a potential to distribute Kudawa tourist traffic along the North border of the Sinharaja, which would help community-based conservation and development approach. Some scholars have identified that the gap between responsibilities and benefits of conservation must be decentralized (Karunaratne, 2012; Sandbrook, 2012). Eco friendly, community based and small-scale tourism have good potential to grow in this field. Accordingly, the socio-economic benefit they bring in should be appraised along with the accusations of the harm caused by them. Otherwise one will fail to see the whole picture.

6.4 Cultural and Spiritual Value

Elephants have made a unique contribution to various religious and mundane affairs in the culture of this country enhanced by Buddhism and Hinduism. The gratitude of man toward elephant is such heartfelt that if an elephant is in distress it is not rare to find men who offer to rescue it even at the risk of their own life. However, these very people clamor and brand the elephant as a pest based on colonialism and green revolution

Among the community, there is such an awe-inspiring affection for elephants of Sinharāja too. The traditions which center round them are also numerous. As these

traditions say elephants harm you only if you hurt them and even after a long time they take revenge. Even biologically speaking the elephant is an intelligent being. It is the general opinion that all those who were killed in Sinharāja by elephants had interfered with them.

Although it is a common occurrence for those who walk along the *Rakwana – Potupitiya* Road to come across elephants, they generally do not waylay or drive away the victims and assault them. As reports indicate elephant's assault people on a number of occasions. They include brutish actions such as setting fire by men to the grass and chase and confining the animal within the forest or shooting or burning the trunk of the animal by throwing burning ash and pieces of cloth on it or flinging flambeau at it or throwing firework at the animal.

A singular attention is paid to the elephants of *Sinharāja* not only because they reside in the most reputable forest in the island but also that it is these two elephants which represent the last generation of this *E. m. maximus* of the lowland wet zone. If these elephants cease to exist in Sinharāja forest spiritual relations that exist between the elephant and men also will die out. Then the elephants of Sinharāja will be a part of history. Therefore, this cultural and spiritual wealth must be protected.

6.5 Laws, Policies and Institutional values

Very special provisions have been made in the Fauna and Flora Protection Ordinance (FFPO) for the protection of elephants and tuskers. According to the FFPO provisions, hunting elephants and tuskers, and catching and inflicting various kinds of harm on them are serious offences (FFPO, part – II, TUSKERS, ELEPHANTS, BUFFALOES, DEER AND FOWL). The rules and regulations pertaining to elephants have a direct and indirect effect in protecting the surroundings where they live. It is equally applicable to Sinharāja. It is the Forest Department and Department of Wildlife Conservation which interfere with matters dealing with elephants. Moreover, this property is afforded the highest level of legal protection under the National Heritage and Wilderness Area Act of Sri Lanka. Thence, the elephants of Sinharaja and their physical environment is protected mainly by dual legal prudent conducts and dual organizations. In addition, even though organizations such as “*Gaja Mituro*” an informal protection is extended. So, for the implementation of legal procedure and establishments and their attraction referred to the above, it is essential for the elephants to live in these forests. It will be a decisive factor not only at national

level but also at international level. There are ten criteria to select a world heritage site by UNESCO. Out of them, the ninth and tenth criteria directly support to ensure the existence of elephants within Sinharaja.

“To be outstanding examples representing significant on-going ecological and biological processes in the evolution and development of terrestrial, fresh water, coastal and marine ecosystems and communities of plants and animals” (UNESCO, 2019).

“To contain the most important and significant natural habitats for in-situ conservation of biological diversity, including those containing threatened species of outstanding universal value from the point of view of science or conservation” (UNESCO, 2019).

According to the above criteria, the government of Sri Lanka and the other responsible authorities cannot violate those conditions and if they violate those conditions, the UNESCO can take an action against such activities.

7. 2nd Phase - Influences

7.1 Extinction

As Darwin disclosed a number of factors contribute to the extinction of a species of fauna or flora (Kolbert, 2014; Quammen, 1997). In his description of the struggle for existence among species of plants and animals, he pays especial attention to elephants (Kolbert, 2014; Quammen, 1997). Given below is a description of the last population of elephants lived in Sinharaja by Dr. Nandana Atapattu.

“Even the herd of elephants isolated in Sinharāja is the same. According to unconfirmed reports that reached, in the latter part of 1950 decade 14 elephants were frequenting there. After 1985, seven deaths of elephants occurred there, and it was officially reported that 5 deaths out of it occurred in area associated with settlements on the eastern boarder of Sinharāja and two deaths somewhere close to Deniyaya. Except one case, all other cases happened by shooting

However, by 1990 there were only three elephants left. All the three animals were well-built males. Accordingly, if the 14 elephants reported in the decade 1950s is correct, in addition to two dead and three living elephants, the issue arises as to four others treated as missing ones (Atapattu, 2012, pp.225-226).

However, some researchers disclose (Sirisena, 2013) that during the period 1920-1960, some 15-20 elephants lived in Sinharāja and one elephant was reported as far back as 1930. Further, as traditions assert elephants migrated from *Sinharāja* through *Panāmura* to *Udawalawa* zone and through *Atwaltota* to Adam's Peak range (Sirisena, 2013).

The factors such as deforestation and allotment, construction of roads, settlements and plantations, hunting, and auctioning (as oral evidence asserts at *Delwala* in 1970, an elephant was sold by auction) must have had an adverse influence on the migration of elephants and thus it came to an end.

The three elephants residing in Sinharāja today are males (Perera, 2010:454). Many a villager is of the opinion that one of them is a female and the other two are males. However, after 2010, that female elephant has not been recorded (Ranukkanda *et al.*, 2018).

“There are three elephants. Two males and one female. They are about 30-40 years old. To protect this generation if two more she elephants are introduced it will be successful. It is the two male elephants that always come to the village. There will be a decrease in this pattern if the females are introduced” (FGI03. Officer (FEO) from Forest Department, Kudawa - 2016.07.18).

For the process of reproduction of a species, there must be a minimum viable density of population. Although it is necessary to carry out a long and a deep study in order to ascertain this value for reasons such as in Sinharāja only two elephants live and as they age, behavior pattern and biological traits show that it is very likely that they will not give birth to a new generation. In other words, elephants of Sinharāja are at the risk of extinction. This is a type of human induced extinction (Kolbert, 2014; Quammen, 1997) not only the elephant but also the extinction of a number of processes connected with this animal. (See Figure 6)

7.2 Deforestation and Forest Degradation

The forest cover in Sri Lanka is about 19% (Baldwin, 1991), even out of that the wet zone forests which are rich in biodiversity is very few. “Of the total land area of the island, the lowland rain forest covers less than 2%, sub-montane and montane rain forest contribute only a further 1% and 0.05% respectively, to Sri Lanka's natural forest cover” (De Silva, 2014: p.16). Sinharāja contributes only to the first two forest types mentioned above. Sinharāja, which is a UNESCO

world heritage forest reserve is 11187 ha in extent. Like other forests in the Wet zone, here too the forest is found only as a narrow strip along the hill ranges. Moreover, settlements lie both on the peripheral valleys of these forested hills and even inside the forest. In Sinharāja, there are 24 peripheral villages and 2 villages inside the jungle (De Zoysa and Raheem, 1999). Being a narrow strip-like forest range, even Sinharāja is not free from the influence of deforestation and forest degradation while the forest is not independent of both direct and indirect effects of the human population explosion (De Zoysa and Raheem, 1999). Among the factors affecting the elephant's habitat illegal activities performed inside the forest such as gem mining, timber felling, illegal distillation of local liquors and bio – piracy carried out jointly with foreign investors and dealers are still increasing. Setting the elephants' feeding lands on fire and the construction of roads and the buildings further cater to this problem. As forest officials and villagers opine, frequentation of elephants in Sinharāja would minimize such incidents.

“But what I feel is the day they go extinct, worth of Sinharāja will decline by about 50%. It is not only based on ecology or biodiversity alone. It also has something to do with loss of the entire socio-cultural reception. In the process of conservation of Sinharāja, no attention has been paid to elephants and the service they have rendered. Once the elephants go extinct and Sinharāja loses them, the protection of the forest will not be an easy task. The reason is the destruction of the jungle which goes on in its inside. The reasons are putting up of huts inside, hunting, digging mines, and illicit distilling. It is nothing but these elephants are the most leading obstacle to those illegal activities” (SSI04. Freelance environmental journalist, Udawalawa - 2016.08.20).

It is nothing but the fear of the elephants on the part of those who enter the forest acts as an obstructive factor. That is the reason why those who are up to illicit practices in Sinharāja put forward the organized opinion that the elephants should be removed from the forest. On the outside of the Sinharāja World Heritage Forest Reserve, there stand many forests either of the same or more importance than the former. They come under the authority of the Land Reform Commission (LRC). The peripheral forests of Sinharaja have not gained the attention of the responsible authorities. However, these forest areas are protected by the migratory patterns of elephants. The frequentation of elephants directly helps to minimize the destruction of forests and human activities in these forest zones which are

neglected by authorities. The residents of villages *Potupitiya*, *Ilubakanda*, *Denavakkanda* etc. call the elephant that frequent the area as “*Ali Ranger (Elephant Ranger)*”, implying its similarity to a Forest Range officer, honoring the silent service rendered by elephants in protecting these forests. The day elephants in Sinharāja gets extirpated the protection afforded to it also will vanish.

“There is a lot of illegal gem mining, illegal alcoholic doing, illicit felling of trees and illegal plantation specialty. Therefore, the claims of the people are here to be weighed against the reasons why they had ventured into the forest. If they had walked into a dangerous situation, then that is the problem. The removal of these elephants may help the illegal activities in view of the current law levels of law enforcement in this area” (TPI02. Senior environmentalist and advocate, Colombo - 2018.06.15).

7.3 Human – Elephant Conflict

According to Malini Premaratne, the District Secretary, *Ratnapura* (2002) who presents facts before the workshop held in order to minimize the human – elephant conflict in Southern Wildlife zone in 2002, *Rambukana – Kajugaswatta* zone is the worst affected zone. One death of an individual, two cases of serious injury, two damages to houses, two damages to vehicles and other kinds of damages have been reported in this zone. The root cause of the conflict between human and elephants is the elephants that reside in Sinharāja. According to Premaratne, *Godakawela - Kahawatta* zone is the fourth risky zone where these elephants roam (DWC, 2002). However, it also highlighted the main cause for the conflict as illegal activities of the people of the area (DWC, 2002, p.15). According to Ali and Kumara (2014) it has been reported that during the period 2009-2013 elephants had entered villages and cultivations 129 times and one female elephant had entered village 57 times. But the animal they designate as a female elephant has not been observed during the said period. In years 2010-2011, two deaths due to the attack of elephants were reported. (See Figure 7) In addition, assault on vehicles, cattle, plantations and houses have been reported (Ali and Kumara, 2014). Although this report contains shortcomings, as a whole it points out that in this zone combat between human and elephant is on the increase. According to present data, eleven human deaths have been recorded due to human-elephant conflict (Lakmali, 2019).

The principal factors behind this expansion include illegal human activities that take place in forests where elephants frequent actions of humans for no valid

reason when they are present in the forest, (using thunder flash shooting, setting dangerous traps, burning the body by throwing fire from a distance, unnecessary annoyance and blaring horns of vehicles, establishment of plantations and human settlements, obstructing traditional routes of migration of elephants, and unawareness on the part of man about elephants) cause annoyance to elephants. However, owing to the combat between man and elephant, it is clear that both parties are very much hurt but ultimately it is man himself who has created this situation.

7.4 Community Perception on Elephants and the Traditional Knowledge

Elephants are not only an essential part of natural surroundings of this country but they also play a significant role in its socio-cultural environment (Manatunga et al., 2016). Elephants have become the elements such as language, folklore, and artistic creations, etc. that express the consciousness of the general public. It is this transmission of these elements which compel the community to offer its service when the elephants are in danger even at the risk of their own lives and even in a locality where human-elephant conflict is intense. Friendly relations humans had with elephants ultimately led to a clash with each other due to a multitude of factors. Yet, elephants still retain in the consciousness of the people in this country as an esteemed animal. Even the pattern of thought of the village folk in Sinharāja is not different from the above. Sinharāja is abundant in folklore, traditions and various beliefs concerning these elephants too. Further, the majority of villagers has an awe-inspiring attitude on them.

“These animals belong to the high class of elephants¹ (*Saddantha Kula*). They are very strong, brave and wise. The body structure and behavior of these elephants show the nature of that caste of elephants. I do not have any doubt about that. The white elephant is the vehicle of *God Sumana Saman*. No one can harm these elephants because God is protecting them and elephants are protecting the Gods’ ground” (SSI03.Villager from, *Pothupitiya* village - 2016.08.20).

Their protest demonstration against the removal of the two elephants is a shining example in this regard. The extinction of elephants in Sinharāja also amounts to an extinction of various other elements which nourish varied fields of the consciousness of people. Such an action creates a void not only in the sub-culture of the place but also that of the greater culture. With such an action, the corpus

---

¹ According to local knowledge system there are ten class of elephants (Deraniyagala, 1952).

pertaining to elephants and tuskers which has been handed down from generation to generation and which could of course, be much useful for the management of the human-elephant conflict will retard the nourishment and it will become a part of history.

“I have been working here since 1997 for 17 years. I saw the two elephants for the last time on 05th of Jan. 2015. Although they say there are three elephants, I have never seen all three together. When the one with short tuskers comes to the bungalow you feel that the other two are also in the vicinity. Because once they come here, they spend two or three weeks before they return. Whatever it is and wherever they are after November when December and January approach they definitely come. When they come to Morningside, we meet them at Tamil Kovil where they surely come. The elephant does not allow any buildings to be put up there. The elephant breaks it. Tamils believe that it does not let anybody defile the place.” (FGI04. Laborer from the Forest Department, Morning Side - 2016.08.19).

7.5 Laws, Policies and Institutional Challenges

Legal protection is afforded to elephants and tuskers in Sri Lanka by the FFPO. Amendment No 49 of 1993 has made provisions pertaining to elephants and tuskers. The responsibility for implementation of these provisions is vested with the Department of Wildlife Conservation (DWC). The FFPO part II has mentioned provision of “Protection of tuskers, elephants, buffaloes, deer and fowl in areas outside National Reserves and Sanctuaries” (FFPO). Therefore, this is the department which deals with elephants. The general control of Sinharāja is undertaken by Forest Department (FD) under the Forest Conservation Ordinance (FCO). Moreover, Sinharaja is a site controlled by National Heritage Wilderness Area Act (National Heritage Wilderness Areas Act, 1988). However, the presence of elephants in a forest contributes to the attention and attraction for its conservation and management at various stages, i.e. global, regional, national and local. When institutions such as World Wildlife Fund (WWF), United Nations Environment Programme (UNEP), and International Union for Conservation of Nature (IUCN), United Nations World Heritage Center (UNWHC) pay their attention to conservation of elephants, it mainly concentrates on their habitats. For example, in 2018, Former wildlife minister tried to translocate those elephants due to influence of his political supporters. At that moment, UNWHC forced the SL government to stop it. This case proves the policy and legislation-based

importance of these elephants. In many places in the world, elephants are recognized as a flagship species for conservation. The patronage and publicity given by it induce to protect the whole eco-system.

Even the activities of state sponsored community-based organizations such as “*Gaja Mituro*” which can be observed at national level can be taken into consideration. Although their main object is to protect elephant’s law and policies pertaining to elephants, they emphasize the importance of protecting the whole ecosystem in a direct and an indirect way. Therefore, Sinharāja devoid of elephants will go down considerably in attraction and attention.

8. 3rd Phase - Solutions and Strategies

8.1 In-Situ Conservation

Conservation is of two types, i.e. in-situ and ex-situ conservation. Under in-situ, a certain species is conserved being it in its habitat itself. Under ex-situ, a species under given condition is conserved outside its place (Hambler, 2004). Concerning the elephant both these ways are adopted in Sri Lanka. The method we propose with regard to Sinharāja is in-situ. In other words, we propose to confirm their existence within the forest itself, but here, two points come up.

- Are elephants of Sinharāja in a suitable condition to be bred?
- Does it imply the way to prepare a suitable environment?

It is important what Dr. Nandana Atapattu (2012) says regarding elephants of Sinharāja that is relevant to the factor I referred to above.

“Although it is true that taken as a whole breeding efficiency of elephants and tuskars in Sri Lanka is at a high level, one of the two views contradictory to each other adopted in case of propagation and distribution of animals can be utilized to clarify the condition in Sinharāja.

According to that view, natural breeding occurs between male elephants and female elephants if and when a number of she elephants could give protection to the cub to be borne frequently in the herd and in the surrounding area.

Although some 14 elephants were living in Sinharāja in the latter part of 1950 decade when nearly half of them as conjectured are treated as single elephants the rest can be supposed to be a small group. Although those male elephants that frequented the herd were mature, most of them must have been single elephants which had left that herd. In the community of elephants which detest internal

breeding among the members of the same group breeding does not occur. Moreover, there is no way for an elephant to migrate to Sinharāja from a place outside which is isolated due to human activities.

In these circumstances the herd of elephants imprisoned in a rain forest full of trees and shrub jungles which is not at all suitable for such massive creatures debarred from migration need of propagating an offspring would not have arisen.

The fact that it took ten years for the birth of the first baby elephant in Pinnawala Elephant Orphanage confirms that the chance of breeding among the tamed elephants in Sri Lanka is slim of which fact in return strengthens the Sinharāja hypothesis” (Atapattu, 2012,p.226).

Accordingly, an offspring of the rest of the elephants that remain in Sinharāja is very unlikely. According to him, all elephants that reside in Sinharāja are “Bull male animals” (Atapattu, 2012, p. 225). This can be analyzed in another way.

“If breeding of any genus is to continue in the population of that being, there must be a definite number of animals. It is called in zoology “critical number.” In Sinhala, it can be termed as “decisive number.” If the population of that animal is lower than “decisive number” existence of that particular animal will tend to diminish regularly and will end up in total extinction. This “decisive number” varies not only according to each and every species but also depends on the nature of the environment in which the animal lives. No scientist who knows this decisive number which determines the extinction of the elephant is known to exist in Sri Lanka” (Parakrama, 2006:p.17).

Then has the population of elephants in Sinharāja got down to this decisive number or the minimum viable population size? What could be decided in these circumstances is that inter breeding of the present elephants in Sinharāja may not give birth to a new offspring.

Then we must think of the second option for a solution, i.e. how to prepare the necessary ground for the process in question. What must be done is to mix the elephants of Sinharāja with a certain number of elephants of the breeding age under close monitoring. A group of elephants belonging to *Udawalawa* Elephant Transit Home which lead its animals to forests by batches can be trained for this purpose. Training here implies the process done at present at *Udawalawa* near a rain forest (Localities *Potupitiya, Kopikella, Thune Kanuwa, Botiyathenna* where

Sinharāja elephants now frequenting can be selected for this work). It can be expected that home range of this group which frequents will adapt to the present forest cover. The Information offered by Sirisena (2013) is important in this respect (See Table 3 & Figure 9). By using GPRS collars or Radio tracing methods, their fundamental niche and home range can be monitored. However, some researchers and responsible authorities are entertaining a negative mindset to come forward to practice new conservation approaches such as habitat enrichment, population enrichment and community conservation.

“These are the last two elephants in Sinharāja. Enriching the population is impossible by means of elephants brought from elsewhere? If at all elephants are to be brought it should be from Adam’s Peak Reserve. It is not practically possible. Even if they are brought here, they cannot get adapted to this environment. Even the food might be a problem.” (TPI03.Wildlife Researcher, Colombo -2016.07.20).

Table No. 03: Sources of Food and Distribution of Those Sources in Respect of Elephants in Sinharaja

Plant Species Consumed by Elephants	Area Where Elephants Frequent				
	Sinharāja	Delwala forest reserve	Beragala forest reserve	Handapan Ella forest reserve	Rakwana hilltop
<i>Ochlandra stridula</i>	«	«	«	«	
<i>Caryota urens</i>	«	«	«	«	«
<i>Derris parviflora</i>	«	«	«	«	
<i>Dalbergia pseudo</i>	«	«	«	«	
POACEAE sp.			«	«	«
<i>Elettaria ensal</i>	«	«			
<i>Tripsacum andersonii</i>					«
<i>Entada pusaetha</i>	«	«	«		
<i>Mariscus paniceus</i>	«	«	«		«
<i>Imperata cylindrica</i>					«
<i>Chromolaena odorata</i>					«
Dwarf bamboo			«	«	
<i>Arundinaria</i> sp.					

Source: Sirisena, 2013

However, these researchers and responsible authorities must take the lead regarding the conservation of elephants in Sinharaja. In fact, the response of the resident elephants of Sinharāja to this conservation project is also doubtful, i.e. either the reception or the refusal of the new herd. The reaction of the community living around Sinharāja over the introduction of a new herd of elephants to the forest is constructive (Sirisena, 2013). At least an attempt must be made in this connection. As a country and nation fond of and keen on translocating elephants out of their natural habitats, to catch and remove them, to entrap them, and then to make money by exhibiting such entrapped elephants, we must equally pay attention to this kind of project which is of course a moral duty and a responsibility. This kind of projects have been successfully implemented in the world with regard to many species (IUCN/SSC, 2013; Emslie et al., 2009; Dublin, and Niskanen, 2003). It is important to study them as pioneer studies. However, elephants have a strong attachment to their home ranges as it is related to their fitness (Fernando et al., 2008). Especially it will be difficult for these Sinharaja elephants to adopt to dry zone ecosystems. The forcible removal of elephants from their home ranges greatly jeopardizes their survival (Fernando, 2015). Therefore translocation or establishing an elephant holding ground is not a suitable and scientific approach to ensure existence of the population of Sinharaja elephants.

8.2 Sustainable Forest Conservation and Management

Although Sinharāja Forest has been declared as a World Heritage Forest Reserve and accordingly administration has been performed, incidents connected with deforestation and forest degradation are being reported. These activities mostly take place particularly in forests surrounding Sinharāja where elephants frequent. To regulate these circumstances several methods can be taken. i.e.

- i. Proclamation of forest lands surrounding Sinharāja as forest reserves and adjoining them with Sinharāja

Sirisena (2013) describes the localities of Sinharāja where elephants frequent and their time limits. What is evident from this is the importance of peripheral forests for conservation of elephants and the importance of stopping processes of deforestation and forest degradation. He (2013) has arranged eco-systems most suitable to elephants of Sinharāja according to the nature of forest cover. Accordingly, importance of peripheral forests is highlighted. Elephants mainly use such restricted, ephemeral and seasonal habitats corresponding to ‘forest

edge' in mature forests. (See Table 03) In such forests, elephants occur at low densities of about 0.2 elephants/km² (Sukumar, 1989). Therefore, there is an urgent need to conserve the elephants' home range lying across adjoined forest patches as well (Ranukkanda et al., 2018; Ranawella, 2018; Lakmali, 2019).

Table No. 04: Annual Migratory Pattern of Elephants in Sinharaja

Area Where Elephants Frequent	Month											
	Jan	Feb	Mar	Apr	May	Jun	Jul.	Aug.	Sept	Oct.	Nov.	Dec.
Sinharāja Forest	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Delwala Reserve	o	o										o
Beragala Reserve				o	o	o	o	o				
Handapān Ella Reserve				o	o	o	o				o	
Rakvan Hilltop		o	o	o								o

Source: Sirisena, 2013

- ii. Put an end to processes of deforestation and forest degradation that occur in peripheral forests and Sinharaja.
- iii. End the blocking of elephant corridors and establishing permanent wildlife corridor.
- iv. Implementation of combined programs by Forest Department, Department of Wildlife Conservation and the police to regulate illegal activities.
- v. Providing these agencies with human resources, physical resources and knowledge they need to achieve their targets.
- vi. Promoting natural science and social science researchers to conduct research about Sinharaja elephants and use their outcomes for the policy process.
- vii. Obtaining assistance of non-governmental organizations of national and international level to promote conservation applications.
- viii. Establishment of community-based conservation movements around Sinharāja and creation of opportunities for distribution of management responsibilities, opportunities, profit and benefit.
- ix. Bending continually on integrated conservational and management approaches and fulfilment of their objectives at grassroot level.

By following these strategies deforestation and forest degradation that occur in Sinharaja and surrounding forests can be controlled and it will directly create an

environment specially favorable for the existence of elephants and also will pave the way for minimization of the human-elephant conflict.

8.3 Mitigation of Human and Elephant Conflict

What is evident from the observation of the clash between man and elephant in Sinharāja is that the human activities are the stimulus behind the fury of elephants. Because of such doings loss of life and property takes place. For instance, obstruction of elephant's migration paths, illegal activities carried out inside the forests and provocative activities such as chasing elephants, assaulting them with flambeau and burning ash provoke these animals. The action must be taken immediately to stop these activities, to make awareness in the community and land use planning. Establishing the permeant Wildlife Range office at *Manikkawatta* area would help to stop wildlife crimes and manage the conflict. To control the prevailing condition, distribution of thunder flash will be suitable. The community must be made aware of areas abundant in elephants and time and places where they frequent and employing officials to observe the phenomenon can be done. More fruitful and efficient step is to seek assistance of community movements such as "*Sinharāja Sumituro, National Environmental Foundation*" which comprise young people. Whenever elephants arrive at villages and roads, community and officials can be made aware of such matters by establishing social networks equipped with mobile phones through which such matters could be communicated. Then necessary action could be easily taken, and the injuries could be avoided. Tracking elephants with radio or GPS collars is another advanced method to mitigate the conflict. Though this method is somewhat expensive and needs expert knowledge; it will help as a long-term solution for the problem. Moreover, Mobile phone-based communication system, manual or automatic warning system would be effective with maximum community commitment and understanding.

“Rather than relocating elephants into one dry zone area where they are certainly going to perish in a very short time. The best option is to have radio collars on these two elephants’ two radio collars and one monitoring station to monitor this” (TPI04. Senior environmentalist and advocate, Colombo - 2018.06.15).

“We do not want the elephants to extinct. If it happens you know the way they clear and fell the forest won't last long. What has happened is that the elephants cannot live in the jungle due to human action. Wild Life

Office is at *Delwala*. It is neither where the jungle is nor where the animal frequents.” (SSI05. The president of local environment conservation, Kalawana - 2016.08.19).

Yet another alternative is to grow crops that are repulsive to elephants and erection of bio fences along the boundary where elephants frequent. As the number of elephants is very decisive, by creating active community groups with first-hand knowledge, the clash between elephant and man can be regulated by 95%. Countries such as India, Thailand, Nepal and Africa have successfully implemented such projects which have strong scientific foundation and conservation commitments on various species (Banks & Burge, 2004; Kamuti, 2013; Bhatta & Shrestha, 2015).

8.4 Community Conservation

The community conservation has become an integral part of biodiversity conservation (Barrow & Murphree, 2001). It is an approach of sharing responsibilities and benefits of conservation. Many regions in the globe, have practiced this approach with their unique identities associated with traditional knowledge systems (Hulme & Murphree, 2001).

The elderly men and women having lived in the surroundings where elephants frequent possess a lot of experience. By adopting this traditional knowledge, they could either prevent elephant from harming them or impede and thus put off the clash. But with the population explosion and introduction of tea cultivation during recent times, these people have come to be engaged in other means of livelihood detrimental to environment (such as felling, removing some plant species, illegal mining, and illicit distilling, etc.)

As a result, some people are abandoning the attitude that the elephant is also a part and parcel of the environment in which they live and have come to treat the animal as his enemy, a pest and a destroyer. The reason is that the elephant is an obstacle to new modes of living. This mode of thinking can be identified as an unfavorable element in the face of the combat between man and elephant in this region. The knowledge and especially the understanding which the community has possessed of the elephant must be made use in management of the human-elephant conflict. However, the modern management planning has excluded the knowledge and comprehension, man has of the elephant. On the other hand, community-based programmes such as “*Gaja Mituro*” implemented in other Wildlife zones in remedying combat of man with elephants and even in

community-based programmes in Sinharāja, they use higher potential of the traditional knowledge of the community.

8.5 New Laws and Policies with Institutional Integrated Approach

Policy development and implementation is one of the main strategies of conservation (Brown, 2002; Leader-Williams, 2010). What is meant here is the legal procedure that makes provision for implementation of new conservational strategies. The conservational strategies are to be adopted with a view to adding new female elephants so as to maintain elephant population in Sinharāja. Although this is a topic which will probably lead to a dispute, still it must be considered with importance. At least the first step must be discussed in this regard. Such a beginning will yield useful results in future. In addition, implementation of current legal procedure will help reach a better approach.

9. Conclusion

By now, the population of elephants living in wet zone of Sri Lanka is restricted to Adams Peak Reserve and Sinharāja. In spite of that, no definite information about the population of elephants in Adam's Peak forest is available. Some wildlife officers and villagers report that among them inter breeding takes place. By now (2016), the reports that come from Sinharāja say that there are only two male elephants there. Both of them are adult males. A third individual referred to as "mother elephant" by village folks has not been reported for ten years. If she had a natural death or perished due to human activities, the population of elephants in Sinharaja would already come down to two. But as it has been already discussed, extinction of elephants in Sinharāja does not mean to say that it is only the end of a certain fauna species, because elephants play a significant role with regard to a number of other disciplines such as ecological, socio-economic, and cultural, legal and spiritual aspects.

According to current situation, the extinction of elephants in Sinharāja will raise new problems and challenges in different fields and current issues will be more complex and crucial. This study suggests and recommends enriching the population by introducing a new herd of female elephants and implementing in-situ conservation methods to conserve elephants in Sinharaja forest. Although decisive obstacles will arise when implementation is put into effect, decisions must be taken to conserve these animals and to protect the equilibrium of the

environment ignoring whatever obstruction crops up. It will open the door even for conservational and management discourse to ignite the concern of masses.

References

- Ashoka, D. G., Pastorini, J., Isler, K., Weerakoon, D. K., Kottage, H. D., Fernando, P. & Ranjeewa, A. D. G. (2018). *Decreasing reservoir water levels improve habitat quality for Asian elephants*. *Mammalian Biology - Zeitschrift für Säugetierkunde*, 88:130-137.
- Atapattu, N. (2012). *Ali Ātungē Sāngavunu Lōkaya*. Colombo: Sooriya Prakāsakayo.
- Baldwin, M. F. (1991). *Natural Resources of Sri Lanka; Conditions and Trends*: Colombo: Natural Resources, Energy and Science Authority of Sri Lanka.
- Bambaradeniya, C. N. B., Perera, M. S. J., Perera, W. P. N., Wickramasinghe, L. J. M., Kekulandala, L. D. C. B., Samarawickrema, V. A. P., Fernando, R. H. S. S. & Samarawickrema, V. A. M. P. K. (2003). *Composition of faunal species in the Sinharaja world heritage site in Sri Lanka*. *The Sri Lanka Forester* 26 (2003): 21-40.
- Banks, K. & Burge, R. (2004). *Mobile Phones: An Appropriate Tool for Conservation and Development?*. Fauna & Flora International, Cambridge, UK. Accessed on 06-06-2015.
- Barrow, E. & Murphree, M. (2001). *Community conservation: from concept to practice. African wildlife and livelihoods: The promise and performance of community conservation*, 24-37.
- Bhatta, S. V. & Shrestha, A. (2015). *Nepal Achieves 21 Percent Increase in Rhino Numbers and Another Year of Zero Poaching of Rhinos*. Accessed on 06-06-2015
- Bricki, N. & Green, J. (2002). *A guide to using qualitative research methodology*. London, UK: London School of Hygiene and Tropical Medicine.
- Brown, K. (2002). *Innovations for conservation and development. Geographical Journal*, 168 (1), 6-17.
- Bryman, A. (2012). *Social research methods (4th Ed.)*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Choudhury, A., Lahiri Choudhury, D. K., Desai, A., Duckworth, J. W., Easa, P. S., Johnsingh, A. J. T., Fernando, P., Hedges, S., Gunawardena, M., Kurt, F., Karanth, U., Lister, A., Menon, V., Riddle, H., Rubel, A. & Wikramanayake, E. (2008). *Elephas maximus*. The IUCN Red List of Threatened Species 2008: e.T7140A12828813
- Clarke, V. & Braun, V. (2013). *Teaching thematic analysis: Overcoming challenges and developing strategies for effective learning*. *The psychologist*, 26 (2), 120-123.

- De Silva, M. A. T. (2014). *Sri Lanka Forest's-Nature at your service*: Colombo: Sri Lanka Association for Advancement of Science.
- De Wit, M. & Barnes, J. (2008). *The Economic Value of Elephants. Elephant Management. A Scientific Assessment for South Africa*. Chapter: 10: WITS University Press, pp.446-476
- De Zoysa, N. & Ryheem, R. (1999). *Sinharaja ; a rain forest in Sri Lanka*: Colombo. March for conservation.
- Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (2000). *Handbook of qualitative research*. Oaks, CA: Sage Publication.
- Department of Wildlife Conservation. (2002). *The Seminar cum Workshop on the Mitigation of Human - Elephant Conflict in Southern Wildlife Region Sri Lanka*. Colombo: Department of Wildlife Conservation.
- Department of Wildlife Conservation. (2018). *Performance Report – 2017*. Colombo: Department of Wildlife Conservation.
- Department of Wildlife Conservation. (2002). *First National Workshop on Mitigation of Human-Elephant Conflict in Northwest Sri Lanka*. Colombo: Department of Wildlife Conservation.
- Deraniyagala, P. E. P. (1952). *Veterinary Science Vol 01: Elephant*. Colombo: National Museum Publication.
- Dissanayake, S. R. B., Marasinghe, R., Amaratilake, M., Wijeyamohan, S., Wijeyakoon, P. & Santiapillai, C. (2012). *The First National Survey of Elephants in Sri Lanka. A Report Prepared for The Department of Wildlife Conservation*. Center for the Study of Asian Elephant at Rajarata University of Sri Lanka, Mihintale, Sri Lanka, 113.
- Dublin, H. T. & Niskanen, L. S. (2003). *The African Elephant Specialist Group in collaboration with the Re-introduction and Veterinary Specialist Groups. 2003*. IUCN/SSC AfESG Guidelines for in situ Translocation of the African Elephant for Conservation Purposes. IUCN Gland, Switzerland and Cambridge, UK.
- Emslie, R. H., Amin, R. & Kock, R. (Ed) (2009). *Guidelines for the in situ Re-introduction and Translocation of African and Asian Rhinoceros*. Gland, Switzerland: IUCN. vi+115p
- Fauna and Flora Protection Ordinance of Sri Lanka 1937, 1944, 1945, 1949, 1964, 1970, 1993, 2009 (FFPO) Government press, Sri Lanka.
- Fernando, P. (2006). *Elephant conservation in Sri Lanka: Integrating scientific information to guide policy*. In: *Principles of Conservation Biology*, Eds. Groom, M.J., Meffe, G.K. & Carroll, C.R. Sinauer Associates, Sunderland, USA. pp 649-652.

- Fernando, P. (2015). *Managing Elephants in Sri Lanka: Where We Are and Where We Need to Be*. Ceylon Journal of Science (Bio. Sci.) 44 (1): 1-11, 2015
- Fernando, P. & Leimgruber, P. (2011). *Asian elephants and seasonally dry forests*. In: *Ecology and Conservation of Seasonally Dry Forests in Asia*. McShea, W.J., Davies, S.J., and Bhumpakphan, N. (Eds.) Smithsonian Scholarly Press. pp. 151-163.
- Fernando, P., Jayewardene, J., Prasad, T., Hendavitharana, W. & Pastorini, J. (2011). *Current status of Asian elephants in Sri Lanka*. *Gajah*, 35, 93-103.
- Fernando, P., Kumar, M. A., Williams, A. C., Wikramanayake, E., Aziz, T. & Singh, S. M. (2008b). *Review of human-elephant conflict mitigation methods practiced in South Asia*. WWF-World Wide Fund for Nature.
- Fernando, P., Leimgruber, P., Prasad, T. & Pastorini, J. (2012). *Problem-elephant translocation: Translocating the problem and the elephant?* PLoS ONE 7:e50917
- Fernando, P., Wikramanayake, E. D., Janaka, H. K., Jayasinghe, L. K. A., Gunawardena, M., Kotagama, S. W., Weerakoon, D. & Pastorini, J. (2008). *Ranging behavior of the Asian elephant in Sri Lanka*. *Mammalian Biology* 73: 2-13.
- Forest Conservation Ordinance of Sri Lanka. (1907,1912,1918,1931,1935,1945,1947, 1951,1954,1966,1979,1982,1988,1995,2009). (FCO) Government press, Sri Lanka.
- Forest Department. (2003). *Sinharaja World Heritage*. Colombo: Forest Department.
- Fullman, T. J. & Bunting, E. L. (2014). *Analyzing vegetation change in an elephant-impacted landscape using the moving standard deviation index*. *Land*, 3(1), 74-104.
- Gunatilleke, C. V. S. & Gunatilleke, I. A. U. N. (1985). *Phytosociology of Sinharaja—a contribution to rain forest conservation in Sri Lanka*. *Biological Conservation*, 31(1), 21-40.
- Gunatilleke, N., Pethiyagoda, R. & Gunatilleke, S. (2008). *Biodiversity of Sri Lanka*. *Journal of the National Science Foundation of Sri Lanka*, 36.
- Hambler, C. (2004). *Conservation*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Hendavitharana, W., Dissanayake, S., De Silva, M. & Santiapillal, C. (1994). *The Survey of Elephants in Sri Lanka*. *GAJAH*.12. pp.1-30.
- Hibberts, M., Johnson, R. B. & Hudson, K. (2012). *Common survey sampling techniques*. In *Handbook of survey methodology for the social sciences* (pp. 53-74). Springer, New York, NY.
- Hulme, D. & Murphree, M. (2001). *African wildlife and livelihoods: the promise and performance of community conservation*. James Currey Ltd.

- Israel, M. & Hay, I. (2006). *Research Ethics for Social Scientists*. SAGE Publications: London.
- IUCN World Heritage Outlook: <https://www.worldheritageoutlook.iucn.org> Sinharaja Forest Reserve - 2014 Conservation Outlook Assessment.
- IUCN/SSC. (2013). *Guidelines for Reintroductions and Other Conservation Translocations*. Version 1.0. Gland, Switzerland: IUCN Species Survival Commission, viiii + 57 pp.
- Kamuti, T. (2013). *The mobile revolution in Africa and conservation communication*. Accessed on 06-06-2015.
- Karunaratne, M. S. M. L. (2014). *Ecotourism as a community forest management approach: a case study of Sinharaja rain forest in Sri Lanka*. Unpublished Master of Social Sciences thesis. Kelaniya: University of Kelaniya.
- Kerley, G. I., Landman, M., Kruger, L., Owen-Smith, N., Balfour, D., De Boer, W. F. & Slotow, R. (2008). *Effects of elephants on ecosystems and biodiversity*. In *Elephant management; a scientific assessment for South Africa* (pp. 146-205). Wits University Press.
- Kolbert, E. (2014). *The Sixth Extinction: An Unnatural History 1st Edition*. Henry Holt, New York.
- Kumara, C. & Ali, M. (2013). *Study on the damage caused by the need for conservation of the last two Asian elephants ^Elephant maximus& in the world heritage Sinharaja primary forest of Sri Lanka*. iPUS conference. Peradeniya: University of Peradeniya.
- Lakmali, T. G. D. (2019). *Dynamics of Human – Elephant conflict in Sinharaja Rain Forest in Sri Lanka*. Unpublished BA thesis. Department of Geography, University of Ruhuna.
- Leader-Williams, N., Adams, W. M. & Smith, R. J. (2010). *Trade-offs in Conservation*. Wiley-Blackwell.
- Leimgruber, P., Gagnon, J. B., Wemmer, C., Kelly, D. S., Songer, M. A. & Selig, E. R. (2003) *Fragmentation of Asia's remaining wildlands: implications for Asian elephant conservation*. *Animal Conservation* 6: 347-359.
- Manatunga, A., Bandara, N., Wickramaarachichi, T. & De Zoysa, H. N. (2016). *Asian Elephants in Culture and Nature*. Centre for Asian Studies. University of Kelaniya.
- Morgan-Davies, A. M. (2013). *The first national survey of elephants in Sri Lanka*. *Current Science*, 105 (2), 153.
- National Heritage Wilderness Areas Act of Sri Lanka. (1988). (NHWAA) Government press, Sri Lanka.

Newing, H. (2011). *Conducting research in conservation: social science methods and practice*. New York: Routledge.

Parakrama, P. (2006). *Hitpit Nāti Minisun Hamuvē Vānasena Ali Parapurē Kandulu Katāva*. Mihimandala, July- August 7-23.

Parker, D. M. (2008). *The effects of elephants at low densities and after short occupation time on the ecosystems of the Eastern Cape Province, South Africa* (Doctoral dissertation, Rhodes University).

Perera, B. V. (2010). *Vana Ali Samaga Dasa Vasark - Experience of a wildlife veterinary surgeon*. Author publication.

Quammen, D. (1997). *The song of the dodo*. SCRIBNER. New York.

Ranukkanda, K., Karunarathne, S. H. & Dayawansa, P. N. (2018). *Study of the ranging behavior pattern of two male elephants of the Sinharaja world heritage forest with reference to human-elephant conflict*. Proceedings of the 23rd International forestry and environmental Symposium 2018 of the department of Forestry and Environmental Science, University of Sri Jayawardenapura, Sri Lanka. p.117.

Ranwella, N. (2018). *Mara senaga meda thaniwa satanwadina Sinharaje ali*. Thambapanni. Serendib publication. Nugegoda. Issue 01. pp. 62-71.

Sandbrook, C. (2012). *Biodiversity Conservation and Poverty Alleviation: Exploring the Evidence for a Link*. John Wiley & Sons, Ltd.

Saving the Elephants. (2019). *Keystone-Species*. Retrieved from <https://sites.google.com/site/savingtheelephants/Keystone-Species>

Simberloff, D. (1998). *Flagships, umbrellas, and keystones: is single-species management passé in the landscape era?* Biological conservation, 83(3), 247-257.

Sirisena, P. K. T. D. T. (2013). *Finding reasons to identify diminishing elephants is Sinharaja*. Unpublished thesis. Wildlife Management Training Programme:

Girithale. Sukumar, R. (2003). *The Living Elephants*. Oxford University Press, Oxford.

Sukumar, R. (1989). *The Asian Elephant: Ecology and Management*. Cambridge University Press, Cambridge.

Tetnowski, J. A., & Damico, J. S. (2001). *A demonstration of the advantages of qualitative methodologies in stuttering research*. Journal of Fluency Disorders, 26(1), 17-42.

The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2019, January 21). *World Heritage Criteria*. Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/criteria>

“Big Brother” and Foucault: Power of Surveillance in George Orwell’s *1984*

P.W.B.J. Chathurya

Department of English, Faculty of Humanities and Social Sciences,
University of Sri Jayawardanepura
Email: cjinz1993@gmail.com

Abstract

A theme common for many dystopian novels is the way in which a totalitarian government holds its absolute authority over the state by manipulating its people both mentally and physically by means of a variety of surveillance methods. In this context, George Orwell’s ‘1984’, written in 1949 portrays futuristically how a British society would suffer in an imaginary land where socialism has gone wrong subjecting the people to extreme oppression. The dystopian State of Oceania ruled by ‘The Party’ wields an absolute power through a daunting surveillance technology whose operational principles are meant to exercise what is known as “panoptical control”, fashioned in accordance with Jeremy Bentham’s prison design model introduced in the 18th Century. This can be theoretically perceived with reference to Michel Foucault’s views on panopticism presented much later in his 1975 book ‘Discipline and Punish: The Birth of Prisons.’ A combination of surveillance technology and panoptic control is central to the functioning of power in ‘1984’. Against this background, this paper offers an analysis of the way in which surveillance functions in the novel which in many ways foreshowed Michel Foucault’s later work on the functioning of power within a specifically similar social structure.

Keywords: *1984, Dystopia, Orwell Foucault, Panopticism, Power, Surveillance*

1. Objectives

Since the publication of Michel Foucault’s book *Discipline and Punish: The Birth of Prisons* appeared in 1975, many studies have used it to analyze power structures, control methods and specifically surveillance strategies that operate within many current societies. Foucault’s ideas on panopticism are used as a major theory to analyze the surveillance methods that are presented in dystopian novels. In this context, since its publication in 1949, George Orwell’s *1984* has inspired many studies on dystopian literature. The concept of “Big Brother” which is central to the novel is often used as a perfect example to define Foucault’s theory of panopticism. Although Foucault’s theories are used to

analyze *1984*, it was written almost two decades prior to the publication of Foucault’s *Discipline and Punish: The Birth of Prisons*. This is a connection many do not notice or often neglect. On one hand the objective of this study is to bring out the way in which surveillance functions in *1984*. On the other hand through the analysis, the study attempts to suggest how *1984* foreshadows Foucault’s views on the ways in which power operates within a despotic social structure.

2. Theoretical Background

The idea of discipline which functions as an essential component of political power is the principle idea of Michel Foucault’s book *Discipline and Punish: The Birth of Prisons*, where he examines various ways discipline functions in a society. He proposes that discipline is used to control the human body and mind through an omnipresent gaze which aims to monitor the human body at all times. He identifies this gaze as the ‘panoptican gaze’, a concept introduced by Jeremy Bentham in 18th Century. A traditional panopticon as defined by Jeremy Bentham is a building containing a central watch tower with radiating spokes or an outer wall containing cells. The term “panopticon” gave rise to the social theory of panopticism, first presented by Michel Foucault. *1984* presents a world where socialism has gone wrong and where the citizens are living in a virtual prison. At the center of their prison like world, acting as the watch tower is the ‘Big Brother’. In his journal article, *Orwell: History and Nightmare*, American scholar Howe (1956) states that,

...the world of *1984* is more real than our own. The book appalls us because its terror, far from being inherent in the human condition, is particular to our century...Orwell has seized upon those elements of our public life that, given courage and intelligence, were avoidable (p.193).

In *1984* the control of the mind through disciplinary surveillance is obvious in attempts to control human thoughts in ways such as creation of the “Thought Police” (Orwell, 2000, p.16). Foucault (2012) claims that discipline

...is a type of power, a modality for its exercise, comprising a whole set of instruments, techniques, procedures, levels of application, targets; it is a ‘physics’ or an ‘anatomy’ of power, a technology. And it may be taken over either by institutions that use it as an essential instrument for particular end, or by pre-existing authorities that find in it a means of reinforcing or recognizing their internal mechanisms of power (p.215).

Therefore the party utilizes discipline to maintain power of its members by controlling every detail of their lives; from the time they wake up, to the contents of their meals, to the thoughts they could express.

The method of control used by 'The Party' is similar to Foucault's description of power of surveillance as a type of discipline. In particular, the use of surveillance in *1984* finds resonance with Foucault's discussion of Jeremy Bentham's panopticon in which the power of an authority's 'gaze' exercises discipline. The supremacy of the structure rests in the architectural design that allows those in power to observe others without them knowing if they are being watched. Panopticon is a "circular building. The apartments of the prisoners occupy the circumference. These cells are divided from one another by partitions. The apartment of the inspector occupies the center" (Bentham, 1995, p.29). Inmates self-discipline themselves because they are uncertain of the fact that they are being observed or not and due to the perpetual prospect that someone could be watching. Foucault viewed the panopticon as the ultimate device of discipline through surveillance.

3. Literature Review

It is impossible to leave out *1984* in a discussion regarding dystopian literature mainly because it exemplifies almost every characteristic a dystopian world portrays. Therefore many of the studies that carried out on dystopian literary genre include George Orwell's *1984*. Not only it heavily influenced the later dystopian fictions, due to its publication just a few years post Second World War, the book presented horrific results of a possible future. Whereas Jeremy Bentham's architectural design of panopticon or Michel Foucault's (2012) identification of it as panopticism, a tool to exercise control over individuals, does not limit to literature instead they both are widely referred in study areas such as sociology, criminology and even in psychology. However Foucault's ideas on power and its implementations are very common literary theories used in literary criticism. Similarly panopticism is widely used to analyze the power and controlling aspects in literary texts.

Many of the studies were conducted through a Marxist view point focusing on the plurality of power, social hierarchies or on power structures. *Utopia and Dystopia in Prophetic Literature* by Ehud Ben Zvi (2013) explores the utopian and dystopian literary features in prophetic literature with particular references to folk literature. The researcher discusses the social roles of utopian visions in prophetic

books within their historical contexts. In the study he narrowly refers to the exemplifications of panopticism which are present in various historical contexts. Julia Gerhard’s (2012) *Control and Resistance in the Dystopian Novel*, discusses the controlling and resisting methods portrayed in dystopian novels. While her research is inspiring, the research does not extensively address the surveillance gaze which will be discussed in this study.

There are many studies that focus on dystopian literature and the aspect of power and control referring to many theories including Foucault’s. Panopticism is quite often used to analyse the aspect of discipline which is utilized as a tool to control people. Many of these studies have used Foucault’s (2012) ideas he presented in his book *Discipline and Punish: The Birth of Prisons* to analyse the text but have not paid specific attention to useful general resemblances between the principles of panopticism and the surveillance methods and their functions that prevail in *1984*. Therefore this study is an attempt to fill the gap in studies done on the similarities between Foucault’s ideas on panopticism and *1984*, which was written decades before Foucault presented his views on the controlling omnipresent gaze.

4. Data and Methodology

Primary data for the study is George Orwell’s novel *1984* which was published in 1949. The novel is set in Airstrip One (formerly known as Great Britain), a province of super state Oceania which is in a world of perpetual war, omnipresent government surveillance and public manipulation. The study is theoretically supported by using the text *Discipline and Punish: The Birth of Prisons* by Michel Foucault. The study pays particular attention to Foucault’s views on panopticism, the way it functions as a source of power in the society and how those elements are portrayed in *1984*.

5. Discussion

George Orwell’s *1984*, considered one of the dystopian classics, was published in 1949 as a product of his intense fear for the future generations. The startling dystopia Orwell creates was heavily influenced by Yegnev Zamyatin’s *We* (1924) and was written as a critique of Stalinism which was prevailing at the time. The corruption and dreadful violence implemented by Stalin over the Russian people and the rise of Hitler in Germany spread a possible rise of communist or fascist rule throughout Europe during the Second World War. In *1984* Orwell presents

this dreadful future he feared, where the society is under a brutal dictatorship, wars and where people have lost their individuality. The ruling ideology of the Big Brother is fortified by means of propaganda, manipulations of the past and various forms of surveillance. Among many theorists on surveillance, few have been as influential as the French philosopher Michel Foucault. In one of his most significant works, *Discipline and Punish; The Birth of the Prisons* (1975), he extensively discusses the topic of surveillance. The system of severe discipline is applied in dystopian societies to manipulate people's bodies and minds to ensure the maximum power of the state. Foucault believes that discipline is a powerful mechanism used to govern people's lives "to produce subjected and practiced bodies, docile bodies" that can be "manipulated, shaped," and "trained" for the benefit of the state (2012, p.146). He proposes that discipline is used to control the human body and mind through an omnipresent gaze, which aims to monitor the human body at all times using the Panoptican gaze. In the section entitled "Panopticism", he refers to a little known architectural design by Jeremy Bentham, eighteenth century English philosopher, called the 'panopticon'. Initially envisioned as a suggestion for reforming the prison system, Bentham's work describes a central tower in which supervisors can observe prisoners' cells in a round building. As exemplified by Foucault (2012) given the structure and that "effect of backlighting" the supervisors can watch the prisoners appearing as "captive shadows" in their cells, like "so many small theaters, in which each actor is alone, individualized and constantly visible" (p.216). There are some useful general resemblances between the principles of panopticism, the surveillance methods and their functions that prevail in *1984*, despite the fact that Foucault presented his views almost two decades post the publication of *1984*.

For Foucault (2012), surveillance "reverses the principle of the dungeon" of the dungeon's "three functions- to enclose, to deprive of light and to hide- it preserves only the forts and eliminates the other two" (p.216). Foucault applies this concept to the society where the governmental organizations achieve an immense control over humans through omnipresent surveillance which he introduces as the Panoptican gaze. It is exemplified in *1984* in the form of the telescreen that constantly monitors individuals to maintain their docility and ultimately turn them into their own observers. The control of the mind through disciplinary surveillance is obvious in attempts to control human thoughts, creation of the Thought Police in *1984* to detect and eradicate any sign of unconventional thinking.

In *1984*, no one gets very far away from the instruments of surveillance, but it is not just the telescreens that sheds the light on people. In a world of suspicion, fear and self-preservation created by government policies, citizens of Oceania do not know whom to trust. In such an atmosphere, it is no wonder that people stay away from one another whenever they can; metaphorically they construct their own “side walls,” the equivalent of the literal ones described by Bentham to keep prisoners apart. Keeping people isolated is also advantageous for the authorities, since it cuts down on the possibilities for conspiracy.

There are many similarities between Foucault’s (2012) description of the prison system as a model of society and Orwell’s imagined society in *1984*. According to both Bentham and Foucault, one of the major importance of panopticon is that it does not require any additional power or discipline because surveillance itself exerts control over individuals and therefore they self-discipline themselves. Panopticism allows “the perfection of power should tend to render its actual exercise unnecessary; that this architectural apparatus should be a machine for creating and sustaining a power relation independent of the person who exercises it” (Foucault, 2012, p.217). In *1984*, people of Oceania limit themselves and control their own actions because of the omnipresent gaze of the Big Brother. The protagonist, Winston Smith states,

...even from the coin the eyes pursued you. On coins, on stamps, on the covers of books, on banners, on posters, and on the wrapping of a cigarette packet- everywhere. Always the eyes watching you and the voice enveloping you. Asleep or awake, working or eating, indoors or out of doors, in the bath or in bed- no escape. Nothing was your own except the few cubic centimeters inside your skull (Orwell, 2000, p.27).

This faceless surveillance gaze which may or may not be always there to watch your actions is a vivid portrayal of Foucauldian understanding of the primary purpose of surveillance; to discipline the citizens. The disciplinary power exercised through the telescreen in *1984*, enables the state to observe people and assure that their physical bodies never rebel against the authorities. It also verifies that the people are fulfilling the given social duties for the growth of the production to guarantee “its economy and efficacy, its continuous functioning and its automatic mechanisms” (Foucault, 2012, p.206). The telescreen becomes the literal representation of the gaze and a perfect device to discipline the bodies. Foucault (2012) speaks of the immense power this process generates in favour of the authorities;

He who is subjected to a field of visibility, and knows it, assumes responsibility for power; he makes them play spontaneously upon himself; he inscribes himself the power relation in which he simultaneously plays both roles; he becomes the principle of his own subjugation (2012, p.202).

Tyner (2004) supports this claim stating that due to the invisible nature of the omnipresent gaze, the body is always conscious of its actions because of “induced paranoia of not knowing when one is being watched” (p.137). The perpetual omnipresent surveillance gaze is designed to observe the body in space and time and when the rigid discipline is performed on the body, the body adopts it and it becomes innate. The movements of the body have to be observed by the Party, surveillance invades all “spatial and temporal elements” of everyday lifestyle of the people and “every behaviour, however, inauspicious, is disciplined along the state lines” (Tyner, 2004, p.136). Winston Smith writes that a Party member “was never alone except in bed” knowing that the telescreen never let them wander without its gaze (Orwell, 2000, p.72).

Another striking similarity between Foucault’s views on panopticism and Orwell’s creation of Oceania is that even though power is known to exist no one is certain if they are being observed. Stating the effectiveness of panoptic gaze Foucault (2012) claims that,

...the prisoner should be constantly observed by an inspector: too little, for what matters is that he knows himself to be observed; too much, because he has no need in fact of being so. In view of this, Bentham laid down the principle that power should be visible and unverifiable (p.217).

Relatively Winston Smith comments;

...there was of course no way of knowing whether you were being watched at any given moment. How often, or on what system, the Thought Police plugged in on any individual wire was guesswork. It was even conceivable that they watched everybody all the time. But at any rate, they could plug into your wire whenever they wanted to. You had to live- did live, from habit that became instinct- in the assumption that every sound you made was overheard, and, except in darkness, every movement scrutinized (Orwell, 2000, p.3).

Although Foucault (2012) never referred to Orwell on his views on panopticism, the similarities between the two are remarkable. Considering the fact that

Foucault (2012) presented his ideas almost three decades post the publication of *1984*, it is possible that Orwell was familiar with Bentham’s architectural design of panopticon and the horrific results it may produce if it exists in a context of abusive power. Foucault (2012) claims that the rebels or transgressors are created by the system itself and ultimately punished by the same system:

The carceral system does not cast the un-assimilable into a confused hell; there is no outside... In this panoptic society of which incarceration is the omnipresent armature, the delinquent is not outside the law; he is, from the very outset, in the law, at the very heart of the law, or at least in the very mechanisms that transfer the individual imperceptibly from discipline to the law, from deviation to offence. Although it is true that prison punishes delinquency, delinquency is for the most part produced in and by incarceration (p.301).

In the same manner in *1984*, O’Brien, whom Winston thought to be a fellow rebel but in fact a Thought Police official, tells Winston,

No one who has once gone astray is ever spared. And even if we chose to let you live out the natural term of your life, still you would never escape from us. What happens to you here is forever. Understand that in advance. We shall crush you down to the point from which there is no coming back. Things will happen to you from which you could not recover, if you lived a thousand years” (Orwell, 2000, p.256).

Furthermore both Orwell (2000) and Foucault (2012) shed light on the fact how people’s minds can be controlled through surveillance. The discipline in a dystopian world, materialized in the continuous surveillance system that “fixes ...or regulates movements,” does not subjugate only the body but also the human mind. (Foucault, 2012, p.219). The process of controlling and disciplining the mind is again connected to the same idea that one can never be certain if he or she is being watched. In Oceania, to think a thought that disagrees with the dominant ideology is considered a crime that can be punished with death. Therefore the telescreen forces citizens to control and regulate their thoughts which are supervised by the “Thought Police”. Winston Smith explains this horrifying situation saying;

[i]t was terribly dangerous to let your thoughts wander when you were in any public place or within the range of a telescreen. The smallest thing could give you away... (Orwell, 2000, p.54).

Tyner (2004) suggests, in a dystopian world “all facets of humanity are monitored and disciplined” and even your thoughts do not belong to you anymore. Thus “to think your own thoughts that somehow challenged the ideology literally meant annihilation” (p.138).

In conclusion, *1984* stands as a perfect representation of panopticism in exercise. As stated above, there are various similarities between what Orwell has expressed in *1984* and Foucault’s ideas on panopticism. For both Orwell and Foucault, the idea of constant and never ending watch from a bigger power is essential for a society ruled under a totalitarian government. It is also important to mention that dystopian literature emerges as a result of horrifying historical events and also provides a prediction over future possibilities that might take place if the world continues to move forward along the same path as it is doing now. Orwell’s novel, *1984* is a warning about the injustices that are created by communistic governments and portrays a world of horror no man wishes to experience. Both Orwell and Foucault seem to suggest that under the guise of absolute authority, man is capable of bringing chaos upon his fellow humans. Primo Levi, a holocaust survivor and an author, once famously stated, “it happened, therefore it can happen again: this is the core of what we have to say” (as cited by Homer, 2001, p.225). The world has recurrently proved that history has a tendency to repeat itself therefore dystopian literature will always stand as a warning to mankind of the end results of absolute power. Though the views of Orwell (2000) and Foucault (2012) are presented within the gap of more than two decades, they express the similar ideas on the exercise of absolute power and the ghastly results of tyranny.

References

- Ben Zvi, E. (2013). *Utopia and Dystopia in Prophetic Literature*. Dr. University of Alberta. PDF.
- Bentham, J. (1995). *The Panopticon Writings*. Ed. Miran Bozovic, London: Verso. PDF. 29-95.
- Foucault, M. & Sheridan, A. (2012). *Discipline and Punish: The Birth of Prisons*. New York: Vintage.
- Gerhard, J. (2012). *Control and Resistance in the Dystopian Novel*. Masters in English. California State University, Chico. PDF.

Homer, F. (2001). *Primo Levi and the politics of survival*. Columbia: University of Missouri Press. PDF. 225-226.

Howe, I. (1956). “Orwell: History as Nightmare.” *The American Scholar*, 25(2), 193-207.

Orwell, G. (2000). *1984*. London: Penguin Classics.

Tyner, J. A. (2004). Self and Space, Resistance and Discipline: a Foucauldian Reading of George Orwell’s *1984*. *Social and Cultural Geography*, 5(1) 129-149. doi: 10.1080/1464936032000137966

A Model for Seeking the Determinants of Sri Lanka Telecom (SLT) Monthly Household Expenditure

Langappuli S.S

Department of Economics and Statistics,
University of Ruhuna,
Matara.
langappulis@yahoo.com

Abstract

Communication expenditure covers a substantial slice in many household budgets in Sri Lanka. Regarding communication in Sri Lanka, Sri Lanka Telecom remains the oldest telecommunication infrastructure provider, and is considered the backbone of Sri Lanka's telecommunication industry. Today it is found that domestic telephone communication expenditures in Sri Lanka have become considerably high mainly due to the consumers' lack of knowledge about the conditions under which the telephone services are provided. Against this background, the main objective of this study is to identify the determinants of household telecommunication usage expenditure which significantly impact the monthly budget of every household. While it employed both primary and secondary data, a sample of 250 SLT users in Matara district was selected under the simple random sampling method. Using descriptive statistics and the multiple linear regression model, an attempt was made to identify the determinants of SLT household usage expenditure. The descriptive statistics of the users indicated that 82 percent of the respondents are males whereas only 18 percent are females and that their monthly mean household telecom usage expenditure was found as LKR 2,082.00. According to the multiple linear regression model, the users' income has a significant positive relationship with their telecom household usage expenditure. The number of family members too has a significantly positive relationship while their age factor has a negative relationship. For the double and triple play users, the expenditure is higher than that for the single play users. Using the telephone at the peak hours is higher than that at the offpeak hours. By raising consumer awareness in the users of the variation in the peak hour and offpeak hour telephone charges, a positive relationship can be established. Finally, it is concluded that the consumers are able to control their telecom expenditure themselves by identifying and managing the effects of various determinants, with the recommendation that awareness programs regarding SLT regulations and policies, telephone facility services, their taxes, their charges and costs should be conducted for the consumers, enabling them to overcome the issues of ignorance concerning telecom expenditure.

Keywords: *Communication, Household Expenditure, Multiple Regression Model, Sri Lanka Telecom*

1. Introduction

According to Collin's dictionary (1979), telecommunication means "the telegraphic or telephonic communication of audio, video or digital information over a distance by means of radio waves, optical signals, etc. or along a transmission line." The telecommunication market represents a significant portion of Sri Lanka's economy. Communication expenditure plays an important role among many household expenses and Sri Lanka Telecom is the oldest and the backbone of the telecommunication infrastructure provider in Sri Lanka.

Telecommunication billing is a significant component of any commercial communication service provider. Telecommunication services are used by individuals for their day-to-day activities. It has played a significant role not only in the earlier ages but also in the present social relationships. Nevertheless, the devices like the telephone system were originally advertised with an emphasis on the practical dimensions of the device such as the ability of conducting business as well as ordering home services. Since the period of invention, the role that telecommunication has been playing in social relations has become increasingly important. This has caused to use these devices and services more than ever. In recent years, the opportunity of social networking has increased dramatically. It has increased the possibility of communicating with each other anywhere anytime. As Newton's third law "for every action, there is an equal and opposite reaction", the increasing facilities do increase the costs and bills of users. Every service provider prints their customers' usage bills individually and sends to the customer in order to inform their costs of usage for a certain time period. This time period is mostly a month and each and every detail of their usage is printed within the bill for the customers' clarification. This usually includes mainly the voice usage and the other service costs, a customer enjoys from the service provider.

Table No. 01: Average monthly household expenditure by major non-food expenditure groups - 2016 and 2012/13

Item	2016	2012/2013
	Value (Rs)	Value (Rs)
Total non-food	35,885	25,793
Housing	6873	4667
Fuel and Light	1757	1755
Clothing, Textiles and Footwear	1581	1194
Health and Personal care	2529	2181
Transport and Communication	5548	4315
Education	2066	1448
Cultural and entertainment	908	515
Non-durable household goods	362	318
Durable household goods	2261	1018
Other non-consumer expenditure	10945	7678
Liquor, Narcotic drug and tobacco	1056	705

Source: Household income and expenditure survey, 2016

Table 1 shows that compared to the year 2013, in 2016, a significant increase can be seen in expenditure. It can be clearly recognized from the table that after utilizing the income for housing facility, the highest expenditure was contributed to the transport and communication.

In every bill, it includes the telecommunication tax which is imposed by the government from the service provider and a part from this tax directly diverts to the customers' usage costs as a percentage. This percentage may vary according to the government regulations and protocols. Since the telecommunication usage is progressively increasing, the infrastructure facilities of telecom should be also improved day by day. For this reason, the government regularly imposes this telecommunication tax and levy. These taxes include the telecommunication levy, CESS, Value Added Tax (VAT), and Nation Building Tax (NBT), and the percentage of levy is dependent on each revenue stream of telecom and mobile

services. Presently, 25 percent of tax charged in telephone bills is for the broadband service and 42.73 percent of tax is for VAT and the other taxes. (Jithendra, 2016).

The specific research only focuses on the largest and oldest telecommunication service provider in Sri Lanka. Today, SLT leads the telecom industry with 77 percent of the country's fixed line network and it had acquired Mobitel by purchasing 60 percent of Mobitel shares in 2002 which is a SLT achievement. It is the only integrated operator in the country to offer a fixed line, data and mobile services according to Island Newspaper (2007). The telecommunication market represents a significant portion of Sri Lanka's economy. The revenue of telecom is mostly invented from the customer usage payments. SLT telephone connections are available as Fiber, Megaline, 4G/LTE and City link. Fiber and Megaline are the most reliable and superior quality wire line telephone connections which enable to connect the world by voice, broadband and PEO TV without any interruption. 4G/LTE is the hybrid product which had been introduced by SLT lately and it provides both voice and broadband together.

Telecommunication Network is a collection of transmitters, receivers, and communication channels that send messages to one another. Regarding the voice services, three voice services Megaline, FTTH and 4G are provided by SLT. "Broadband" is the brand name of SLT Asymmetric Digital Subscriber Line (ADSL) connection and this service can be used in all three voice services, Megaline, FTTH and 4G. By this service, SLT tries their best to provide their best speed through the line for the customer's maximum convenience. But this speed may depend on some factors which can be managed, but the main factor which affects the speed of the broadband connection is the distance between the telephone exchange and the customer's house. PEO TV service is another important service offered by SLT. The main purpose of PEO TV service is to provide a platform to entertain the customer not only through the local channels but also through the international channels by clicking a single button.

"Beware of little expenses. A small leak will sink a great ship." Franklin (1767) by this quote explains that a small leak can sink a big ship and can cause a great damage. Similarly, in life if you have a small expense that you continuously add onto, it will continue to grow from hundreds to thousands. Along with this quote, he may try to warn that if someone purposely manages their little expenses, they can suppress a great loss.

According to the Sri Lanka's penetration Clare (2017), the fixed line market in Sri Lanka remains underdeveloped due to the dominance of the mobile segment. Further, the number of fixed telephone lines is slowly declining as the mobile segment continues to expand. Overall penetration dropped from 16 percent in 2012 to 11 percent in 2017. According to Taylor (1995), telecom demand is distinct from demand for most goods and services because telecommunication services are not consumed in isolation; a network is involved. He also stated that for telecom services, a distinction is made between access cost such as handset cost and usage cost. They say that accessing telecom service provides utility to consumers in terms of the ability to make and receive calls. Telecom industry is one of the world's fastest growing industries regardless of what indicators are being measured. There are no related studies with model construction about the relationship between factors and the SLT telephone usage expenditure. Literature had to match with the closest researches that explain the relationships of different factors and other various expenses related to the mobile phone industry. These researches had tested and analyzed the significance of each factor of the expenditure. This research considers the significance of the factors such as income, usage time, the number of family members, level of awareness, etc. with the usage expenditure.

Brike & Swann (2010), Corrocher & Zirulia (2008) and Svirgelj & Hrovatin (2008) have identified several factors related to the choice of mobile network. Rams & Schinder (2001) argued that the following four individual features are critical factors that affect customers' value of mobile telecom services:

- The network quality
- The price paid for obtaining access and using the network
- Customer care service facility
- The personal benefits they experience

SLT's performance in terms of network expansion and modernization, quality of service and customer relations, and internal operational efficiency has improved with privatization. These global trends are reflected in changes to Sri Lanka's telecommunication industry since the 1980s, driven by some major government initiatives to open up the sector to new entrants and greater competition. (Jayasuriya & Knight, 2000). Brand loyalty is an extremely important topic for researchers and marketers (Aaker, 1991).

According to Sekhampu (2012), household income, household size, age, employment, marital status and educational attainment of the head of the household significantly affect the total monthly expenditure on food. This has been analyzed by using the multiple regression and data from a random sample of 585 households in Bopelong. Gender and the age of the head of household were not important to explain the variations in household expenditure. Sekhampu & Niyimbanira (2013) had used 579 households for which they had administered questionnaires, face to face interviews, multiple regression and descriptive data as statistical tools. They had found that the socio-economic characteristics must be considered as important predictors of the expenditure patterns of township residents. Using UK micro data, Miles (1997) had shown that permanent income and the uncertainty of earnings have powerful effects on expenditure. According to Marina (2017), compared to the single consumers, married consumers' consumption is high.

Modern technology and improvement in communication sector have significantly contributed to social development in the past decade. The number of subscribers, technological innovations, government regulations and policies are the most influential contributing factors towards the growth of the telecom industry (Venkatram & Zhu, 2012). Based on the Porter's five forces model, the researcher had shortlisted the factors which influence the telecom industry and a key questionnaire was distributed to the randomly selected sample of 30 people to collect primary data and statistical reports were used as secondary data. To get the expected results, the researcher had used descriptive statistics. Granger causality test based on the time series was used in order to understand the correlation between the dependent and independent variables.

The observation of contributions of the government policies and regulations to the revenue generated by the telecom companies was not only interesting but also thought-provoking. The future telecom industry is filled with excitement and constant evolution, with all the new technologies and their applications that are coming into being. This is just the beginning. In the absence of developing their own value-added services, incumbent carriers will be over on the fast track as data become more prominent than the voice. There is a big migration underway from traditional voice to data. With this evolution, the payload itself becomes the value and the simple carriage of data becomes a marginalized commodity. However, the methodology was used to benchmark the performances of service providers in order to create a loyal customer base as well as to retain it, and they

claim customer service is one of the factors that influences the revenue growth of the telecom industry (Kumar, Shankar & Debnath, 2014). As the demand for the value-added services of telecom industry increases, the evasion of the expenses is added to the existing expenditure. As there are no prior researches conducted regarding the customer's payments on the usage of the service in Sri Lanka Telecom, this research tries to shed some light on the method of the customer bill payments in order to find out the actual reason behind these customers' disappointment. This research highly focused on the customer-dependent costs which can be varied and can be changed as the customer wishes. This is a great opportunity to reduce the usage cost yet even after offering such a reward, the usage amount still tends to be high. This study signifies several ways. Firstly, this signifies that utilizing facility services increases the usage expenditure. Secondly, the domestic income affects the usage expenditure to a certain extent. Thirdly, this research may increase the reliability towards the SLT and strengthen the customer base. The population of SLT is almost millions, therefore, it is hard to conduct the survey, using a fair representative sample and the research was done by using randomly selected 250 customers from Southern Province out of the SLT user population. Therefore, it might also lead to a deviation in analyzing results to a certain extent. This research has been done by taking the monthly average Sri Lanka Telecom household usage expenditure as the dependent variable and household characteristics as predictor variables.

2. Objective of the Study

The objective of this study is to identify the determinants of Sri Lanka Telecom household expenditure. SLT is the older telecommunication service provider in Sri Lanka. Lately, customers have started to question and point out their bill amounts, comparing them with the charges and facilities of the other competitive telecommunication service providers.

3. Research Methodology

Both quantitative and qualitative data were used in this study. Primary data were collected by administering telephone interviews and pre-structured questionnaires to the customers who use Sri Lanka Telecom services and the secondary data were collected from the Sri Lanka Telecom data base and pre-published statistical reports according to the objective of the study. The sample was selected from SLT active customer base of the SLT Matara branch by using

the simple random sampling method. The sample size was 250 and they were selected from the sampling frame of 36492 SLT customers (2017).

Sample size was decided by using the formula of,

$$n = (Z\alpha/2 * S(1-S)) / m^2$$

Z = confidence interval (how confident the researcher wants to be that the actual mean falls within the confidence interval, 90 percent – 95 percent or 99 percent)

S = Standard deviation (how much variance the researcher expects in the responses which will be calculated using the pilot survey)

m = tolerated margin of error (no sample is perfect so the researcher should decide the extent of error to be allowed in the response which is usually +/- 5 percent)

Descriptive statistics (frequencies, cross tabulations) was used to identify the special characteristics of Sri Lanka Telecom household expenditure. Multiple linear regression model was used to identify the determinants of Sri Lanka Telecom household usage expenditure. The Multiple linear regression model was used in the analysis as follows.

Multiple regression model-

$$Y = \beta_0 + \beta_1x_1 + \beta_1x_1 + \beta_1x_1 + \beta_1x_1 + \dots \dots \dots + \epsilon_i$$

Dependent variable = Yi = SLT household usage expenditure

Table No. 02: Explanatory variables used for the Regression model

Explanatory Variable (Xi)	Description of the variable	Dummy variable	Continuous variable
Age	Age of the household head (Years)		√
Gender	Gender of the household head	√ (Male=1) √ (Female=0)	
Marital status	Status of the household head	√ (Married=1) √ (Single=0)	
Education level	The highest education level within the household		√

Using Time	Peak and off peak	$\sqrt{(\text{Daytime}=1)}$ $\sqrt{(\text{Night Time}=0)}$	
	Monthly household income (LKR)		$\sqrt{}$
Family Income	Living area	$\sqrt{(\text{Urban}=1)}$ $\sqrt{(\text{Rural}=0)}$	
Living sector	Number of members in the household		$\sqrt{}$
No. of members			
Excess Usage	Purchasing additional channels	$\sqrt{(\text{Purchased}=1)}$ $\sqrt{(\text{Not Purchased}=0)}$	
	Awareness of the utilizing charges	$\sqrt{(\text{Aware}=1)}$ $\sqrt{(\text{Not Aware}=0)}$	
Awareness			
	Utilizing facility services	$\sqrt{(\text{Single play}=1, \text{double}=2, \text{triple}=3)}$	
Play			

The Pearson's correlation coefficient was used to test the association between each pair of continuous predictor variables. Chi-square test was used to test the association between the categorical predictor variables and Analysis of Variance (ANOVA) was used to test the association between both continuous and categorical variables and the checked association among all explanatory variables to overcome the problem of multicollinearity major assumption of multiple regressions. Then by comparing the R^2 values with ANOVA table values, significant variables of the best fitted model were selected as the determinants that do affect SLT household usage expenditure.

4. Analysis and Results

Considering the demographic profile of the sample, it indicates that 82 percent of the respondents who pay telephone expenditure are males and only 18 percent are females. Mean monthly household usage telephone expenditure was found as 2082 rupees.

Considering less than mean as low and higher than or equal mean as high, it reveals that 75 percent of male respondents and 45 percent of female respondents are bearing a high telephone expenditure, showing a higher proportion for males than females. This also indicates that the households where the males are higher in number tend to bear a higher expenditure on telecommunication. Usually male's exposure to the outside world is higher than that of the females which is clearly confirmed through plotting the telephone expenditure by the usage time.

By analyzing descriptive statistics, it can be concluded that most of the respondents utilized the SLT facilities on the peak hours (day time) and it is 86.4 percent from the total sample, 68 percent of the respondents using peak hours are males and it is 58 percent for normal hours. This implies that the usage expenditure of the majority of male respondents can increase due to the peak hour utilizing.

Additionally, the income has a positive relationship with the high telephone usage expenditure and a negative relationship with low telephone usage expenditure. For the higher income groups, the percentage of the respondents with high telephone usage expenditure is higher and for the lower income groups, the percentage of the respondents with low telephone usage expenditure is higher.

Survey data recorded that minimum age and maximum age of respondents are 25 years and 87 years respectively. It revealed the lowest age group (25-39) pays the highest telephone bill and it is recorded as 73 percent while it is 38 percent for the age group above 70 years.

Insignificant explanatory variables such as the level of education, living sector, excess usage, marital status and gender, which are identified as not related to the telephone expenditure, were removed from the model.

Multiple-linear regression model was derived to identify the determinants of telecom usage expenditure and the summary of the results with significant explanatory variables is given in Table 3.

Table No. 03: Multiple linear Regression Model: Determinants of Sri Lanka Telecom household usage expenditure

Explanatory Variables	Coefficients	S.E.	t	Sig.
Income	1.203	0.59	2.03	0.030
Number of members	1.846	0.82	2.25	0.026

Age	-0.851	0.32	-2.65	0.020
Using time	325.926	5.78	4.48	0.010
Awareness	38.120	7.12	5.35	0.003
Facility service				
Double play	651.35	3.65	178.45	0.000
Triple play	1372.25	6.99	196.31	0.000
Constant	207.523	11.08	18.72	0.001
R Square	0.69			

Source: Survey data analysis

Income has a significant positive relationship with telecom usage expenditure, showing the nature of income and expenditure pattern as key economic factors. If all independent variables are fixed at zero value, the average value of telephone expenditure is estimated at about 207.523 rupees. If income is increased by a rupee, expenditure on telecommunication is also increased by 1.2 rupees. The number of family members too has a significant positive relationship while the age has a significant negative relationship with telecom expenditure. Considering the facility service, the study found a positive relationship with SLT household usage expenditure. For the double play and triple play users, expenditure is higher than single play users. Being a double play user causes to increase the average expenditure by 651.35 rupees relative to single play users while it is 1372.25 for triple play users. Further, the study revealed that for a double play user, monthly average telecom household usage expenditure is 858.873 rupees while for a triple play user, it is 1579.773 rupees. The time of use was found as an important determinant of telecom expenditure as expenditure is higher at peak time than off peak time by 326 rupees. The study found that the awareness has a significant positive relationship with the expenditure and it decreases the expenditure. Having a better knowledge of the bill structure is leading to reduce the telephone expenditure. The constructed model achieved the coefficient of determination (R²) as 0.69 while describing 68 percent of total variability of expenditure by the selected significant variables given in Table 2. According to F value given in the ANOVA, the established regression model was found to be significant as p value is less than 0.05.

5. Conclusion and Recommendations

The main objective of this study was to identify the determinants of Sri Lanka Telecom household usage expenditure with special reference to Matara District by using 250 respondents who use Sri Lanka Telecom services, with the use of

simple random sampling techniques. Descriptive statistics and multiple linear regression model were used to identify these determinants. Age, gender, marital status, education, using peak or off-peak time, family income, living sector, members of the family, excess usage, and awareness were studied comprehensively through this study. Among them, marital status, education, living sector, gender and excess usage were ignored for violating assumptions. The study concluded the positive relationships of income, family members, using peak time, facility service and awareness of telecom household usage expenditure. The demographic variable, age has established a negative relationship with telecom household usage expenditure.

According to the above findings, the following recommendations were identified as the final contributions of the study. In terms of the level of awareness, it is significant to be aware of the SLT regulations and policies about the costs before consumption. The charging plans and taxes should be highly concerned to avoid the burden of a high telephone expenditure. Awareness programs should be held to address the importance of awareness to reduce the telephone expenditure. Having facility services and using the peak time highly affect the increase of the telephone expenditure. It conveys that purchasing additional facility services may be a heavy burden to the customers who bear the SLT expense. The lack of knowledge regarding these aspects is a key factor of obtaining a huge telephone bill. However, various programs should be organized regarding additional facility services, taxes and cost, and SLT regulations and policies. Finally, it can be concluded that the consumers can control their usage expenditure on their own by identifying and managing the effects of various determinants rather than complaining about the SLT Company.

References

- Aaker, D. A. (1991). *Managing brand equity*. New York: Free Press New York.
- Birke, B. (2010). Network effects, network structure and consumer interaction in mobile telecommunications in Europe and Asia. *Journal of Economic Behavior and Organization*, Elsevier, 76 (2), pp.153.
- Clare. (2017). *Sri Lanka - Telecoms, mobile and broadband - statistics and analyses*. Newyork, Cision-PR newswire. Retrieved from www.prnewswire.com/news-releases/sri-lanka---telecoms-mobile-and-broadband---statistics-and-analyses-300723970.html

Corrocher, N. & Zirulia, L. (2008). *Demand and innovation in services: the case of mobile communications*: Milano. Retrieved from www.EconPapers.repec.org/RePEc:eee:respol:v:39:y:2010:i:7:p:945-955.

Department, C. S. (2016). *Household income and expenditure survey*. Retrieved from www.statistics.gov.lk/HIES/HIES2016/HIES2016_FinalReport.pdf

Franklin, B. (1767). Goodreads. Retrieved from www.goodreads.com/quotes/46393-beware-of-little-expenses-a-small-leak-will-sink-a

Jayasuriya, S. & Knight, M. (2000). *Sri Lanka's telecommunication industry: from privatisation to anticompetition*. Retrieved from www.researchgate.net/publication/2537061_Sri_Lanka's_Telecommunications_Industry_From_Privatisation_to_Anti-Competition.

Jithendra, A. (2016). Taxing a nation talk time. *Daily FT epaper, 2016 October 03*.

Kumar, A., Shankar, R. & Debnath, R. (2014). *Analysing customer preference and measuring relative telematics and infomatics*. Retrieved from 10.1016/j.tele.2014.10.003

Marina, D. S. (2017). Determinants of household's consumption behavior in UAE. *European Scientific Journal*, Vol 13, No 16 (2017). Retrieved from <http://dx.doi.org/10.19044/esj.2017.v13n16p84>

Miles, D. (1997). A household level study the determinants of income and consumption. *The Economic Journal*. 107(440), 1–25. doi: 10.1111/1468-0297.00139

Patrick, H. (1979). *Collins Dictionary*. Gaslow: Harper Collins.

Rams, G. & Schinder, A. (2001). Customer retention, loyalty and satisfaction in the German mobile cellular telecommunication market. *Science Direct*. 25(4), 249-269. doi :10.1016/S0308-5961(00)00097-5

Sekhampu, T. J. (2012). Socio economic determinants of household food expenditure in a low income township in South Africa. *Mediterranean Journal of Social Sciences*. (3). doi :10.5901/mjss.2012.v3n3p449

Sekhampu, T. & Niyimbanira, F. (2013). Analysis of the factors influencing household expenditure in a South African township. *International Business & Economics Research Journal (IBER)*, 12(3), 279-284. doi: 10.19030/iber.v12i3.7671

Sri Lanka Telicom. (2007). Making the Connection' - SLT and 150 years of telecommunications in Sri Lanka book launched. (2007 November 13). *The Island*. Retrieved from <http://www.island.lk/2007/11/13/business13.html>

Svigelj, M. & Hrovatin, N. (2008). *Network effects and choice of mobile operator in Slovenia*. Retrieved from www.ekonomie-management.cz/download/13460657819541/2011_03_svigelj_hrovatin.pdf

A Model for Seeking the Determinants of Sri Lanka Telecom (SLT) Monthly Household
Expenditure

Taylor, D. L. (1995). *Telecommunications Demand in Theory and Practice (ed2)*. New York: *John Wiley & Son*.

Venkatram, R. & Zhu, X. (2012). An analysis of factors influencing the telecommunication industry growth: a case study of China and India (Dissertation). Retrieved from <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:bth-2090>

පුස්තකාලයාධිපතිත්වය, වෘත්තීය කාර්යය හා අභියෝග පිළිබඳ විමර්ශනාත්මක ප්‍රවේශයක්

යූ. ඒ. ලාල් පන්නිල

පුස්තකාලය
රුහුණ විශ්වවිද්‍යාලය
මාතර
ualal@lib.ruh.ac.lk

සංක්ෂේපය

මානව සමාජයේ සංවර්ධන ඉලක්ක ඇතුළු නොයෙක් අවශ්‍යතා සපුරා ගැනීම සඳහා විවිධ හැකියාවන් සහිත මානව සම්පත් අවශ්‍ය ය. එසේ ම ඇත අතීතයේ සිට ම මිනිසා සිය දෛනික අවශ්‍යතා සපුරා ගැනීම සඳහා යම් යම් ක්‍රියාකාරකම්වල නිරත වූ බව දැකිය හැකි ය. ඒ අනුව පසුකාලය වන විට ඔහු තමාගේ හුදු පුද්ගල අවශ්‍යතා සඳහා පමණක් වෙහෙසීම ඉක්මවා ගියේ ය. එහි දී සිය කුටුම්භ පෝෂණයෙන් පමණක් සැහීමට පත් නොවූ මානවයා ඉන් ඔබ්බට ගොස් තමා ජීවත් වන සමාජයේ විවිධ අවශ්‍යතා සඳහා අවැසි යම් යම් කටයුතුවල ද නිරත වන්නට විය. පුද්ගලයෙකු තම ජීවනෝපාය සඳහා නිරත වූ එම ක්‍රියාව කාලයාගේ ඇවෑමෙන් වෘත්තීයක් බවට පත්විය. ඒ අනුව මානව ඉතිහාසයේ ආරම්භයේ සිට ම මිනිසා යම් යම් වෘත්තීන්වල යෙදෙනු දැක ගත හැකි ය. ඒ සෑම වෘත්තීයක ම එහි ආරම්භය, විකාශය, වෘත්තීය අපේක්ෂාවන් සහ අභියෝග ද දැක ගත හැකි විය. මානව සමාජයේ සාර්ථක ගමනට එරෙහිව පැන නගින ගැටලුවලට විසඳුම් සෙවීම එම වෘත්තීයේ යෙදෙන්නන්ගේ හා වෘත්තීය සංවිධානවල සෑම සාමාජිකයෙකුගේ ම අභිප්‍රාය යි. සමස්ත ලෝකවාසීන් විසින් බිහි කරනු ලබන දැනුම නැතහොත් සාහිත්‍යය වෙත පිවිසීම, කළමනාකරණය, හා සංනිවේදනය පුස්තකාලයාධිපතිත්වයේ හරය යි. මෙම ලිපියෙන් පුස්තකාලයාධිපතිත්වයේ වෘත්තීයභාවය පිළිබඳ අපේක්ෂාවන් හා අභියෝගයන් අවධාරණය කරමින් සාකච්ඡා කරන අතර එයට බලපාන සාධක කිහිපයක් ද හඳුනා ගනිමින් ඒවාට විසඳුම් යෝජනා ඉදිරිපත් කිරීම ද සිදුවේ. මෙහි දී පුස්තකාලයාධිපතිත්වයේ වෘත්තීයභාවය කෙරෙහි මූලිකව ම අවධානය යොමු කරමින් පුස්තකාලයාධිපතිවරුන්ගේ කාර්යයන්, අභියෝග සහ ඉදිරි මාවත කෙරෙහි ද සලකා බලනු ලැබේ. වෘත්තීයයක්, වෘත්තීය සහ වෘත්තීයභාවය පිළිබඳ දළ විශ්ලේෂණයක් සිදු කරන අතර වෘත්තීයේ ලක්ෂණ, වෘත්තීයයක් ලෙස පුස්තකාලයාධිපතිත්වය, වෘත්තීය ආචාරධර්ම, පුස්තකාලයාධිපතිත්වයේ අභියෝග, පුස්තකාල වෘත්තීය මුහුණ දෙන බාධක සහ ඒවා ජයගත හැකි ආකාරය පිළිබඳ යෝජනා හා විසඳුම් ඉදිරිපත් කිරීමට ද මෙම ලිපියෙන් අපේක්ෂා කෙරෙයි.

ප්‍රමුඛ පද: *වෘත්තීය හා වෘත්තීයභාවය, පුස්තකාලයාධිපති, පුස්තකාලයාධිපතිවරුන්ගේ කාර්යභාරය, පුස්තකාලයාධිපතිවරුන්ගේ අභියෝග*

1. හැඳින්වීම

“වෘත්තීය” යන පදයට විවිධ ගුරුකුල විසින් විවිධ වූ අර්ථකථන සපයා ඇත. වෘත්තීයක් යනු රැකියාවක් ලෙස සිදු කරනු ලබන කිසියම් ක්‍රියාකාරකමක් හෝ ක්‍රියාකාරකම් සමූහක එකතුවක් ලෙස සරලව අරුත් ගැන්විය හැකි ය. සියලු ම වෘත්තීන් රැකියාවන් වන නමුත් සියලු ම රැකියාවන් වෘත්තීන් වන්නේ නැත. වෘත්තීයයක් යනු විශේෂිත වූ වෘත්තීයක් හෝ ක්‍රියාකාරකමක් වන අතර එය මානව වර්ගයාට අදාළ කර ගැනීමට හා සේවය කිරීමට අදහස් කරන විශේෂිත දැනුමකින් යුක්ත ක්ෂේත්‍රයක මනා අධ්‍යාපනයකින් හා පුහුණුවක් මගින් හික්මවනු ලැබූ විනයකි. ඓතිහාසික යුගවල පැවතියේ ප්‍රමුඛ වෘත්තීන් තුනක් පමණි. දේවත්වය, වෛද්‍ය විද්‍යාව සහ නීතිය එම වෘත්තීන් තුන යි. පසුකාලය වන විට එයට විවිධ වෘත්තීන් එක් වනු දක්නට ලැබිණි. “වෘත්තීය” යන වචනයේ ඓතිහාසික පදනම පරීක්ෂා කරන විට එය පිළිගැනීම හෝ

ප්‍රකාශ කිරීම වන අතර එම පිළිගැනීම පූජකයෙකු විසින් ගනු ලැබූ පොරොන්දුවක් වූ බව පෙනී යයි.

පසුව එය වෛද්‍යවරුන් විසින් ගනු ලැබූ හිපොක්‍රටික් දිවුරුම හා බැරිස්ටර්වරයකු විසින් කරන ලද දිවුරුම සමඟ සම්බන්ධ විය. ඉන්පසු මෙම පදය ආගමික පූජකයින්ගේ හෝ වෛද්‍යවරයෙකුගේ හෝ නීති ක්‍ෂේත්‍රවල ක්‍රියාකාරකම් සමඟ සම්බන්ධ විය. මෙසේ මෙම ශාස්ත්‍රීය වෘත්තීන් අතරට වෛද්‍ය විද්‍යාව, සිවිල් ඉංජිනේරු විද්‍යාව, ගෘහ නිර්මාණ ශිල්පය සහ ගිණුම්කරණය වැනි අංශයන් එක් වන්නට විය. 19වන ශත වර්ෂය ආරම්භයත් සමගම තාක්ෂණයේ වර්ධනය හා වෘත්තීය විශේෂීකරණය විමත් සමග ම අනෙකුත් ආයතන ද වෘත්තීය තත්ත්වයට හිමිකම් කීමට පටන් ගත්තේ ය. උදාහරණ ලෙස ඖෂධවේදය, පශු වෛද්‍ය විද්‍යාව, හෙද, ගුරු, පුස්තකාලයාධිපති, දෘෂ්ටි විද්‍යාව සහ සමාජ වැඩ ආදිය පෙන්වා දිය හැකි අතර මේ සියල්ලට ම වෘත්තීයතත්වයට පත්වීමට හැකි විය (Ahmad & Yaseen, 2009). මේ අනුව, විසිවන සියවස ආරම්භ වන විට පුස්තකාලයාධිපතිත්වය ඇතුළු නව විෂයයන් රැසකට වෘත්තීයත්වයක් ලෙස තත්ත්වයක් සහ බලයක් ඉහළ නංවා ගැනීමට හැකි විය. සෑම වෘත්තීයක් ම බලතල හා වරප්‍රසාද මාලාවක් ප්‍රදානය කරමින් ඇතැම් ක්ෂේත්‍රයන් තුළ තම වෘත්තීයට බලය පැවරීමට ප්‍රචාර පොලඹවා ගැනීමට ද උත්සාහ දැරී ය. සමාජ පිළිගැනීමේ ස්වරූපය මත එය සමාජයට වාසිදායක වන පිළිගැනීමක් ලබා දෙන අතර වෘත්තීයට මෙම පිළිගැනීම ලැබෙන්නේ එය සමාජයට ප්‍රයෝජනවත් වන නැතහොත් උපයෝගීතාවක් සහිත වූ ක්‍රියාවලියක් වන බැවිනි.

2. පර්යේෂණ ගැටලුව

අප ජීවත් වන වර්තමානය තොරතුරු සමාජයකි. ලොව ඇති සියලු සම්පත්වලට වඩා තොරතුරුවලට මෙම සියවසේ සුවිශේෂී අගයක් හිමිව ඇත. පුස්තකාලය හා තොරතුරුවල ස්වභාවය ද වේගයෙන් වෙනස් වේ. පුස්තකාල හුදෙක් දැනුමේ ස්ථිතික ගබඩා නිවාසවල සිට ගතික සේවා මධ්‍යස්ථාන දක්වා වෙනස් වී තිබෙනු දැකිය හැකි ය. බුද්ධිමය පරිසරයෙහි වෙනස් වීම් හමුවේ පුස්තකාල වෘත්තීය ද විශාල පරිවර්තන රැසකට භාජනය වී ඇත. එමෙන් ම තොරතුරු මාධ්‍ය ආකෘතීන් සහ අනුග්‍රාහකයන් යන මේ සියල්ල ම වෙනස් වී ඇති හෙයින් පුස්තකාලයාධිපතිවරයා මෙතෙක් ගත කළ තොරතුරු සංරක්ෂණ භූමිකාවෙන් ඔබ්බට ගොස් තොරතුරු විද්‍යාඥයෙකු ලෙස තම කාර්යභාරය සමාජයට ඉටු කිරීමේ යුගය දැන් උදා වී ඇත. කෙසේ වෙතත්, තොරතුරු ප්‍රභවයන් සහ අනුග්‍රාහකයන් අතර යාන්ත්‍රණය සම්බන්ධ කරන පුරුක වෘත්තීය විසින් සපයනු ලබන සේවාවන් පිටුපස ඇති මූලික දර්ශනය නොවෙනස්ව පවතී. මේ නිසා මෙම වෘත්තීය සැබවින් ම රැකියාවක් ද නැතහොත් වෘත්තීයක් ද? යන්න පිළිබඳ ලොව පුරා විශාල කථිකාවක් නිර්මාණය වී තිබේ. මෙම වෘත්තීය සම්බන්ධයෙන් සමාජීය, බුද්ධිමය හා තාක්ෂණික ක්ෂේත්‍රවල දියුණුව මගින් වරින් වර බලපාන වෘත්තීය ක්‍රියාකාරකම් මොනවා ද? සාම්ප්‍රදායිකව පැවති එකතු කිරීම, සංවර්ධනය, සංවිධානය සහ ප්‍රවේශය සම්බන්ධ වෘත්තීය ක්‍රියාකාරකම් නව පරිසරයට අනුකූල නව නිපුණතා ඇති කර ගැනීමෙන් මෙම වෘත්තීයට නිසි වටිනාකමක් ලබාගත හැකි ද? එපමණක් නොව, අනාගතයේ පුස්තකාල වෘත්තිකයා මුහුණ දෙන අභියෝග කවරේ ද? යනාදී කරුණු සම්බන්ධයෙන් ලොවපුරා සංවදයක් පවතී. එහෙත් මෙම විෂය පිළිබඳව ඇති පර්යේෂණ සාහිත්‍ය තවමත් ප්‍රමාණවත් තරම් පාඨකයා හමුවට පැමිණ ඇත් ද යන්න

ගැටලුවකි. මෙම රික්තය යම් පමණකට පුරණය කිරීමේ අරමුණෙන් මෙම සාහිත්‍යමය සොයාබැලීම සිදු කරනු ලබයි.

3. අධ්‍යයන ක්‍රමවේදය

මෙම අධ්‍යයනයේ දී ප්‍රධාන වශයෙන් අවධානය යොමු කරන ලද්දේ පුස්තකාලයාධිපති රැකියාව වෘත්තියක් ලෙස පිළිගැනීම හෝ නොපිළිගැනීම සම්බන්ධයෙන් ඇති මතවාද පිළිබඳව අවධානය යොමු කිරීමට ය. එසේ ම එම වෘත්තියෙහි වෘත්තික භාවය පිළිබඳව ඇති සාහිත්‍යමය තොරතුරු විශ්ලේෂණයකට ලක්කිරීම ද මෙහි දී සිදුකරන ලදී. ඒ අනුව මෙම විෂය සම්බන්ධයෙන් ජාතික හා ජාත්‍යන්තර සාහිත්‍යයේ පවතින ලිපි ලේඛන කිහිපයක් විමර්ශනය කරනු ලැබී ය. විවිධ සමාජ මානව විද්‍යාඥයින් හා පුස්තකාල විද්‍යාඥයින් පළ කර ඇති අදහස් සහිත පර්යේෂණ මෙහි දී පරිශීලනය කරන ලදී. එම ලිපිවල ඇති වෘත්තික භාවය සම්බන්ධ අදහස් හා විග්‍රහයන් අවධානයට ලක්කරමින් ඒවා තවදුරටත් විශ්ලේෂණයකට ලක්කිරීම ප්‍රමුඛ අභිප්‍රාය විය. ඒ අනුව වෘත්තිය හා වෘත්තිකභාවය සම්බන්ධ නිර්වචන හා ඒවා පුස්තකාල වෘත්තිය සම්බන්ධයෙන් කෙතෙක් දුරට සමපාත වන්නේ ද යන්න මෙන් ම මෙම වෘත්තිය වර්තමානයේ මුහුණ දෙන අභියෝග පිළිබඳව සාහිත්‍යයේ ඇති තොරතුරු කෙරෙහි අවධානය යොමුකරමින් සාහිත්‍ය ගවේෂණාත්මකව මෙම අධ්‍යයනය සිදු කරන ලදී.

4. අධ්‍යයනයේ ප්‍රතිඵල හා විශ්ලේෂණය

4.1 වෘත්තිය හා වෘත්තියභාවය

කිසියම් වෘත්තියක් යනු සමාජීය අවශ්‍යතාවක් අරභයා නිර්මාණය වූවකි. එය කිසියම් සමාජ කොටසක අපේක්ෂා මුදුන් පමුණුවා ගැනීම අරමුණු කොට පවතී. එය සමාජයට විශේෂ සේවාවක් සැපයීම අරමුණුකොට පවතින අතර එය එහි නිරත වන්නාට ජීවන මාර්ගයක් බවට ද පත්වේ. ඒ සඳහා ඔහුට හෝ ඇයට විශේෂිත වූ බුද්ධිමය පරිචයක් තිබිය යුතු ය. මේ නිසා ඔනෑ ම පුද්ගලයෙකුට කිසියම් වෘත්තියක නිරත වීමේ අයිතිවාසිකම පවතින අතර ඒ සඳහා පුහුණුවක් ද ලැබීම අත්‍යවශ්‍ය වේ.

‘profession’ යන පදය, ඉංග්‍රීසි භාෂාවට ව්‍යුත්පන්න වී ඇත්තේ ලතින් භාෂාවේ ‘*profiteor,*’ යන වචනයෙනි. එහි අර්ථය වන්නේ “ආධ්‍යාත්මික දිවුරුමක් ලබා දීමේ අර්ථයෙන් විධිමත් කැපවීමක් කිරීම” යන්න යි. වෘත්තිය හෝ රැකියාව, ව්‍යාපාරය යන යෙදුම් වෘත්තිය යන යෙදුමට සමානව භාවිත වේ. නමුත් වෘත්තියකට සුවිශේෂී ලක්ෂණ ඇති අතර වෘත්තිය රැකියාවෙන් වෙනස් වේ. රැකියාව යන්නෙන් අදහස් කරන්නේ කෙනෙකුගේ ජීවනෝපාය යි. නැතහොත් පුද්ගලයෙකු තම දිවි පැවත්ම සඳහා යම් ක්‍රියාවක නිරත වීම යි. ජීවනෝපාය පිරමීඩයේ වඩාත් ම පහළ ම ස්ථානය රැකියාවෙන් ආරම්භ වී වෘත්තියක් දක්වා ගමන් කරයි. වෘත්තිය යනු පුද්ගලයාගේ පැත්තෙන් ප්‍රායෝගික කුසලතා ඉල්ලා සිටින රැකියාවකි. වෘත්තිය යන පදය විවිධ චින්තන ගුරුකුල විසින් විවිධ වෙනස්කම්වලින් යුක්තව අර්ථකථන ඉදිරිපත් කොට ඇත. එවැනි පිළිගත් නිර්වචන කිහිපයක් පහත සාකච්ඡා කෙරේ.

මෙරියම්-වෙබ්ස්ටර් ඔන්ලයින් ශබ්දකෝෂය වෘත්තියක් අර්ථ දක්වන්නේ “විශේෂිත දැනුම හා බොහෝ විට දීර්ඝ හා දැඩි අධ්‍යයන සුදානමක් අවශ්‍ය වන රැකියාවක්” ලෙස

යි. වෘත්තිකයන් සුදානම් කිරීම සඳහා සුදුසු අධ්‍යාපනයක් ලබා දීම අවශ්‍ය බව මෙම අර්ථ දැක්වීමෙන් පෙනී යන අතර අධ්‍යාපනය ගැඹුරු හා පුළුල් විය යුතු බවට ද, විද්‍යාව හා අධ්‍යාපනය වෘත්තීය හා සෘජු සම්බන්ධයක් පෙන්නුම් කරන බවට ද එහි තව දුරටත් අවධාරණය කෙරෙයි. මේ අනුව විවික්ෂණ දැනුමක් සහිත රැකියාව වෘත්තීයක් වන අතර එම වෘත්තීය සමාජයේ සෙසු අයගේ ප්‍රයෝජනය උදෙසා යෙදවිය යුතු ය. එය භාවිතයේ දී විශේෂ ක්‍රමවේදයක්, ශිල්පීය ඥානයක් අවශ්‍ය වේ. මෙම නිර්ණායකයට අනුව වෘත්තිකයා හොඳින් සුදානම් කිරීමෙන් ඔහුට හෝ ඇයට සමාජයට ඉතා පුළුල් සේවාවක් කිරීමට හැකි වේ.

ඔක්ස්ෆර්ඩ් ඉංග්‍රීසි ශබ්දකෝෂයෙහි වෘත්තීය (profession) යන පදයට අරුත් සපයා ඇත්තේ විශේෂ පුහුණුවක් හෝ නිපුණතාවක් අවශ්‍ය රැකියාවක් වශයෙනි (Oxford Online Dictionary, 2008). ඒ සඳහා විශේෂයෙන් ඉහළ මට්ටමේ අධ්‍යාපනයක් අවශ්‍ය වන බව ද එහි තව දුරටත් පෙන්වා දී ඇත. එසේ ම සේවා දායකයා විසින් තමන් ලබා ගන්නා සේවාව වෙනුවෙන් කිසියම් ගාස්තුවක් ගෙවනු ලබයි. කිසියම් ක්ෂේත්‍රයක් හෝ විද්‍යාවක් පිළිබඳ විශේෂ දැනුමක් වෘත්තිකයාට හිමි ය. වෙනත් වචනාවලින් කියතොත් වෘත්තීයවේදීන් සමාජයට සේවා සපයයි. ඔහුගේ හෝ ඇයගේ විශේෂිත දැනුම සහ කුසලතා ඒ සඳහා පාදක වේ. මෙම නිර්වචනයට අනුව ද ඉහත කී ආකාරයට ම වෘත්තීයයට විශේෂ ඥානයක් නැතහොත් න්‍යායාත්මක හා ප්‍රායෝගික ශික්ෂනයක් අවශ්‍ය බව පෙන්නුම් කරයි. එසේ ම වෘත්තිකයාට තම වෘත්තීය සේවාව වෙනුවෙන් සේවා ලාභියාගෙන් ගෙවීමක් ලබා ගැනීමේ අවකාශය ද හිමි වේ (Evetts, 2003). මෙම නිර්වචනයට අනුව ද ඉහත කී ආකාරයට ම වෘත්තිකයාට විශේෂ ඥානයක් නැතහොත් න්‍යායාත්මක හා ප්‍රායෝගික ශික්ෂණයක් අවශ්‍ය බව පෙන්නුම් කරයි. එසේ ම වෘත්තිකයාට තම වෘත්තීය සේවාව වෙනුවෙන් ගෙවීමක් ලබා ගැනීමේ අවකාශය ද හිමි වේ.

වෘත්තිකයා යන්න සමාජ විද්‍යාව පිළිබඳ ශබ්දකෝෂයේ දැක්වෙන ආකාරයට විශ්වවිද්‍යාලයක් හෝ වෙනත් උසස් අධ්‍යාපන ආයතනයකින් ලබාගත් දැනුම සහිත පුද්ගලයකු වන අතර, 'සේවාදායකයින්' සම්බන්ධයෙන් සැලකිය යුතු බලයක් ද ඔහු සතුව පවතී. එවැනි දැනුමක් උපයෝගී කරගනිමින් සිදු කරන ක්‍රියාකරකම වෘත්තීය යි (Evetts, 2003). මෙම ශබ්දකෝෂයේ තව දුරටත් විස්තරකරන ආකාරයට වෘත්තීයෙන් වෘත්තීය වෙතස් වන්නේ ඉහළ මට්ටමක පවත්වනු ලබන විශේෂිත පුහුණුවකින් ලබා ගත් න්‍යායාත්මක දැනුමෙනි.

4.2 පුස්තකාලය හා පුස්තකාලයාධිපතිත්වය

සමස්ත ලෝකවාසීන් විසින් බිහි කරනු ලබන දැනුම නැතහොත් සාහිත්‍ය වෙත පිවිසීම, කළමනාකරණය හා සංනිවේදනය පුස්තකාලයාධිපතිත්වයේ හරය යි. පුස්තකාලයට හා පුස්තකාලයාධිපතිත්වයට දිගු ඉතිහාසයක් ඇත. එය අදින් වසර දහස් ගණනකට පෙර සිට ම සමාජීය ආයතනක් ලෙස ක්‍රියාත්මක විය. ගංගා නිම්න ආශ්‍රිතව මානව ශිෂ්ටාචාර බිහි වීමත් සමග ම අතීත මානවයා තමන් සතු දැනුම මිලඟ පරපුරට සම්ප්‍රේෂණය කිරීමේ අවශ්‍යතාව ද තේරුම් ගෙන කටයුතු කර ඇත. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් පුජාතාන්ත්‍රික සමාජීය ආයතනයක් ලෙස පුස්තකාල බිහි විය. අතීතයේ

මෙසපොතේමියානු පුස්තකාලවල මැටි පුවරු ලේඛන දහස් ගණනින් සංරක්ෂණය කර තිබීමෙන් මෙය මනාව තහවුරු වේ. මෙසපොතේමියාවේ සහ බැබිලෝනියානු ශිෂ්ටාචාරවල පුස්තකාලයාධිපතිත්වය රැකියාවක් ලෙස සලකා තිබෙනු දක්නට ලැබේ. තක්ෂිලා, නාලන්දා මෙන් ම ඇලෙක්සැන්ඩ්‍රියාව සහ රෝමයේ දී පුස්තකාල පැවති අතර ඒවා පුස්තකාලයාධිපතිවරුන් විසින් පාලනය කරන ලදී (වීරසිංහ, 2001). පුස්තකාලයාධිපතිවරුන්, රජවරු සහ ආරාම විසින් පවත්වාගෙන යනු ලබන පුස්තකාලවල සේවයේ යොදවා ඇත. මේ අනුව පුස්තකාල වෘත්තීය රැකියාවක් ලෙස අතීතයේ ක්‍රියාත්මක වී තිබේ. මධ්‍යකාලීන යුගයේ දී පුස්තකාල, විද්වතුන් විසින් කළමනාකරණය කොට පවත්වාගෙන යන ලදී. ආරම්භක අවධියේ දී ඔවුන් සංවිධානාත්මක දැනුම සඳහා විශේෂ කුසලතා වර්ධනය කළ අතර එය පරිශීලකයාට අනුව වෙනස් විය. මෙම කුසලතා බොහොමයක් විද්‍යාත්මක පදනමකින් තොර අත්හදා බැලීම් සහ දෝෂ සහිතව ගොඩ නැගී තිබේ. ඒ අනුව පුස්තකාලයාධිපතිත්වය වෘත්තීයක් ලෙස නොව රැකියාවක් ලෙස මෙකල පවත්වාගෙන ගොස් ඇති බව දක්නට ලැබේ. කාර්මික විප්ලවය හා ගෝලීයකරණය සමඟ අධ්‍යාපනයේ දැනුම නිෂ්පාදනය ඉහළ ගොස් ඇති අතර පුස්තකාල අධ්‍යයන ආයතනවල දැනුම ලබා දීමේ මධ්‍යස්ථාන ලෙස සලකා ඇත.

නූතන ලෝක දියුණුවේ අසමසම බලවේගය ලෙස ලේඛන කලාව හඳුනා ගත හැකි ය. නව දැනුම සංරක්ෂණය කොට තබා ගැනීම සඳහා ලේඛනය සහ ලේඛන මාධ්‍ය සොයා ගැනීම නිසා කාලයේ සහ අවකාශයේ බාධක ඉක්මවා අනාගතය සඳහා වාර්තාගත තොරතුරු සංරක්ෂණය කිරීමේ හැකියාව ලැබුණි. කඩදාසි සහ මුද්‍රණය සොයා ගැනීම නිසා මෙය තව තවත් වේගවත් විය. ඉහත පෙන්වා දුන් පරිදි විසිවන ශත වර්ෂයේ විවිධ වෘත්තීන් බිහි වූ අතර පුස්තකාලයාධිපතිත්වය ද ඒ අතර වේ. මුද්‍රිත හා මුද්‍රිත නොවන මාධ්‍ය හරහා සන්නිවේදනයේ යාන්ත්‍රණය දියුණු වූ අතර පුස්තකාලය හරහා එය නිසි පරිදි ආයතනිකකරණය වී ඇත. සරලව කිවහොත් පුස්තකාලය සන්නිවේදන නාලිකාවක් වන අතර පුස්තකාලයාධිපතිවරයා සන්නිවේදනයේ මැදිහත්කරු බවට පත් වී ඇත. පුස්තකාලයාධිපතිත්වය විද්‍යාව (දැනුමේ ශරීරය) සහ කලාව (කුසලතා) ලෙස වර්ධනය වන්නට විය. පුස්තකාල වෘත්තීයේ ආදර්ශ පාඨය බවට පත්වන්නේ පරිශීලකයින්ගේ අවශ්‍යතා හා ඉල්ලීම් සපුරාලීම යි. කෙසේ වෙතත් විවිධ මාධ්‍යයන්ගෙන් ආරම්භ වී මුද්‍රණයේ සිට ඩිජිටල් (digital) දක්වා පුස්තකාල සම්පත් වෙනස් වී ඇත. සාම්ප්‍රදායික යොමු සේවාවේ සිට අන්තර්ජාලය පදනම් කර ගත් සේවාවන් දක්වා වෙනස් වන සේවාවන් රැසක් වත්මන් පුස්තකාලයට ඉටු කිරීමට සිදු වී ඇත. සමාජයේ සාමාජිකයන් අතර දැනුවත් භාවය ගොඩනැගීම, තොරතුරු පරිසරයේ සිදුවන වෙනස්කම්වලට හැඩගැසීම, පාඨකයන්ට උපකාර කිරීම මෙන් ම ඊටත් වඩා තීරණාත්මක කාර්යභාරයක් වර්තමානයේ පුස්තකාලයාධිපතිත්වයට හිමිව ඇත. පුස්තකාල වෘත්තීයේ මූලික පරමාර්ථය වන්නේ පරිශීලක ඉල්ලීමට අදාළ තොරතුරු ඉතා වේගයෙන් ලබා දීම සහ එමඟින් පරිශීලක තෘප්තිය ළඟා කර දීම යි. එබැවින් පුස්තකාලයාධිපතිත්වය සේවා මත පදනම් වූ වෘත්තීයකි. බොහෝ පුස්තකාල විද්‍යාඥයින් මෙම මූලික අරමුණ තබා ගනිමින් පුස්තකාල වෘත්තීය විවිධ ආකාරවලින් අර්ථ දක්වා ඇත (වීරසුරිය, 2000). එය සාරාංශයක් ලෙස ගත හොත් පුස්තකාලයාධිපතිත්වය පුස්තකාල කළමනාකරණය කිරීමේ විද්‍යාව හා කලාව වශයෙන් හඳුන්වාදිය හැකි ය.

පර්යේෂකයින් "වෘත්තීය" සහ "වෘත්තීය" යන වචන විවිධාකාරයෙන් භාවිත කොට ඇත. ඩාකෝල් (Dakhole)ට අනුව හැරෝඩ් පුස්තකාල විද්‍යාව අර්ථ දක්වා ඇත්තේ " පුස්තකාල සහ තොරතුරු ඒකක අධ්‍යයනය කිරීම, සමාජයේ ඔවුන් ඉටු කරන කාර්යභාරය, ඒවායේ විවිධ සංරචක හා ක්‍රියාවලීන් සහ ඒවායේ ඉතිහාසය හා අනාගත සංවර්ධනය සඳහා වූ සාමාන්‍ය යෙදුමක් වශයෙනි. පුස්තකාලයාධිපතිත්වය විස්තර කර ඇත්තේ "සියලු ආකාරයේ කියවීම් සහ අධ්‍යාපනය දිරිමත් කරන වෘත්තීයයක්" ලෙස යි (Dakhole, 2004). පුස්තකාලයාධිපතිත්වය යනු ඉගෙනීමේ ම ශාඛාවක් වන අතර එය සම්පත් හඳුනා ගැනීම, එකතු කිරීම, සංවිධානය කිරීම, සංරක්ෂණය හා භාවිතය සමඟ සම්බන්ධ වේ. පුස්තකාලයාධිපතිත්වය යනු මිනිස් දැනුමේ අංශයකි, එය වෘත්තීයකි, තොරතුරු හෝ දැනුම සඳහා මෙවලමකි, එයට සමාජ සේවය සම්බන්ධ වේ. එය හුදු ශිල්පයක් පමණක් නොව විද්වතුන්ගේ දෙපාර්තමේන්තුවක් යනුවෙනි (රණසිංහ, 1993).

කාලයාගේ ඇවෑමෙන් පුස්තකාල වෘත්තීයේ න්‍යාය හා භාවිතයේ ප්‍රබල වෙනසකම් රැසක් සිදු වී ඇත. භාරකරුවෙකු ලෙස ආරම්භ කළ මෙම වෘත්තීය දැනුමේ සංවිධායකයෙකු හා තොරතුරු සම්ප්‍රේෂකයෙකු දක්වා වර්ධනය වී ඇති අතර වර්තමානයේ මෙම වෘත්තීය තොරතුරු විද්‍යාඥයෙකු දක්වා උසස් වී ඇත. සමාජයේ ඉල්ලීම් හා සන්නිවේදනයේ වේගවත් ව්‍යාප්තියට අනුකූලව පුස්තකාලයාධිපති සංකල්පය වෙනස් වෙමින් පවතී. පුස්තකාලයාධිපතිත්වයේ සමස්ත ඉතිහාසය ම විවිධ අදියර සහිත පුළුල් මං සලකුණු සනිටුහන් කරයි. පුස්තකාලයාධිපතිත්වයේ පළමු අදියර සමන්විත වූයේ "දැනුමේ සම්පත්වල භාරකාරත්වය" මගිනි. එම අවධියේ සිට එය සමකාලීනව දැනුමේ කළමනාකරු සහ ඩිජිටල් පුස්තකාලයාධිපතිගේ භූමිකාවන් දක්වා ප්‍රසාරණය වී ඇත.

සමාජ ආයතනවල වලනයන් හා අවට සමාජයේ සිදු වන වෙනස්කම්වල බලපෑම් ඇති වන අතර පුස්තකාලය ද ඊට සාපේක්ෂව වෙනස් වේ. මාධ්‍ය විප්ලවය, පරිගණක හා සන්නිවේදන තාක්ෂණය, පරිශීලක ප්‍රජාවේ වෙනස් වන හැසිරීම් සහ පුස්තකාලවල වැඩි වන සමාජ වගකීම් පුස්තකාල වෘත්තීයට විශාල බලපෑමක් ඇති කර තිබේ. වර්තමාන පුස්තකාලයාධිපතිවරයා කළමනාකරණය වැනි නව වගකීම් ද දරයි. තොරතුරු ජාල සහ මාර්ගගත සෙවීම් පැවැත්වීම, ඩිජිටල් සංරක්ෂණය කළමනාකරණය කිරීම සහ ඩිජිටල් පුස්තකාල සංවර්ධනය කිරීම වර්තමාන තොරතුරු ලෝකයේ මෙම වෘත්තීය වඩාත් ක්‍රියාශීලී හා අර්ථවත් කිරීමට හේතු වී ඇත.

පුස්තකාලයාධිපති උපදේශකයෙකු ලෙස ක්‍රියා කරයි. පුස්තකාල හා තොරතුරු වෘත්තීය හා අදාළ පරිශීලකයාගේ තොරතුරු අවශ්‍යතා සඳහා නියෝජිත පරිවර්තකය සහ මැදිහත්කරු බවට පත්වෙයි. මේ අනුව ඉටු කරන ලද කාර්යය වර්තමාන තොරතුරු වෘත්තීයයන් අනුව, අතීතයට වඩා ආකෘතිමය වශයෙන් බෙහෙවින් වෙනස් හා අභියෝගාත්මක බවට පත්ව ඇති බව පෙනීයයි. මේ අනුව, පුස්තකාල වෘත්තීය වර්තමානයේ නව අනන්‍යතාවක් ලබා ගෙන ඇත. පුස්තකාල වෘත්තීයයන් දැන් වෙබ්මාස්ටර්වරුන්, ජාල පරිපාලකයින් හා කළමනාකරුවන්, තොරතුරු සාක්ෂරතා සපයන්නන්, තොරතුරු පහසුකම් සපයන්නන් යනාදී වශයෙන් විවිධ භූමිකා ඔස්සේ හඳුනා ගත හැකි ය.

ලෝකය පුරා නව දැනුම හෙවත් සාහිත්‍ය ඉතා වේගයෙන් බිහි වෙයි. එසේ බිහිවන දැනුම හෙවත් සාහිත්‍ය වෙත පරිශීලකයන් නැතහොත් පාඨකයින් යොමු කිරීම, රැස් කර

ගත් ශෝක සම්භාරය කළමනාකරණය කිරීම හා සංනිවේදනය පුස්තකාලයාධිපතිත්වයේ මූලික වගකීම යි. පුස්තකාලයාධිපතිත්වය නූතන සමාජයේ සුවිශේෂී හා කැපී පෙනෙන වෘත්තියකි. ඔවුන් රාජ්‍ය හා වෙනත් අංශයන්හි සේවයේ නිරත වන අතර ජාතික සංවර්ධනය සඳහා වැදගත් කාර්යභාරයක් ඉටු කරයි. පුස්තකාලයාධිපති වෘත්තිය නූතනයේ ඇතැම් අවස්ථාවල “පුස්තකාල හා තොරතුරු වෘත්තිය” ලෙස හැඳින්වේ. සමාජයේ වෙනස්වන තොරතුරු අවශ්‍යතා සැලකිල්ලට ගනිමින් පුස්තකාලයාධිපති සංකල්පය වෙනස් වී ඇත. පුස්තකාලයාධිපතිත්වය වෘත්තියක් ද නැද්ද යන්න පිළිබඳ දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ වාද විවාද සිදු කරමින් පවතී. මේ පිළිබඳව ඇති එක් මතයක් නම් එය වෘත්තියක් නොවන අතර වෘත්තියක් හා වෘත්තියක් අතර පවතින අතර මැදි තත්ත්වයක් බව යි. වෛද්‍ය වෘත්ති සහ එවැනි අනෙකුත් වෘත්තීන් පෞරාණික වෘත්තීන් වන අතර ඇතැම් අවස්ථාවල වෘත්තික බවක් නොපෙන්වන වෘත්තීන් පවා වෘත්තීන් ලෙස පිළිගෙන ඇතත් පුස්තකාලයාධිපතිත්වය එසේ පිළිගෙන නොමැත.

පුස්තකාලයාධිපතිත්වය වෘත්තියක් වීම පිළිබඳව සමාජ විද්‍යාඥයින් විසින් විවිධ මත ප්‍රකාශ කර ඇත. පුස්තකාල සේවාවන්හි වෘත්තීයභාවය සමඟ එකඟ නොවන අය ද සිටිති (Lancour, 1962). පුස්තකාලයාධිපතිවරුන්ගේ සේවය නීතිගත වෘත්තියක් නොවීම, වෛද්‍යවරුන්ගේ සේවය තරමට සමාජයට අවශ්‍ය නොවීම, ඔවුන්ගේ කීර්තිය උපයා ගැනීම සඳහා විශ්වාසයෙන් යුතුව සමාජයට සේවය කිරීමට ඔවුන්ට ඇති නොහැකියාව, ඔවුන්ට සේවාදායකයින් සමඟ සැබෑ අධිකාරියක් ක්‍රියාත්මක කිරීමට නොහැකිවීම වැනි හේතු මත පුස්තකාලයාධිපතිත්වය වෘත්තියක් ලෙස පිළිගෙන නැත. සිල්ස්ගේ නිරීක්ෂණයට අනුව “සමාජ විද්‍යා පිළිබඳ ජාත්‍යන්තර විශ්වකෝෂයේ පවා පුස්තකාලයාධිපති වෘත්තිය, වෘත්තීය ලැයිස්තුවට ඇතුළත් කර නැත (Sills, 1962).

4.3 පුස්තකාලයාධිපතිවරයාගේ කාර්යභාරය

පුස්තකාලයාධිපතිවරයා මානව වර්ගයාගේ සංස්කෘතික හා බුද්ධිමය උරුමය සංරක්ෂණය කරන අතර තොරතුරු උත්පාදනයේ සිට භාවිතයට ගන්නා ස්ථානය දක්වා සන්නිවේදනයේ නියෝජිතයෙකු ලෙස ක්‍රියා කරයි. තොරතුරු හුවමාරු ක්‍රියාදාමයේ දී ඔහුගේ සේවාවන් අත්‍යවශ්‍ය වේ. මෙම මතය මෙල්විල්, බට්ලර්, ග්‍රීන්වුඩ්, ෂැෆර් සහ වෙනත් සමාජ මානව විද්‍යාඥයින් හා තොරතුරු විද්‍යාඥයින් විසින් අවධාරණය කර ඇති අතර පුස්තකාලයාධිපතිත්වය වෘත්තියක් බව ඔප්පු කිරීමට ද ඔවුන් උත්සාහ කොට ඇත (ආනන්ද තිස්ස, 2019). රොබට් දක්වා ඇත්තේ සාධක කිහිපයක් මත පුස්තකාලයාධිපතිවරුන්ගේ වෘත්තීය තත්ත්වය පිළිගෙන ඇති බව යි. අප සමාජයේ වෘත්තීයමය වශයෙන් ප්‍රමුඛතම සේවාවක් ලෙස පුස්තකාලයාධිපතිත්වය හඳුනාගෙන ඇත.

නූතන පුස්තකාල පරිශීලකයාගේ නවීන ස්වභාවය නිසා විසිඑක්වන සියවස පුස්තකාල හා තොරතුරු විද්‍යා වෘත්තිය තුළ විශාල ගතිකත්වයක් පෙන්නුම් කරයි. නූතන පුස්තකාල පාඨකයින් ඉතා වේගයෙන් ගලා එන නවීන තාක්ෂණය වැලඳ ගන්නා නිසා පුස්තකාලයාධිපතිවරුන්ට ඔවුන්ගේ සේවා සැපයීමේ දී වඩාත් ක්‍රියාශීලී විය යුතුව ඇත. අන්තර්ජාලයේ පැමිණීමත් සමඟ ම පුස්තකාලයාධිපතිවරුන්ට තව තවත් සිය සේවා සැපයීම වේගවත් කිරීමට සිදු වී ඇත. පුස්තකාලයාධිපතිත්වයේ අත්‍යවශ්‍ය කාර්යභාරය වන්නේ එදිනෙදා තොරතුරු සොයන ජනතාවගේ ප්‍රයෝජනය සඳහා “තොරතුරු” එහි පුළුල් අර්ථයෙන් ලබා දීම, විවේකය හා සේවා අවශ්‍යතා සැපයීම වේ.

පුස්තකාලයාධිපතිත්වය මූලික වශයෙන් සැලකිලිමත් වන්නේ දැනුම ගබඩා කිරීම, සංවිධානය කිරීම, සහ ලේඛන වෙත ප්‍රවේශ වීමට අවශ්‍ය පහසුකම් ලබාදීම ය. ඒවා නම් තොරතුරු මූලාශ්‍රය (ලේඛන) එක් රැස් කිරී කිරීම, ලේඛන සංවිධානය කිරීම සඳහා තාක්ෂණික පහසුකම් සැපයීම, ලේඛන සඳහා යොමු කිරීම සහ ග්‍රන්ථ නාමාවලිය ලබා දීම, කියවීම සඳහා භෞතික පහසුකම් සැපයීම, පුස්තකාල භාවිත කරන්නන්ගේ දැනුම හැසිරවීම සඳහා අවශ්‍ය විවිධ වැඩසටහන් ක්‍රියාත්මක කිරීම වශයෙනි.

15වන ශතවර්ෂයේ මුද්‍රණ යන්ත්‍රය සොයා ගැනීමත් සමඟ පුස්තකාලවල ආරක්ෂිතයාගේ ක්‍රියාකාරිත්වය සඳහා අවශ්‍යතාව අඩු විය. පුස්තකාලයාධිපතිවරයාගේ කාර්යය පොත් භාරකරුගේ සිට තොරතුරු හා දැනුම එකතු කිරීමේ කළමනාකරු දක්වා වෙනස් විය (ගුණසේකර, 1998).

කාලයාගේ ඇවෑමෙන් පුස්තකාල දර්ශනය වෙනස් වූ අතර පුස්තකාල සම්පත් භාවිතයට ගැනීම හා පොත් සංසරක්ෂණය කිරීම ආරම්භ විය. විසිවන සියවසේ දී දැනුම විසරණය කිරීමේ ක්‍රියාවලිය තුළ පුස්තකාලයේ ප්‍රධාන කාර්යය වූයේ පොත් බැහැරදීමේ ක්‍රියාවලිය යි. දැනුම සම්ප්‍රේෂණය කිරීමේ ක්‍රියාවලියේ දී පුස්තකාලයාධිපතිවරයා, කතුවරයා සහ අවසාන පරිශීලකයා (පාඨකයා) අතර මැදිහත්කරුවෙකු ලෙස පෙනී සිටියේ ය. පුස්තකාල සම්පතෙහි උපයෝගීතාව රඳා පවතින්නේ පුස්තකාලය මෙහෙයවීම, ක්‍රියාත්මක කිරීම සහ කළමනාකරණය කරන පුද්ගලයින්ගේ කුසලතා සහ දැනුම මත ය. එබැවින් මානව නියෝජිත ආයතනයක් වන පුස්තකාලයේ පුස්තකාලයාධිපතිවරයා, අදාළ තොරතුරු සැපයීම සහ එය භාවිත කිරීම සඳහා පරිශීලකයින්ට පුද්ගලිකව සහාය ලබා දිය යුතු ය.

විසිඑක්වන සියවස වන විට සාම්ප්‍රදායික පුස්තකාලයාධිපතිත්වය ද්‍රව්‍යමය හැසිරවීමේ සිට තොරතුරු හැසිරවීම තෙක් මාරුවීමට පටන් ගත්තේ ය. “තොරතුරු පිපිරීම” (Information Explosion) ලෙස හඳුන්වන අවධිය උදාවීමත් සමඟ ම මෙම තත්ත්වය විශාල වශයෙන් වර්ධනය විය. ඒ සමඟ ම පුස්තකාලයාධිපතිත්වයේ ඇති වැදගත්කම සමාජයේ මිනිසුන් අතර අවබෝධ විය (රණසිංහ, 1993). පොත් එකතු කිරීමේ වර්ධනය සහ පුස්තකාල සම්පත් භාවිතය කෙරෙහි නව අවධානයක් යොමු කිරීම නිසා පුස්තකාලයාධිපතිවරයාගේ වගකීම් විශාල ලෙස වෙනස් වූයේ පශ්චාත් යුද සමයේදී ය. සෑම විෂයක ම ප්‍රකාශයට පත් කරන ලද සාහිත්‍ය කෘති ප්‍රමාණාත්මක ලෙස වර්ධනය වූ අතර ද්විතීයික ප්‍රභවයන්ගේ වර්ධනය හා නිෂ්පාදනය ද සැලකිය යුතු ලෙස වැඩි විය. එබැවින් මෙම තොරතුරු සමූහයෙන් නිශ්චිත තොරතුරු සොයා ගැනීම ඉතා අපහසු විය. තොරතුරු සොයන්නන්ගේ අවශ්‍යතා විවිධාකාර බැවින්, පරිශීලකයින්ගේ නිශ්චිත ඉල්ලීම් අනුව තොරතුරු සැකසීම, සංරක්ෂණය කිරීම සහ බෙදා හැරීම ද පුස්තකාලය මඟින් සිදු කෙරේ. මෙම ක්‍රියාවලියේ දී ප්‍රලේඛන සැකසීම, තොරතුරු තෝරා බේරා ගැනීම, තොරතුරු බෙදා හැරීම සහ පරිවර්තනය ආදී විශේෂිත සේවාවන් සපයනු ලැබේ.

4.4 පුස්තකාලයාධිපතිවරයා මුහුණ දෙන අනාගත අභියෝග

පුස්තකාලය හා තොරතුරු පරිසර තත්ත්වය වේගයෙන් වෙනස් වෙමින් පවතී. නූතන පුස්තකාලය හුදෙක් දැනුමේ ස්ථිතික ගබඩාවේ සිට සේවා මධ්‍යස්ථාන දක්වා වෙනස් වී ඇත. පුස්තකාල පාඨකයාගේ ද දැනුම සෙවීමේ ක්‍රමවේදය මෙන් ම තොරතුරු සෙවීමේ

මාධ්‍යය ද වෙනස් වී ඇත. මෙසේ බුද්ධිමය හා තාක්ෂණික පරිසරයෙහි වෙනස් වීම් හමුවේ පුස්තකාල වෘත්තීය ද පරිවර්තනය වෙමින් පවතී.

එසේ වුව ද තොරතුරු ප්‍රභවයන් සහ අනුග්‍රාහකයන් අතර යාන්ත්‍රණය සම්බන්ධ කිරීමක් ලෙස වෘත්තීය විසින් සපයනු ලබන සේවාවන් පිටුපස ඇති මූලික දර්ශනය නොවෙනස්ව පවතී. එසේ වුව ද සමාජමය, බුද්ධිමය හා තාක්ෂණික ක්ෂේත්‍රවල දියුණුව මගින් වරින් වර බලපාන වෘත්තීය ක්‍රියාකාරකම් වෙනස් විය. තොරතුරු මූලාශ්‍ර එකතු කිරීම, සංවර්ධනය කිරීම, සංවිධානය කිරීම හා සම්බන්ධ වෘත්තීය ක්‍රියාකාරකම් නව පරිසරයට අනුව, නව නිපුණතා ඉල්ලා සිටින වෙනස්කම් වලට අදාළව සිදුවිය යුතු වෘත්තීය වෙනස්කම්වලට පුස්තකාල වෘත්තීය භාජනය වී ඇත. එපමණක් නො ව පුස්තකාල තොරතුරු භෞතික සන්නිවේදන කබා ගැනීම පමණක් තවදුරටත් සේවා සඳහා නිර්ණායකයක් නො වේ. ඇතැම් තොරතුරු අන්තර්ජාලය තුළින් ද ලබා ගත හැකි ය. එබැවින් සන්නිවේදන කබා ගැනීම වෙනුවට අන්තර්ජාල ප්‍රවේශය ආදේශ වී ඇත. මෙය එක් අතකින් පුස්තකාලයාධිපතිවරයාට අභියෝගයකි. පුස්තකාල මෙහෙයුම් සහ සේවාවන්හි දක්නට ලැබෙන වෙනස්කම් තොරතුරු හා සන්නිවේදන තාක්ෂණය විනිවිද යාම ඉතා වේගවත් වී ඇත. කෙසේ වෙතත් පුස්තකාලාධිපතිවරයා සතු ප්‍රධාන කාර්යයන් තොරතුරු මූලාශ්‍ර (ලේඛන) එක් රැස් කිරීම, ලේඛන සංවිධානය කිරීම සඳහා තාක්ෂණික සැකසුම් ගොඩ නැගීම, ලේඛන සඳහා යොමු කිරීම සහ ග්‍රන්ථ නාමාවලිය ලබා දීම, කියවීම සඳහා භෞතික පහසුකම් සැපයීම, පුස්තකාල භාවිත කරන්නන්ගේ දැනුම හැසිරවීම සඳහා අවශ්‍ය විවිධ වැඩසටහන් ක්‍රියාත්මක කිරීම වශයෙන් හඳුනාගත හැකි ය (ගුණසේකර, 1998).

තොරතුරු තාක්ෂණයේ වර්ධනයත් සමග ම වර්තමාන ලෝකයේ පුස්තකාලයට හා තොරතුරු සේවාවන්ට සෘජුව ම බලපෑම් කළ උපකරණය පරිගණකය යි. පරිගණක සහ අනෙකුත් ඉලෙක්ට්‍රොනික උපකරණ භාවිතය පුස්තකාල හා තොරතුරු මධ්‍යස්ථානවල මුහුණුවර වෙනස් කිරීමට හේතු වී ඇත. පරිගණකය තොරතුරු පටිගත කිරීම, විශ්ලේෂණය කිරීම සහ උද්ධරණය කිරීම මෙන් ම ජාලකරණය සඳහා ද යොදා ගනී. CD-ROMs සහ අනෙකුත් බහුමාධ්‍ය ආකෘති (Multimedia Formats) වැනි නව මාධ්‍ය පුස්තකාල සහ තොරතුරු සේවාවන්හි සමස්ත ස්වරූපය වෙනස් කිරීමට හේතු වී ඇත. විදුලි සංදේශ තාක්ෂණයේ වර්ධනයත් තොරතුරු ගම්මානයක ආකෘති තුළට ලෝකය ගෙනැවිත් ඇති අතර මේවා පුස්තකාල හා තොරතුරු මධ්‍යස්ථාන මගින් සේවාවන් සැපයීමට ඉමහත් විභවයක් සපයයි. තොරතුරු හා සන්නිවේදන තාක්ෂණයේ වර්ධනය හේතු කොට ගෙන වර්තමානය වන විට ජාතික, කලාපීය හා ජාත්‍යන්තර මට්ටමින් පුස්තකාල හා තොරතුරු ජාල ක්‍රියාත්මක වීම සිදු වේ. පුස්තකාල හා තොරතුරු මධ්‍යස්ථාන ස්වයංක්‍රීයකරණය සහ ජාලකරණය සඳහා වූ මෘදුකාංග සංවර්ධනය කර සපයනු ලැබ ඇත්තේ කාර්යයන්, පරිශීලක සුහදතාව, කාර්යක්ෂමතාව ඇති කිරීම සඳහා ය. විවිධ සංවිධාන විසින් පුස්තකාල ඒකාබද්ධ වැඩසටහන් සඳහා විවෘත මෘදුකාංග සංවර්ධනය කිරීමේ දී බොහෝ කාර්යයන් සිදු කර ඇත. ඒ හා සමානව ඩිජිටල් පුස්තකාල මෘදුකාංග සහ ග්‍රීන්ස්ටෝන්, ඩී-ස්පේස් වැනි විවෘත මෘදුකාංගවල ද ප්‍රගතියක් ලබා තිබේ. මෙම මෘදුකාංග සඳහා විවිධ ක්‍රමලේඛ භාවිත කළ හැකි ය. තොරතුරු තාක්ෂණ දියුණුවේ සන්දර්භය තුළ, මානව සමාජයේ සියලු සංවර්ධනයන් සඳහා අත්‍යවශ්‍ය තොරතුරු සැපයීම හා බෙදා හැරීම සම්බන්ධයෙන් පුස්තකාල හා තොරතුරු

වෘත්තිකයින්ට අභියෝග රැසකට මුහුණ දීමට සිදු වී තිබේ. වර්තමානයේ ලොව පුරා පුස්තකාල සියල්ලක් ම වෙනස්කම්වලට භාජනය වෙමින් පවතී. එය නව සංසිද්ධියක් ද නො වේ. ඒ අනුව වත්මන් පුස්තකාලයාධිපති සහ තොරතුරු වෘත්තිකයා ඔහුගේ සාම්ප්‍රදායික භාවිතයන්ට අමතරව තොරතුරු විශ්ලේෂක, පරිවර්තක, පහසුකම් සපයන්නා සහ උපදේශක යනා දී විවිධ භූමිකාවල නිරත වී ක්‍රියා කිරීම අත්‍යවශ්‍ය වේ. ස්වයංක්‍රීය පුස්තකාල, විද්‍යුත් පුස්තකාල, ඩිජිටල් පුස්තකාල, අද්‍රව්‍ය පුස්තකාල වැනි සංකල්ප මෙම දිශාවට යොමු වේ. මෙම නව පරිසරය තුළ වේගයෙන් වර්ධනය වන තොරතුරු හා සන්නිවේදන තාක්ෂණය සමඟ පුස්තකාලයාධිපතිගේ නිපුණතා වර්ධනය කර ගැනීම ද අත්‍යවශ්‍ය වේ. නව සමාජ අවශ්‍යතාවලට ප්‍රතිචාර දැක්වීම සඳහා වෘත්තිකයින්ට මෙම නිපුණතා ප්‍රගුණ කළ යුතු අතර ඒවා අසාර්ථක වුවහොත් ඔවුන් කොන් කරනු ලැබීමට හෝ වඳ වීමේ තර්ජනයකට ලක්වීම වළක්වාගත නො හැකි ය. මේ අනුව එය පැවැත්ම පිළිබඳ සංසිද්ධියකි. වෘත්තිකයින් එය තේරුම් ගත් විගස ම පුස්තකාල වෘත්තීය වඩාත් යහපත් වෘත්තීයක් වනු ඇත.

5. සමාලෝචනය

පුස්තකාල හා තොරතුරු විද්‍යා වෘත්තියේ වෘත්තීයභාවය පරීක්ෂා කිරීමටත්, එම වෘත්තියේ කාර්ය භාරය හා අනාගත අභියෝග විමර්ශනයට ලක්කිරීමටත් මෙම ලිපිය මගින් උත්සාහ දරන ලදී. එය සිදු කිරීමේ දී මාතෘකාවට ප්‍රමාණවත් ආවරණයක් සැපයීම සඳහා අධ්‍යයනයේ නිශ්චිත අරමුණ වූ වෘත්තීයක් ලෙස පුස්තකාලයාධිපතිත්වයේ වටිනාකම කෙබඳු ද යන්න සොයා බලන ලදී. තව ද වෘත්තිකයින් ලෙස පුස්තකාලයාධිපතිවරුන් මුහුණ දෙන අභියෝග සහ එම අභියෝග ජය ගැනීම සඳහා වූ උපාය මාර්ග පිළිබඳව ද අවධානය යොමු කර ඇත. වෘත්තීයක් යනු සමාජයේ යහපත සඳහා විශේෂිත විෂයක විශේෂිත දැනුමක් සහිත වීම යි. වෘත්තීය ක්‍රියාකාරකම් යනු ක්‍රමානුකූල දැනුම හා ප්‍රවීණතාව මත සමාජීය අවශ්‍යතා වෙනුවෙන් කටයුතු කිරීම වේ. වෛද්‍ය විද්‍යාව, නීතිය වැනි වෙනත් ස්ථාපිත වෘත්තීන් හා සසඳන විට පුස්තකාලයාධිපතිත්වය පැරණි වෘත්තීයක් නො වේ. රැකියාව සහ රැකියාව යන අර්ථය ඇති වෘත්තීය අතර සියුම් වෙනසක් ඇත. රැකියාව පුහුණුව සම්බන්ධයෙන් ලබා ගත හැකි වුවත් රැකියාවක් ඉටු කිරීමේ දී යම් ආකාරයක නිපුණතාවක් ඉල්ලා සිටින විට එය වෘත්තීයක් බවට පත්වේ. වෘත්තීය යනු විශේෂිත අධ්‍යයන ක්ෂේත්‍රයක් හැසිරවීමට, විශේෂිත දැනුම හා කුසලතා අවශ්‍ය වන, වෘත්තීය අභිමත අරමුණු පෙරටු කොට ගෙන කිසියම් ප්‍රමිතියකට අනුව සිදුකරනු ලබන ක්‍රියා පටිපාටියකි. මේ අනුව පුස්තකාලයාධිපති වෘත්තීය ද අනාගතය ඉතා සංකීර්ණ හා අවිනිශ්චිතතාවන්ගෙන් පිරුණු වෘත්තීයක් බව පැහැදිලි ය. පුස්තකාලයාධිපති වෘත්තීයට කේන්ද්‍රීය අභියෝගය වන්නේ අනාගතයේ බිහි වන විවිධ තොරතුරු තාක්ෂණයන් සහ ඒවාට අනුගත වීමට හැකි ආකාරයේ වෘත්තීයින් පුහුණු කර ගැනීම යි. එම අනුගත වීම දැනුම සහ කුසලතා මත පමණක් නොව ආකල්පමය වශයෙන් ද සිදු විය යුතු වෙනස් වීමකි. එසේ වුවහොත් පුස්තකාලයාධිපතිත්වයේ අනාගතය සමෘද්ධිමත් වීම කිසිවෙකුටත් අවහිර කළ නොහැකි වනු ඇත.

පරිශීලන නාමාවලිය

ආනන්ද තිස්ස, ආර්. ඩී. (2019). *පුස්තකාල වෘත්තීය පුස්තකාලයාධිපතිත්වයේ ඉතිහාසය විකාසය හා නව ප්‍රවණතා*. මරදාන: එස්. ගොඩගේ.

ගුණසේකර, ධනපාල. (1998). *පුස්තකාල සේවාවේ මූලිකාංග*. මරදාන: එස් ගොඩගේ.

රණසිංහ, පියදාස. (1993). *පුස්තකාලයාධිකාරීත්වය පිළිබඳ අදහස් කිහිපයක්. පුස්තකාල ප්‍රවෘත්ති*, 1993 අප්‍රේල්.

වීරසිංහ, ඩබ්. කේ. එම්. එම්. කේ. (2001). *පුස්තකාල ඉතිහාසය: පුස්තකාල ආරම්භයේ සිට නූතන යුගය දක්වා සකෂිත විවරණයි*. දළුමාන: කර්තෘ ප්‍රකාශන.

වීරසූරිය, ඩබ්. ඒ. (2000). *පුස්තකාලයාධිපති වෘත්තීය හා වර්තමාන පුස්තකාලයාධිපතිත්වයේ කාර්ය භාරය, පුස්තකාල ප්‍රවෘත්ති*, 2000 ඔක්. නොවැ.

Ahmad, P. & Yaseen, M. (2009). 'The Role of the Library and Information Science Professionals Managers: A Comparative Analysis', *Electromic Journal of Academi and Spcial Librarianship*, 10(3). Available at:

http://southernlibrarianship.icaap.org/content/v10n03/ahmad_p01.html.

Dakhole, P. (2004). 'Librarianship as a Profession', in Vashisht, C. and Satija, M. (eds) *Library and Information Profession*. 1st edn. Delhi: B.R.Publishing Corporation.

Evetts, J. (2003) 'The Sociological Analysis of Professionalism: Occupational Change in the Modern World', *International Sociology*. SAGE Publications Ltd, 18(2), pp. 395–415. doi: 10.1177/0268580903018002005.

Lancour, H. (1962). "The librarians' Search for Status", in Philip, E. H. and Winger, H. W. (eds) *Seven Questions about Profession of Librarianship*. Chicago: University of Chicago Press.

Oxford English Dictionary. (2008). online, <http://www.lexico.com/en>
<https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/...001.../acref-9780195123715>
accessed October 6, 2016.

Sills, D. L. (1962). 'International Encyclopedia of the Social Sciences', *International Encyclopedia of the Social Sciences*. University of Chicago Press.

පුරාතන ලංකාවේ රාජ්‍ය පාලනය තුළින් නිරූපිත යහපාලන ලක්ෂණ

කංචන ජනප්‍රියා

ඉතිහාස හා පුරාවිද්‍යා අධ්‍යයන අංශය
රුහුණ විශ්වවිද්‍යාලය

kanchanajanapriya@yahoo.com

සංක්ෂේපය

ශ්‍රී ලංකාවේ පැරණි රාජධානි සමය රාජාණ්ඩු පාලනයක් හා කේන්ද්‍රගත වූ බලයක් සහිත පාලන රටාවකින් සකස් වූ බව මූලාශ්‍රය සාක්ෂි අනුව පැහැදිලි වේ. අතීතයේ දී මෙරට පාලන ක්‍රමය සකස්ව පැවති දේශපාලන රටාව පිළිබඳ ව අධ්‍යයනයේ දී එම පාලන ක්‍රමය ඒකාධිපති ස්වරූපයක් ගත් වග හඳුනා ගැනීමට නො හැකි වේ. ශ්‍රී ලංකාවේ පාලකයින් විරාත් කාලයක සිට රාජ ධර්ම, පෙර රජවරුන්ගේ චාරිත්‍ර, රජ සිරිත් විරිත් හා බෞද්ධාගම මඟින් පාලනයට ලක් වූ බව මෙම අධ්‍යයනය මඟින් පැහැදිලි කර ගැනීමට හැකි විය. ඒ හේතුවෙන් රජුගේ පෞද්ගලික චරිතය සකස්ව ඇත්තේ ඒකාධිපතියෙකු ලෙස නොව, "මනුජාධිප" ලෙස වංශ කථාවේ දැක්වෙන පරිදි "මනුෂ්‍ය ප්‍රජාවේ නායක" යන පදනම ඇතිව ය. එහෙයින් මහජනතාවට හිතකර පාලන රටාවක නිරත වීමට මෙරට පාලකයින් උනන්දු විය. රජ තනතුරට පත් වූ පුද්ගලයා රටේ යුක්ති ධර්මයේ උල්පත ලෙස ද, චරිතයෙන් උත්කෘෂ්ට ද හා දේවත්වයේ පිළිබිඹුවක් ලෙස ද මෙරට ජනයා සැලකූහ. ඒ අනුව රජුට මහජන සුභසාධනයේ යෙදීමට අදාළ තනතුරේ පැවති පාරම්පරික රාජ ධර්ම බලපාන ලදී. එහෙයින් රජුගේ පාලනය නීතිය හා ධර්මය අබිබවා යෑමට නො හැකි විය. රජුගේ චරිතය ස්වභාවයෙන් ම මහජන යහපත පැතිම හා ඒ සඳහා කටයුතු කිරීම වූ බැවින් මෙරට රජවරුන්ගේ පාලන තන්ත්‍රය "යහපාලන ලක්ෂණ" වලින් යුක්ත විය. අනුරාධපුර යුගයේ රාජ්‍ය පාලනය සඳහා පැවති ප්‍රාදේශීය පාලන රටාවෙන් ද පෙන්නුම් කෙරෙන්නේ මහජනතාවට තම ගැටලු විසඳා ගැනීම සඳහා පරිපාලන බලය විමධ්‍යගත කරන ලද නිලධාරී මණ්ඩලයකින් යුක්ත වූ බවකි. නිලධාරීන්ගේ බලය ඉහළ නිලධාරීන් අතින් සුපරීක්ෂණයට ලක් වූ අතර සියලු නිලධාරීන් රජුගේ අධීක්ෂණයට ලක්වෙන ක්‍රමවේදයක් ද පැවතිණි. ඒ අනුව ජනතාවගේ ගැටලු සඳහා ප්‍රජාතාන්ත්‍රික හා සාධාරණ විසඳුම් ලබා දෙන ක්‍රමවේදයක් යටතේ අතීත යහපාලන ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාවට නංවා තිබූ බව හඳුනාගත හැකි විය. මූලාශ්‍රයගත දත්ත පුස්තකාල අධ්‍යයනය යටතේ හඳුනාගෙන ඒවායේ අන්තර්ගතයන් විශ්ලේෂණය මඟින් මෙම අධ්‍යයනය සිදු කරන ලදී. ඒ මඟින් අතීත ශ්‍රී ලංකාවේ රාජ්‍ය පාලන රටාව තුළ යහපාලන ලක්ෂණ ප්‍රකට වූ බව හඳුනා ගත හැකි විය.

ප්‍රමුඛ පද: රජු, රාජ්‍ය පාලනය, යහ පාලනය, පරිපාලන ධුරාවලිය, මහජන සුභ සාධනය

1. හැඳින්වීම

අනුරාධපුර රාජ්‍ය පරිපාලන සංවිධාන රටාව හා බැඳුණු යහපාලන ප්‍රතිපත්ති පිළිබඳව මෙම ලිපියෙන් අධ්‍යයනය කිරීම සිදු වේ. ජන නායකයකු වශයෙන් රජුට හිමි වන වැදගත්කම, ඔහුගේ පාලන ක්‍රමයන්, රජුගේ රාජ්‍ය නිපුණත්වය හා ආර්ථික,

දේශපාලනික, ආගමික, සමාජීය, සංස්කෘතිමය ක්ෂේත්‍රවල දී රජුගේ කාර්යය සහ නිලධාරී මණ්ඩලය පිළිබඳව ද මෙහි දී කරුණු පුළුල්ව විමර්ශනයට ලක් කෙරේ. රාජ්‍යය පාලනය යහපත් ආකාරයෙන් පවත්වාගෙන යාම සඳහා ක්‍රමිකව සංවිධායන කළ පරිපාලන රටාව හා ඒ හා බැඳුණු යහපාලන ප්‍රතිපත්ති අධ්‍යයනය කිරීම ද මෙහි දී සිදු වේ.

රජ තනතුර හෙවත් රාජ්‍යයත්වය පිළිබඳ මූලිකව ම කරුණු සාකච්ඡා කරනු ලබන අතර අනුරාධපුර යුගයේ පැවති රාජ්‍ය පරිපාලන ව්‍යුහය සකස්ව තිබුණු ආකාරය ද අධ්‍යයනයට ලක් කෙරේ. එහි දී නිලධාරීන්, අධිකරණය සහ ප්‍රාදේශීය පාලනය රජවරුන්ට රාජ්‍යය පාලනය විවාරීමේ දී මහෝපකාරී වූ ආකාරය ද විමසීමට ලක් කරනු ලැබේ. ශක්තිමත් රාජ්‍යය පරිපාලන ව්‍යුහයක් මගින් යහපත් රාජ්‍යයක් පවත්වාගෙන යෑම පහසු වන අතර එය රාජ්‍යයේ අඛණ්ඩත්වය ගොඩ නැගීම සඳහා ස්ථිර පදනමක් බවට ද පත්වේ.

වර්තමාන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ව්‍යුහය තුළ යහ පාලනය ක්‍රියාත්මක වන ආකාරය පිළිබඳව කතිකාවතක් ගොඩ නැගී ඇත. ඇමරිකා එක්සත් ජනපදයේ ජනාධිපතිවරයෙකු වූ ජ්‍රොහම් ලින්කන්ට අනුව ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය යනු මිනිසා විසින් මිනිසාගේ යහපත උදෙසා පිහිටුවාගෙන තිබෙන මිනිසාගේ ම පාලන ක්‍රමයක් ලෙස අර්ථ දක්වා ඇත. ඉන් ගම්‍ය වන ආකාරයට බහුතර ජනතා කැමැත්ත මත පවත්වන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී රජයක අරමුණ විය යුත්තේ මහජනතාවගේ ජීවිත සුරක්ෂිත කරමින් සුභ සාධන පාලන ක්‍රමයක් ගෙන යායුතු බව යි. එවන් පාලන ක්‍රමයක් අතීත ශ්‍රී ලංකාවේ අනුරාධපුර රාජධානී සමයේ දී රාජාණ්ඩුව තුළින් ද විද්‍යමාන වූ බව මූලාශ්‍රයගත තොරතුරු මගින් ප්‍රත්‍යක්ෂ වේ.

පෙරදිග රාජ්‍යයන්හි “රජු” දෙවි කෙනෙකු බවට සාමාන්‍යයෙන් ජනතාව විසින් පිළිගන්නා ලදී. වංශකථාවලින් මෙන් ම සෙල්ලිපිවලින් ද ලබාගත හැකි තොරතුරු ඇසුරින් රජකම හෙවත් රාජ්‍යත්වය පැරණි ලංකාවේ වැදගත් ම දේශපාලන සංස්ථාව වූ බව ඉතා පැහැදිලි ය. මෙසේ රාජ්‍යය පාලනය යහපත්ව පවත්වාගෙන යෑමට බලපාන ලද කරුණු රැසක් පවතින අතර ඒ කෙරෙහි ඉවහල් වන සාධක කිහිපයක් වේ. ඒ සඳහා ප්‍රධාන වශයෙන් රජුගේ වරිත ස්වභාවය වැදගත් වන අතර එම වරිත ස්වභාවය මත අනෙකතුත් සෑම ක්‍රියාකාරකමක් ම බැඳී පවතී. රටක ජනතාවට නිදහසේ ජීවත්වීමට එම රට විදේශ ආක්‍රමණවලින් ද රාජ්‍ය විරෝධී කැරලිවලින් ද ස්වාභාවික උවදුරුවලින් ද තොර විය යුතු ය. රජු යහපත් ආර්ථිකයක් ගොඩ නගමින් රාජ්‍යය පාලනය කළ යුතු වේ. මූල සිට රාජ්‍යත්වය සඳහා ලැබූ පුහුණුව ද සමාජ පරිසරය මගින් මෙහෙය වූ හැඩගැස්ම ද සංඝයා වහන්සේලාගේ උපදෙස් පිළිපැදිය යුතු බවට රජ පවුලේ සෑම සාමාජිකයෙකුම තුළ ගොඩනගා තිබූ විශ්වාසය හේතු කොට ගෙන ද ක්‍රියාත්මක වශයෙන් රජුගේ බලය සීමා කෙරිණි. ඉපැරණි සිරිත් විරිත් නොසලකා හැරියා වූ ද, නැතහොත් සංඝයා වහන්සේලාගේ සිත් රිදවූවා වූ ද රජවරුන්ට ජනතාවගේ අනුකම්පාව නොලැබුණු බවට මූලාශ්‍රය මගින් හෙළිවේ. රජුට ස්වකීය කැමැත්ත ක්‍රියාත්මක කිරීමට සිදු වූයේ රජයේ උසස් නිලධාරීන්ගේ මඟ පෙන්වීම යටතේ ය. රාජ්‍යයේ සුභසාධනයට බලපෑ වැදගත් කරුණු සම්බන්ධයෙන් එම නිලධාරීන් මණ්ඩලයක් වශයෙන් නිරන්තරයෙන් ම රජුට අනුග්‍රහය ලබා දුන් බව මූලාශ්‍රයවල දැක්වේ. එසේ ම රටේ රජතුමා යුක්ති ධර්මයේ උල්පත බව අතීත මහජනතාවගේ පිළිගැනීම විය.

බෞද්ධාගමික බලපෑම් නිසා ලංකාවේ රජවරුන් දශරාජ ධර්ම අනුගමනය කරමින් ජනතාව පාලනය කළ යුතු යැයි පැවති විශ්වාස ද, රාජ්‍යයේ ප්‍රභවය පිළිබඳ ව අග්ගඤ්ඤ සූත්‍රය වැනි බෞද්ධ ඉගැන්වීම්වල එන අදහස් ද ලංකාවේ රාජ්‍යය පාලන කටයුතු පිළිබඳව වෙන වෙන ම න්‍යාය ග්‍රන්ථ බිහි නොවීමට හේතු වූවා යැයි උපකල්පනය කළ හැකි ය.

2. අධ්‍යයනයේ වැදගත්කම හා අරමුණු

ශ්‍රී ලංකාවේ පැරණි රාජ්‍ය පාලනයේ දී රජවරුන් විසින් භාවිත කර ඇති දේශපාලන උපාය මාර්ග, ප්‍රතිපත්ති, නීති හා සම්ප්‍රදායන් පිළිබඳව මෙම අධ්‍යයනයේ දී අවධානය යොමු විය. ඒ අනුව අතීත ලංකාවේ රාජ්‍ය පාලනයෙන් විද්‍යමාන වන යහපාලන ලක්ෂණ හඳුනාගැනීමට උත්සාහ දැරීම මෙම අධ්‍යයනයේ මූලික වැදගත්කම ලෙස දැක්විය හැකි ය. නූතන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය තුළ සාකච්ඡාවට ලක්වන මාතෘකාවක් වශයෙන් යහපාලනය, අතීත ශ්‍රී ලංකාවේ කෙසේ භාවිත වී ඇත් ද? යන්න සහ මෙරට පාලකයින්ගේ ප්‍රතිපත්ති හා ඒවා මහජන සුභසාධනයට මෙන් ම සාධාරණ පාලනයකට හේතු වූ අන්දම හඳුනා ගැනීම ද සිදු විය. ඒ අනුව මේ අධ්‍යයනයේ දී මුදුන් පමුණවා ගැනීමට අපේක්ෂා කළ අරමුණු පහත දැක්වේ.

අ. ශ්‍රී ලංකාවේ අතීත රාජ්‍ය පාලන රටාව හා රජුගේ චරිත ස්වභාවයේ ගැබ්ව පැවති මහජනතාව පිළිබඳ ප්‍රතිපත්ති අධ්‍යයනය කිරීම

ආ. අතීතයේ භාවිත කරන ලද ප්‍රාදේශීය පරිපාලන රටාව හා නිලධාරී මණ්ඩලවල පාලනය මහජනතාවට හිතකර වී ද? යන්න විමර්ශනය කිරීම

ඇ. රජුගේ පාලන ප්‍රතිපත්තිවල අන්තර්ගතව ඇති මහජන සුභසාධනය හා යහපාලන ප්‍රතිපත්තිවල ස්වභාවය අධ්‍යයනය කිරීම

ඈ. ශ්‍රී ලංකාවේ පාලන රටාව තුළ දක්නට ලැබුණු යහපාලන ලක්ෂණ අධ්‍යයනය කිරීම

3. අධ්‍යයන ක්‍රමවේදය

මෙම අධ්‍යයනයේ දී ප්‍රධාන අධ්‍යයන ක්‍රමවේදය බවට පත්වූයේ පුස්තකාල සමීක්ෂණ ක්‍රමවේදය යි. එහි දී අපගේ අවධානය ප්‍රාථමික, ද්විතීයික හා පුරාවිද්‍යාත්මක මූලාශ්‍රය වෙත යොමු කරන ලද අතර හඳුනාගන්නා ලද ගුණාත්මක දත්ත අන්තර්ගත විශ්ලේෂණ ක්‍රමවේදය ඔස්සේ විවරණය කරන ලදී. සම වර්ෂීය දත්ත විග්‍රහ කරමින් ඒ ඔස්සේ ලිපිය කොටස්වලට බෙදා තොරතුරු ඉදිරිපත් කොට යහපාලන ප්‍රතිපත්ති ඉස්මතු කර ඇත. හඳුනාගත් තොරතුරු නිරීක්ෂණය කරමින් අවසානයේ නිගමනවලට එළඹීම සඳහා සමාජවිද්‍යා පර්යේෂණවල භාවිත කරනු ලබන විද්‍යාත්මක ක්‍රමවේදය අනුගමනය කරන ලදී.

ඒ අනුව සමාජයේ පැවති මානව අත්දැකීම් හා භාවිතයන්ගේ ස්වභාවය හඳුනාගැනීමට උචිත මෙම පර්යේෂණ ක්‍රමවේදය “යහපාලනය” පිළිබඳ අතීත ලාංකේය භාවිතය හඳුනා ගැනීමට උපකාරී විය.

4. විමර්ශනය

4.1 රජ තනතුරු හා බැඳුණ යහපාලනය

ඕනෑම ශිෂ්ටාචාරයක “රජ තනතුර” සමාජයේ ප්‍රමුඛතම තනතුර වන අතර සමාජය ආරක්‍ෂා කිරීමේ වගකීම ඒ මතට පැවරී ඇත. පුරාතන අවධියේ සිට ම පාලන සංවිධානය මානව සමාජයේ ආරක්‍ෂාව තහවුරු කිරීමට හා සාමය ස්ථාපිත කිරීම සඳහා විශේෂ අවධානයක් යොමු කර තිබේ. ප්‍රාථමික සමාජ අවධියේ දී පාරසරික වශයෙන් මෙන් ම අනෙකුත් මානව කතණ්ඩායම් වෙතින් එල්ල වන තර්ජනයන්ගෙන් ආරක්‍ෂා වීම හා ඊට ප්‍රතිප්‍රහාර එල්ල කිරීම ප්‍රධාන අවශ්‍යතාවක් ලෙසින් පැවතිණි. මේ තත්ත්වය යටතේ සමාජයෙන් ම තෝරාගත් කාය ශක්තියෙන් හෙබි පුද්ගලයෙකු වටා තම ආරක්‍ෂාව පතා ජනතාව පෙළ ගැසිණි. ප්‍රාථමික සමාජ අවස්ථාවේ ප්‍රධාන අවශ්‍යතාවක් ලෙස පැවති සමාජ ආරක්‍ෂාව පුරාතන ශ්‍රී ලංකාවේ පූර්ව රාජ්‍යය අවධියේ මෙන් ම රාජ්‍යයක් බිහි වීමෙන් පසු ද ප්‍රධාන අවශ්‍යතාවක් ලෙසින් දිගටම පැවති බව සාක්ෂි තිබේ. මෙසේ ක්‍රමිකව විකාශනය වී පුළුල් සංස්ථාවක් බවට පරිවර්තනය වූ රාජ්‍යයන්වයේ ප්‍රභවය පිළිබඳව බෞද්ධ, හින්දු සහත්වවල දී දාර්ශනික අදහස් රැසක් ගැබ් කොට දක්වා ඇත.

පූර්ව රාජ්‍යය අවධියේ සිට ම ශ්‍රී ලංකාවේ පාලක පිරිස් “ගාමිණී” හා “අභය” යන විරුදය භාවිත කිරීමේ එක් අරුතක් ලෙසින් ඔවුන්ගේ යුද නායකත්වය හෙළිදරව් වන බව හෙට්ටිආරච්චි පෙන්වා දේ (Hettiarachchi, 1972:8-21). මුල් ජනාවාසවල රණවිරු අධිපතියෙකුගේ තත්ත්වයේ සිට ක්‍රමයෙන් විකාශනය වී රාජ්‍යයන්වයට පත්ව එය බෙහෝ දුරට වර්ධනය වීමෙන් පසුව වුව ද මුල දී මූලික වශයෙන් සංග්‍රාමික සංවිධානයක තත්ත්වය පිළිබිඹු කළ ගාමිණී යන පදය තවදුරටත් රාජකීය විරුදයක් ලෙස යොදාගනු ලැබ ඇත්තේ රජු යුද සෙන්පතියෙක් යන සංකල්පය රාජධුරයට කීර්තියක් එක් කළ නිසා බව හඳුනාගත හැකි ය. දේවානම්පියතිස්ස රජුගේ අභිෂේක මංගල්‍යය ප්‍රාදේශීය යුද්ධාධිපතියෙකුගේ තත්ත්වයේ සිට රාජ්‍යයන්වයේ සකලාංගයන්ගෙන් සමන්විත පිරිපුන් රජෙකුගේ තත්ත්වය දක්වා විකාශනය වීමේ අවස්ථාව හා සම්බන්ධ ඉතාම වැදගත් සන්ධිස්ථානය බව ඔහු වැඩිදුරටත් ප්‍රකාශ කරයි.

ශ්‍රී ලංකාවේ රාජ්‍යත්වය කවදා කෙසේ සිදු වී දැයි ස්ථිර ලෙසින් ම කිව නොහැකි ය. වංශකථා තොරතුරු අනුව ඉන්දියාව හා පැවති සම්බන්ධතා නිසා ශ්‍රී ලංකාවේ රාජ්‍යයන්වය ඇති වූ බව කියවේ. දේවානම්පියතිස්ස යුගයේ දී අශෝක රජු හා පැවති මිත්‍රත්වයේ ප්‍රතිඵලයක් ලෙස අභිෂේක ප්‍රදානය කිරීමෙන් රාජ්‍යයන්වය තහවුරු වූ බව වංශකථාවන්හි සඳහන් වේ (ඤාණවිමල, 1959: 11 පරි, 39-40 ගාථා; බුද්ධදත්ත, 1996: 11 පරි, 36, 40, 41 ගාථා).

වංශකථා සාහිත්‍ය මෙන් ම ශිලා ලේඛන මූලාශ්‍රයන්හි සඳහන් වන අන්දමට රජුට පැවරුන ප්‍රධාන කාර්යය වූයේ ලෝ සසුන් වැඩමවීම හෙවත් මහජනයා සහ බුදුදහම ආරක්‍ෂා කිරීම යි. පැරණි නීතිරීති සහ සංස්ථාවන් නොකඩවා පවත්වාගෙන යාමත්, කායික මානසික වශයෙන් දුර්වල පුද්ගලයන් ආරක්‍ෂා කිරීමත් රජුගේ යුතුකම් ලෙස සලකනු ලැබූ බව මෙයින් පෙනෙයි. ජනතා සුභවාදී යහපාලන මූලධර්ම ඉටු කිරීම රජෙකුගේ වගකීමක් ලෙස සැලකිණි. රට බාහිර පරසතුරන්ගෙන් ආරක්‍ෂා කරමින් අභ්‍යන්තර කැරලි, කෝහලාහල, දුර්භික්‍ෂ, ලෙඩරෝග, වසංගත හා සතුරන්ගෙන් වන

හානි වළක්වා ඒවායින් මහජනයා ආරක්‍ෂා කර ගැනීම සඳහා රජවරුන් විසින් නිසි පියවර ගන්නා ලදී. එමෙන් ම කෘෂිකර්මාන්තය නගාසිටුවීම සඳහා අවශ්‍ය ජල පහසුකම් සැපයීමට වාරිකර්මාන්ත ඉදිකිරීමත් රජුගේ කාර්යභාරය විය. ඒ අනුව නියම කලට වැසි ලැබෙන බවත්, අස්වැන්න වැඩිවන බවත්, මහපොළව ගොවියාට එලදාව ලබාදෙන බවත් පාලකයින් විසින් කල්පනා කර කටයුතු කරන ලදී. ලෙඩරෝග හා වසංගත පිටුදැකීම පිණිස මිනිසුන් සඳහා මෙන් ම තිරිසන් සතුන් සඳහා ද රෝහල් ඉදිකොට ඒවා පවත්වාගෙන යාමට කටයුතු කරන ලදී. ශාසනය ආරක්‍ෂා කර ගැනීම සඳහා භික්‍ෂූන් වහන්සේලාට සිවුපසය හා වෙනත් දෑ සැපයූ අතර ආගමික ගොඩනැගිලි ආදිය නඩත්තු කිරීම ද රජුගේ කාර්යයන් අතර විය. තව ද භික්‍ෂූන් වහන්සේලාගේ අනුමැතියෙන් ධම්ම කම්ම හා කතිකාවත් පවත්වා ශාසනය පවිත්‍ර කළ බව ද සඳහන් වේ (බුද්ධදත්ත, 1996).

පසුකාලීනව ලක්දිව රජුන් දෙවියන් වශයෙන් නොගැනුන ද ඔවුන් තවදුරටත් හුදු මිනිසුන් වශයෙන් නොසැලකිණි. වට්ටගාමිණි අභය රජු “පිතිරාජ” විරුදනාමය භාවිත කරන ලද්දේ තමා යම රජු හා සමාන බව හඟවමින් බවට අදහසක් ඇත. දුටුගැමුණු රජුගේ හන්මාවශේෂ දක්බිණ ධූපයේ නිදන් කළේ ය. සිරිසඟබෝ රජු දැවු ස්ථානයේ පසුකාලීනව විහාරයක් ඉදිකරීම, මහාසේන රජු මින්නේරි දෙවියන් ලෙස පිදුම් ලැබීම මෙන් ම ගජබාහු රජු දේවත්වයෙන් සැලකීම ජනතාව විසින් සිදුකරනු ලැබූයේ මේ අනුව පසුකාලීන රජවරු පත්වූ ඉහළ ම තත්ත්වය “දේවත්වය” ලෙස හඳුනාගත හැකි ය. මෙරට රජවරුන් ඒකාධිපතීන් නො වූ බවත්, රජුට ඒකාධිපති බලයක් ඇති වූව ද, වාරිතුවලට අනුව තිබූ බැඳීම, කැරලිවලට ඇති බිය, සංඝයාගේ බලපෑම හා රාජ්‍යයන්වය ගැන තිබුණු ආගමික අදහස් ආදිය නිසා ඔහුගේ බලය සීමිත වූ බව මූලාශ්‍රයක්හි සඳහන් කරුණු මගින් සනාථ වේ (විද්‍යාලංකාර විශ්වවිද්‍යාලය, 1964: 146-147). රජු සහ ඉහළම පරිපාලන ස්තරයේ සිට පහළම ස්තරය දක්වා සැකසුණු නිලධාරී පැලැන්තියකගේ බලය ජනතාවට දැනුණ ද ලංකාවේ රජවරු අවස්ථාව ලද හැම විටම ජනතාව සුබිත මුදිත කරවීම සඳහා වාරි මාර්ග හා කෘෂිකර්මය නගා සිටුවීමට වෙර දරූහ. වෙහෙර විහාර කරවීමෙන් ශාසනයේ දියුණුවට සේවය කළහ. ඔවුන් බොහෝ විට ශ්‍රමය සංවිධානය කළේ රටේත්, රාජ්‍යයේත් අභිවෘද්ධිය හා සම්බන්ධ කටයුතුවලට ය. මේ සියලු කරුණු පිරික්සන විට කාර්ල් විට්ට්ගෝගල් විසින් පෙරදිග ලෝකයේ පුරාණයේ දී “ඒකාධිපතිවාදයක්” පැවතියේය යනුවෙන් දක්වා ඇති අදහස් ශ්‍රී ලංකාවේ පැරණි පාලන තන්ත්‍රය කෙරෙහි උචිත නොවන බව සිරිවීර විසින් පෙන්වා දී ඇත (සිරිවීර, 2004: 65, 66).

ඉහත සාකච්ඡා කළ කරුණු අනුව “රජතනතුර” සමඟ යෙදුණු මෙරට සම්ප්‍රදායන් අතුරින් රජු යුක්තියේ උල්පත සේ සැලකීම, රජු දේවත්වයට නැගීම, රජුගේ සාධාරණ බව, මහජන සුභසාධනය, යහපාලන මූලධර්ම මත මෙරට පාලකයින් ක්‍රියා කළ බව පෙන්වුම් කෙරෙයි.

4.2 රජුගේ චරිත ස්වභාවය හා යහපාලනය

ප්‍රතිපත්ති ගරුක යහපත් රජුන් කෙරෙහි මහජනතාව තුළ පැවතියේ අසීමිත ගෞරවාදරයකි. රජුගේ නියෝග දිවි පුදා හෝ ඉෂ්ට කර දීමට ජනතාව සූදානම්ව සිටියහ. එමෙන් ම කිනම් ආකාරයක බාධාවක් එළඹියත් ඉපැරණි රජවරු මහජනතාව සමඟ සමීපව සිටිමින් සිටු දෙස ම තම අණසක යටතේ පාලනය ගෙනයනු ලැබූ

අවස්ථාවන් දක්නට ලැබේ. ඇතැම් රජුන් ස්වකීය ආධිපත්‍යය අවියක් කර ගනිමින් ජනතාව තලා පෙළා අධර්මීෂ්ඨ පාලනයක් පවත්වාගෙන ගිය අවස්ථා ද දක්නට ලැබේ ඇත. කිසියම් රාජ්‍යයක, රාජ්‍යය පරාමාධිපත්‍යය තුළ පාලකයාගේ යහපත් හෝ අයහපත් චරිත ස්වභාවයේ දී පාලනයේ සංකූලතා ඇතිවීම නිතැතින් ම සිදුවන්නකි. රාජ්‍යයේ පාලකයා තේජාන්විත, ප්‍රතාපවත්, ඉවසීමෙන් යුතු ගුණගරුක, ඥානාන්විත පුද්ගලයෙක් විය යුතු වේ. එමෙන් ම බෞද්ධ සූත්‍රධර්ම දේශනාවලට අනුව පාලකයා සතර අගතියෙන් තොර පුද්ගලයෙකු විය යුතු බව ද සඳහන් වේ.

රාජ්‍යය පාලනය කරන පුද්ගලයා එනම්, පාලකයා යහපත් ගති පැවතුම් ඇති දැහැමි පුද්ගලයෙකු නම් එම රාජ්‍යයේ වැසියන් ද යහපත් බවින් යුක්ත වෙයි. රාජ්‍යය පාලකයෙකුගේ චරිත ස්වභාවය පිළිබඳව සාකච්ඡා කිරීමේ දී පාලකයා මනා පෞරුෂයකින් හෙබි පුද්ගලයෙකු වීම මෙන් ම ඔහු තුළ යහපත් ගුණාංග පැවතීම පාලනයේ විරස්ථිතික අභිවෘද්ධිය සඳහා බලපානු ලැබේ. මෙසේ රාජ්‍යය පාලකයෙකු තුළ තිබිය යුතු ගුණාංග පිළිබඳව සාකච්ඡා කිරීමේ දී, රටවැසියන් කෙරෙහි කාරුණික වීම, ගුණගරුක වීම, රටවැසියන්ට ඇහුම්කන් දීම, රටේ පවතින පොදු නීතිය සැමටම සාධාරණ ලෙස ක්‍රියාත්මක කිරීම, රටේ පාලන තන්ත්‍රය සැමටම සාධාරණ ලෙස ක්‍රියාත්මක කිරීම ආදිය පෙන්වා දිය හැකි ය. එමෙන් ම ආගමික වශයෙන් ද රජවරුන් ආදර්ශවත් විය යුතු වේ. රාජ කුමාරවරුන්ගේ චරිත හැඩගැස්වීමේ කාර්ය බොහෝ දුරට භික්ෂූන් වහන්සේලාට භාරව තිබුණු නිසා කුඩා කල සිට ම පාලකයන්ගේ චරිත කෙරෙහි උන්වහන්සේලාගේ ආභාසය බලපෑහ. දුටුගැමුණු කුමරු පිළිබඳව සඳහන් කර ඇති විස්තරයේ දී ලංකාවේ කුමාරවරුන් කෙරෙහි භික්ෂූන් වහන්සේලා බලපෑ අයුරු දැකගත හැකි ය. උපන්දින උත්සවය, බත් කවන උත්සව වැනි උත්සවවලට භික්ෂූන් වහන්සේලා වැඩමවූහ. කුමාරවරුන්ට නම් තබන ලද්දේ ද භික්ෂූන් වහන්සේලා විසින් බව සඳහන් වේ (සද්ධාතිස්ස, 1934: 490, 491). සිරිසගබෝ කුමරුට නම් තබන ලද්දේ ද භික්ෂූන් වහන්සේලා ඉදිරියේ යැයි එළු අත්තනගලු වංශයේ සඳහන් වේ (ධර්මාරාම, 1921: 08).

බුද්ධදාස රජතුමා (ක්‍රි. ව. 340-368) අසරණ රෝගීන්ට වෛද්‍යකම් කිරීමේ දී රජ බව අමතක කළ මහාකාරුණිකයෙක් විය. උපතිස්ස වැනි ඇතැම් රජවරු තම රාජ්‍යය කාලය තුළ ම රාජ හෝජන තබා පොදු බත්හලෙහි බත අනුභවයට තරම් නිහතමානී විය (බුද්ධදත්ත, 1959a: 37 පරි, 203 ගාථා). මහා පැරකුම්බා රජු ප්‍රතිපත්තියක් වශයෙන් සෑම පොහොය දිනකම ආරෝග්‍යශාලාවට ගොස් අසරණ රෝගීන්ට ප්‍රතිකාර කිරීමට පුරුදුව සිටියේ ය. ධාතුසේන රජුගේ රාජ්‍යය පාලන ප්‍රතිපත්තිය පිළිබඳ ව විමසා බැලීමේ දී මහණව සිට සිවුරු හැරපියා වික් දුටු සතුරන්ගෙන් රට බේරා ගැනීමට තරම් ජාත්‍යාලයකින් යුක්ත වූ බව සඳහන් වේ. මෙයින් පැහැදිලි වන්නේ පාලකයා සියලු අභියෝග හමුවේ නිර්භයව ඉදිරියට ගමන් කළ හැකි පුද්ගලයෙක් විය යුතු බව යි (බුද්ධදත්ත, 1959a: 38 පරි, 18 ගාථා).

රජු කෙරෙන් කෙතරම් උසස් පැවැත්මක් බලාපොරොත්තු වූයේ ද යත් බෝධිසත්ත්වයෙකු මිස වෙන කිසිවෙකු ලක්දිව රජකම නොලබන බව අභයගිරි විහාරයෙන් ලැබුණු දහවන සියවසට අයත් සෙල්ලිපියක සඳහන් වේ (Wickramaingha, 1912: 50-56, 237). පාලකයා ප්‍රාණඝාත අකුසලකර්ම එනම්, සත්ත්ව හිංසාව සිදු කරන, රටවැසියා විවිධ තාඩන පීඩනවලට ලක් කරන පුද්ගලයෙකු නම් එම රට තුළ ද අධර්මීෂ්ඨ සමාජයක් නිර්මාණය වේ. රාජ්‍යයේ වැසියන් පාලකයා අනුගමනය කිරීමට

පටන් ගනී. මිනිසුන් කෙරෙහි පමණක් නො ව සියලු ම සතුන් කෙරෙහි කරුණාව දැක්වූ රජවරුන් ද සිංහල රජුන් අතර විය. අමණ්ඩගාමිණී අභය, IV අග්බෝ, අඹහෙරණ සලමෙවන්, III කාශ්‍යප ඉන් සමහරෙකි (බුද්ධදත්ත, 1959a: 35 පරි, 40 පරි, 44 පරි, 46 පරි). මෙම රජවරු රට පුරා මාසාතය පණවමින් සියලු ම සතුන්ට අභය දානය දී ඇත. දේශීය රජුන් තුළ දාශ්‍යමාන වූ මෙබඳු උදාරගති ලක්ෂණ ජනතාව හා රජුන් අතර මනා සම්බන්ධතාවක් ඇති කිරීමට හේතු විය. එබැවින් යහපත් රාජ්‍යය පාලකයෙකුගෙන් රටට විය යුතු යුතුකම් හා වගකීම් පිළිබඳව සඳහන් කිරීමේ දී බුදුන් වහන්සේ විසින් වදාළ පන්සිල් ආරක්‍ෂා කරන සමාජයක් ගොඩනැගීමට නම් පාලකයා පන්සිල් සුරකින, සෑම ආගමකට ගෞරව දක්වන දැහැමි පුද්ගලයකු විය යුතු ය. පාලකයා දැහැමි වන විට රට වැසියා ද යහපත් ගුණගරුක පුද්ගලයන් බවට පත්වේ. රජුගේ වර්ත ස්වභාවය යහපත් රාජ්‍යයක් පවත්වාගෙන යාම සඳහා උපකාරී වන ප්‍රධාන ම සාධකයකි. රාජ්‍යයේ කටයුතු හා වගකීම් නිසියාකාරව ක්‍රියාත්මක කිරීම මඟින් රටෙහි පැවති අවුල් වියවුල් සංසිද්ධා සාමය ඇති කළ හැකි වන නමුත් ඒ සඳහා පාලකයාගේ පෞද්ගලික වර්ත ස්වභාවය දැඩි සේ බලපානු බව හඳුනාගත හැකි ය. දසරාජ ධර්ම, වතුස්සංවත්ථු ආදිය ඉපැරණි රජවරුන් දිනාගත් ගුණාංග ලෙස රජවරුන් වර්ණනා කිරීමේ දී මහාවංශ කතුවරයා යොදාගෙන ඇති බව සඳහන් වේ (විද්‍යාලංකාර විශ්වවිද්‍යාලය, 1964: 148, 149). මෙය සියලු ම පාලකයන් කෙරෙහි සත්‍ය නො වූව ද මේ ගුණාංග එකල මතය අනුව රජවරුන්ට තිබිය යුතු ඒවා බව සැලකිය හැකි ය. මෙම ගුණාංගවලින් අතීතයේ සිට ම පිළිගත් යහපාලන මූලධර්ම හා හර පද්ධතීන් පිළිබිඹු වේ.

4.3 පරිපාලන ව්‍යුහය හා යහපාලනය

රාජ්‍යයත්වය පිළිබඳ මෙන් ම පාලන සංවිධානයක ආරම්භය පිළිබඳව ද තොරතුරු රැසක් වංශ කථා මඟින් ඉස්මතු කොට තිබේ. ඉන්දියාවේ සිට පැමිණි පාලක පරපුරකට සම්බන්ධ කුමරුවකුගේ නායකත්වය යටතේ එකී පාලන නායකත්වයක් ඇති කරන ලද්දේය යන අදහස වංශ කථාවලින් පෙන්වා දෙයි (ඤ්ණවිමල, 1959: 21-38; බුද්ධදත්ත, 1959a: 47-74). ග්‍රාමීය හෝ ප්‍රාදේශීය සංවිධානයක් ලෙසින් ආරම්භව භෞමික වශයෙන් පැතිරෙමින් නායකත්වය වටා බලය ගොනු කර ගනිමින් පාලන කාර්ය මණ්ඩලයක ද සහයෙන් සමාජීය කාර්යයන් රැසක් ජනතාව වෙත විධිමත් අයුරින් ඉටු කිරීම රාජ්‍යයක් මඟින් සිදු කෙරෙයි. පුළුල් ප්‍රදේශයක් පාලනයට නතු වීමත්, සමඟ ඉටු කළ යුතු කාර්යයන් ද බහුල වන අතර ඒ සඳහා පාලන යන්ත්‍රය ද ක්‍රමවත් කළ යුතු වේ. එමෙන් ම පාලන අධිකාරීත්වය සියලු ස්තරයන් වෙත ගෙනයාමට ද කටයුතු කළ යුතු ය. මේ නිසා රාජ්‍යය බලය ව්‍යාප්ත කරලීමේ දී හා පාලන කාර්යයන් ඉටු කිරීමේ දී සංවිධානාත්මක බවකින් යුක්ත වීම අවශ්‍ය ය. පාලන සංවිධානයක ඇති සැකැස්ම පාලන ව්‍යුහය ලෙසින් හඳුනාගත හැකි ය. ආරම්භයේ සිට අනුරාධපුර යුගය අවසානය දක්වා මෙරට පාලකයින් පවත්වාගෙන යනු ලැබූ රාජ්‍ය පරිපාලන ව්‍යුහය පිළිබඳ පරීක්ෂා කර බැලීම මෙහි දී සිදු වේ. පෙර සිරිත කඩ නොකරමින් තමන්ට පූර්වයෙන් සිටි පාලකයින් අනුගමනය කළ පාලන නීතිරීති උල්ලංඝනය නොකර පාලනය ගෙනයෑම සිංහල රජවරුන් මහත් ගෞරවයක් ලෙස සැලකූ අන්දම වංශ කථා තුළින් සහ ශිලා ලේඛන මඟින් මනාව ගම්‍ය වේ. රජු විසින් රටේ නායකත්වය දරමින් වැසියන්ගේ දුක් කරදරවලට විසඳුම් දෙමින් මනා රාජ්‍ය පාලනයක් ඇති කිරීමට පියවර ගන්නා ලදී.

අනුරාධ ගාමය සියලු නගර අංශයන්ගෙන් සමන්විත කර එහි පාලනය හා සනීපාරක්ෂාව ක්‍රමවත් කළ බව වංශ කථාවන්හි සඳහන් වේ. පාලන කටයුතු සඳහා පුරෝගික, නගර ගුත්තික, භාණ්ඩාගාරික තනතුරු ඇති කරමින් ප්‍රථමවර නගර ආරක්ෂක ක්‍රමයක් ඇති කළ බව පණ්ඩුකාභය කාල පරිච්ඡේදය දී පැහැදිලි වේ. ජනාවාස බිහි වීමෙන් පසු රටේ ක්‍රමික පාලන සංවිධානයකට මූල පිරෙන මේ කාර්යය ඓතිහාසික අතින් මෙන් ම පරිපාලන ව්‍යුහය තුළ කැපී පෙනෙන වැදගත් ලක්ෂණයකි. රාජ්‍යය පරිපාලන ව්‍යුහය තුළ රජු විසින් පත් කරන ලද උසස් නිලධාරීන් බොහෝ දෙනෙක් රජතුමාට අයත් භාරදුර කටයුත්තෙහි දී සිය කාර්ය කරගෙනයාම සඳහා සහය දුන් නිලධාරීන් අමාත්‍යවරු ලෙස හැඳින්වූහ. ශිලා ලේඛනවල “ඇමති”, “අමෙත” නමින් ද වංශ කථාවල “අමච්ච”, සච්ච හෝ මන්තීන් යනුවෙන් ද ඔවුන් හැඳින්වූහ (ශ්‍රී සුමංගල සහ බටුවන්තුඩාවේ, 1931). අමච්ච යන පොදු නාමයෙන් රජුගේ සහයට සිටි ඉහළ නිලධාරීන් හැඳින්වූ බව පෙනේ. විජයගේ මරණින් පසු අමාත්‍යවරුන් රජ තනතුරේ වැඩබලා තිබෙන බව මහාවංශයට අනුව පැහැදිලි වේ. කාවන්තිස්ස රජුගේ මරණින් පසු සද්ධාතිස්ස හා දුටුගැමුණු රජු අතර ඇතිවන්නට ගිය අරගලය සමත්කමට පත්වනු ලබන්නේ මේ අමාත්‍යවරුන්ගේ මැදිහත්වීමෙනි. වෝළයන්ට එරෙහිව හය වන කාශ්‍යප රජුට ආධාර කළ යුද හමුදාවේ අණදෙන නිලධාරියෙකු වූ බුද්ධ නැමැත්තා වංශ කථා හඳුන්වා දී ඇත්තේ බුද්ධ නම් ඇමති යනුවෙනි (ශ්‍රී සුමංගල සහ බටුවන්තුඩාවේ, 1931: 55 පරි). අනුරාධපුර යුගයේ ප්‍රථම භාගයේ දී මහාමච්ච නමැති තනතුරක් පිළිබඳ සඳහන් වන අතර එය අමච්ච නමැති තනතුර සමඟ වෙනස් වූයේ කෙසේ ද යන්න පිළිබඳව කිසිදු විග්‍රහයක් නො දක්වයි. දේවානම්පියතිස්ස රජුගේ බැනා කෙනෙකු හා ඔහුගේ ඇමතියෙකු වූ මහා අරිට්ඨ කුමාරයා වංශ කථාවේ හඳුන්වා ඇත්තේ මහාරිට්ඨ මහාමච්ච යනුවෙනි (ශ්‍රී සුමංගල සහ බටුවන්තුඩාවේ, 1931, 16 පරි). පූර්ව බ්‍රාහ්මී යුගයට අයත් අක්ෂරවලින් ලියවුණු රිටිගලින් හමු වූ සෙල්ලිපි දෙකක ම “මහමත” “බඹදත” නම් වූ නිලධාරියෙකු ගැන කියවේ (Wickramasingha, 1912). දුට්ටගාමිණී අභය රජු කල බොහෝ යුද්ධ නායකයන් අමච්ච නමින් හඳුන්වා තිබෙන අතර වට්ටගාමිණී අභය රජු කල හා වසභ රජු කල ප්‍රාදේශීය පාලකයන් හඳුන්වා ඇත්තේ අමච්ච නමින් බව මූලාශ්‍රයගත තොරතුරු අනුව පැහැදිලි වේ. මෙවැනි තනතුරු මහජන සුභසාධනය හා යහ පාලනයකට වැදගත් විය.

රාජ්‍යය පාලනයේ දී සේනාපති තනතුර මිළඟ වැදගත් පදවිය විය. ඉතා උසස් බලතල සහ වගකීමක් ඇතිව පැවති තනතුරක් ලෙස මෙය හැඳින්විය හැකි අතර, යුද හමුදාවේ නායක තනතුර ද උසුලනු ලබන්නේ සේනාපති විසිනි. රාජ්‍යය සංවිධානය බිහි වීමෙන් පසු සෙන්පතියනට වැඩි බලයක් හිමි වූ බව පැහැදිලි ය. මුල් කාලීන ශිලා ලේඛනයන්හි සෙන්පතියන් පිළිබඳ සඳහන් වේ. මහාකච්චටිකෝඨි, සිතුල්පච්ච, රිටිගල, වැලඵල්ලුගොඩකන්ද, කුඩුම්බිගල එම ශිලා ලිපි වේ. (Paranavitana, 1970: No, 322, No. 620, No. 724, No. 500, No. 251). මහාවංශයේ සඳහන් වන දීඝනන්ද නම් වූ සෙනෙවියා දේවානම්පියතිස්ස රජුගේ සෙන්පතියා වූ බව සඳහන් වේ (Paranavitana, 1970: No, 665). ක්‍රි. පූ. යුගයට අයත් බ්‍රාහ්මී ශිලා ලේඛනවල සඳහන්වන “පරුමක” නමින් හැඳින්වෙන කුලීනයන් අතරින් මේ තනතුර සඳහා සුදුස්සෙකු තෝරා පත්කරගනු ලැබිණි. අවසාන කාලයේ දී මේ තනතුරට රජුගේ ළඟ ම ඥාතියෙකු පත්කරගත් බවට සාධක පවතී. හත්ඵවනගල්ල විහාරවංශයට අනුව සිරිසඟබෝ රජතුමාගේ සෙන්පතියා

වූයේ රජු හා සමඟ මහියංගණයේ සිට පැමිණි තමාගේ ළඟ ම නැයකු හා ඔවුන්ගෙන් පසු රජකමට පත් ගෝධාභය කුමරු ය (ධර්මාරාම, 1921: 18). කුඤ්චනාග රජකුමාගේ පාලන සමයේ දී එතුමාගේ බිසවගේ සොහොයුරා සේනාපති තනතුර දරා තිබේ. ධාතුසේන රජුගේ සෙන්පතියා වූයේ රජුගේ බෑනා කෙනෙකු වූ මීගාර නම් වූ කුමාරයෙකු ය (ශ්‍රී සුමංගල සහ බටුවන්තුඩාවේ, 1931: 38 පරි). ලිඛිත මූලාශ්‍රය පෙන්වා දෙන අන්දමට බල්ලාටනාග රජුගෙන් රාජ්‍ය පැහැරගෙන ඇත්තේ ද මහාරක්ථ නම් ඔහුගේම සෙන්පති පදවිය දැරූ පුද්ගලයෙකි (බුද්ධදත්ත, 1959a: 33 පරි; 1996: 33 පරි).

අනුරාධපුර යුගයේ අග භාගයේ දී ඇතැම් යුද හමුදා අණදෙන නිලධාරීන් දරාසිටි තවත් නිල නාමයක් වූයේ විදුරගුණ යන්න යි. වංශකථාවට අනුව රුහුණේ ආදිපාද කිත්තග්ගබෝධි කුමරුට එරෙහිව දියත් කළ ආක්‍රමණය මෙහෙය වූයේ මේ විරුද්ධනාමය දැරූ යුද හමුදා අණ දෙන නිලධාරියෙකි (ශ්‍රී සුමංගල සහ බටුවන්තුඩාවේ, 1931). සෙනෙවිරද් යටතේ පාරම්පරික සන්නද්ධ හමුදා සේනාංකයන්ගෙන් සමන්විත බලයක් පැවති බව වංශකථාවන්හි සඳහන් වේ (ශ්‍රී සුමංගල සහ බටුවන්තුඩාවේ, 1931). අභිලේඛන හා සාහිත්‍ය මූලාශ්‍රය අනුව ක්‍රි. පූ. තෙවන සියවසේ අග භාගයේ සිට එල්ල වූ විදේශීය ආක්‍රමණයන් සමඟ ම සේනාපතියාගේ වටිනාකම ක්‍රමයෙන් ඉහළ ගිය බව හඳුනාගත හැකි ය. පරසතුරු විදේශීය ආක්‍රමණ මෙන් ම, රාජ්‍ය විරෝධී කැරලි, කුමන්ත්‍රණ මැඩ පැවැත්වීමට රජුට මෙවැනි තනතුරුවලින් මනා පිටුවහලක් ලැබුණි. එය ජනතා ආරක්‍ෂාව තහවුරු කිරීමට උපකාරී වූ බව පැහැදිලි වේ.

සේනාපති පදවියට පසුව ඊළඟ උසස් තනතුර වූයේ “බඩගරික” පදවිය යි. බඩගරික තනතුර පිළිබඳව සමකාලීන ශිලා ලිපිවල බොහෝ විට සඳහන් වේ (Paranavitana, 1970: No. 1192). පැරණි සෙල්ලිපිවල සඳහන් කරන ලද භාණ්ඩාගාරිකයන් කීප දෙනෙක් “පරුමක” නමැති කුලීන ගණයට අයත් වූහ. ක්‍රි. පූ. යුගයට අයත් ලෙන් ලිපියකට අනුව පරුමක සුමන නම් වට්ටගාමිණී අභය රජුගේ භාණ්ඩාගාරිකයෙකු ගැන සිතුවම්වෙන් ලැබුණු ලිපියෙහි සඳහන් වේ (Paranavitana, 1970: No. 621). මේ රජුගේ ම තවත් භාණ්ඩාගාරිකයෙකු වූ සංඝ නම් අමාත්‍යවරයෙකු ගැන සහස්සවත්ථුපකරණයේ සඳහන් වේ (බුද්ධදත්ත, 1959b: 174). කුරුණෑගල දිස්ත්‍රික්කයේ රාගල විහාරයේ ඇති ලෙන් ලිපියක රජකුගේ භාණ්ඩාගාරික තනතුර දැරුවෙකු හඳුන්වා ඇත්තේ අමතය බඩගරික අහලි යනුවෙනි (Paranavitana, 1970: No. 1192). මෙවන් තනතුරු මගින් පැහැදිලි වන්නේ යහ පාලනයකට අවශ්‍ය පරිපාලනයක් පවත්වාගෙන යාමට අතීත රජවරු ක්‍රියා කළ බව යි.

රාජ්‍යය පාලනයේ කටයුතු සාර්ථක කර ගැනීම සඳහා සමස්ත රාජ්‍යය භාණ්ඩාගාරය ශක්තිමත් වීම සහ ශක්තිමත් කිරීම වැදගත් වේ. මේ සඳහා විශ්වසනීය නිලධාරියෙකු පත්කිරීමට රජු වගබලාගත යුතුය. එවැනි නිලධාරීන් පිළිබඳව සිතුවම්ව, නුවරකන්ද, රිටිගල, මිහින්තලය, කන්දෙගම කන්ද යනාදී ශිලා ලේඛනවල සඳහන් වේ (Paranavitana, 1970: No. 245, 621, 916, 1035). අනුරාධපුර අගභාගයේ දී මෙම තනතුර එම ස්වරූපයෙන් ම නොතිබුණු අතර පොළොන්නරු යුගයට අයත් සෙල්ලිපිවල හා පොළොන්නරු යුගයට අදාළ වංශ කථානුගත තොරතුරුවල භාණ්ඩාගාර පොත් යනුවෙන් මෙය හඳුන්වා තිබේ. ජාතක අටුවා ගැටපදය භාණ්ඩාගාර පොත් යන පදයට අර්ථ දී ඇත්තේ භාණ්ඩාගාරික යනුවෙනි (ජයතිලක, 1943: 180). පැරණි ලියකියවිලි අනුව

පළාත්වලට ද භාණ්ඩාගාරිකවරුන් පත්කර සිටි බව සඳහන් වේ. නවවන හා දහවන සියවස්වලට අයත් අත්තානි ටැම් ලිපිවලට අනුව භාණ්ඩාගාරිකගේ සහයකරු ලෙස පිරිසක් සේවය කර තිබේ. දෙරුවන හෝ දෙරුවන වැස්සන් (භාණ්ඩාගාරික ද්වරයේ නිලධාරීන්) ලෙස ශිලා ලේඛනයන්හි දක්වා ඇත්තේ මොවුන් ය. “ගණක”, “මහගණක” යනුවෙන් හැඳින්වූ නිලධාරියෙකු රජුට සහය දක්වා ඇත. රාජ්‍ය භාණ්ඩාගාරය හා සබැඳි ප්‍රධාන නිලධාරියකු ලෙස මොහු හැඳින්විය හැකි ය. ගණකාධිකාරීවරයා රාජ්‍ය මූල්‍යමය කටයුතු පාලනය කරන්නට ඇත. වර්තමානයේ මුදල් අමාත්‍යවරයාට සමාන කාර්යයක් ඔහු ගෙන් ඉටුවන්නට ඇති බව සිතිය හැකි ය. අශෝක රජතුමා වෙත යවනු ලැබූ දූතයන් අතර “ගණක” නමැති නිලධාරියෙක් ද විය. මෞර්ය අධිරාජ්‍යයා විසින් ඔහුට “සෙට්ඨි” යන උපාධි නාමය පිරිනමන ලද්දේ ය (ශ්‍රී සුමංගල සහ බටුවන්තුඩාවේ, 1931: 11 පරි). ගණකයන්ට අමතරව තවත් ශ්‍රේණි කිහිපයකට අයත් නිලධාරීන් පිරිසක් ද භාණ්ඩාගාර සේවයේ නිරත වී සිටි බව පෙනේ.

“මහලේ” නම් තනතුරක් පිළිබඳ ව මොනරාගල ලිපියේ සඳහන් වේ. රාජ සභාවේ ප්‍රධාන ලේඛකයා වූ මොහු රාජ සන්නස් ආදිය භාරව සිටින්නට ඇත. හතරවන කස්සප රජුගේ මහලේඛන පදවිය සේන නැමැත්තෙකුට පිරිනමා තිබුණු බව මහාවංශයේ සඳහන් වේ. මහලේඛන හෙවත් මහලේකම්හට යටත් නිලධාරීහු “කුඩසලා” යන නමින් හැඳින්වූහ. “වත්කැමි” යන නම ද ඔවුන්ට යෙදූ බව ශිලා ලේඛන අනුව තහවුරු වේ. මහලේ, මහලේඛන භාණ්ඩාගාරය භාරව සිටියා විය හැකි අතර ඔහු යටතේ වූ නිලධාරීන් ආර්ථික කටයුතුවල නිරතවන්නට ද ඇත. කෞටිලය අර්ථ ශාස්ත්‍රයට අනුව කෘෂිකර්මය හා ගව පාලනය ආදී අර්ථ සංරක්ෂණයට යෙදී ඇති “වාර්තා” යන්නට “වත්” යන්න සමානකමක් පෙන්වයි. එබැවින් අනුරාධපුර යුගයේ මෑතකාලීනව භාණ්ඩාගාරය බාරව සිටි නිලධාරියා මහලේ හෙවත් මහලේඛක නමින් හඳුන්වන්නට ඇති බව පරණවිතානගේ අදහස යි. පළමුවන පරාක්‍රමබාහු රජු මායා රටේ පාලකයාව සිටි කාලයේ දී ඔහුගේ යුද හමුදා හා රුහුණේ මනාභාරණ රජුගේ යුද හමුදා අතර ඇති වූ සටන් ලේඛනගත කිරීමේ දී වංශ කථාව එම පාලකයන් දෙදෙනා යටතේ සේවය කළ මහලේඛකවරුන් කීපදෙනෙකු ගැන සඳහන් කොට ඇත (ශ්‍රී සුමංගල සහ බටුවන්තුඩාවේ, 1931). රාජ්‍යය පාලනය ක්‍රමවත්ව ගොඩනැගීම සඳහා රජු වටා ඒකරාශී වූ නිලධාරී මඩුල්ලක් සිටීම වැදගත් වේ. දේශපාලන, ආර්ථික, සමාජීය හා සංස්කෘතික යනාදී අංශ ක්‍රමවත්ව සංවිධානය කිරීම සඳහා ඒ ඒ අංශ භාර අධ්‍යක්ෂකවරයෙක් විය. ක්‍රි. පූ. තෙවනි සහ පළමු වන සියවස අතර කාලයට අයත් අභිලේඛනවල සඳහන් “අදෙක” නැතහොත් “අදකවරු” පාලන කාර්යයන් සඳහා සිය දායකත්වය ලබාදුන් පිරිසක් වේ. අදෙක යන වචනයෙහි “අධ්‍යක්ෂක” යන අරුත් ගැබ්ව ඇති බව පරණවිතාන පෙන්වා දෙයි. නිදසුන් වශයෙන් පකර අදෙක (මාර්ග අධ්‍යක්ෂක), පණ අදෙක (වාණිජ අධ්‍යක්ෂක), හනි අදෙක (හස්ති අධ්‍යක්ෂක), අශ අදෙක (අශ්ව අධ්‍යක්ෂක), සිවික අදෙක (දෝලා අධ්‍යක්ෂක), රූප අදෙක (නාට්‍ය අධ්‍යක්ෂක) ආදිය පෙන්වාදිය හැකි ය. රාජ්‍යයේ මුල් අවධිය සම්බන්ධ නිලධාරී පිරිසක් වන “අදෙකවරු” ගැන පසුකාලයේ දී තොරතුරු විරල ය. පාලන කටයුතු පුළුල්වීමත් සමඟ ම අධ්‍යක්ෂකවරුන්ට පැවරුන කාර්යයන් ද වැඩිවීම මත වෙනත් නිල නාමයන්ගෙන් පෙනී සිටින්නට ඇතැයි අනුමාන කළ හැකි ය.

රජුගේ පාලන කටයුතු ක්‍රමවත්ව කරගෙන යාම සඳහා මේ අවධියේ දී උසස් තනතුරු රාශියක් පැවති බව පෙනේ. උසස් ම තනතුරුවලට පත්කර ගන්නා ලද්දේ රජුට ඥාති සම්බන්ධය ඇතිව සිටි අයගෙනි. ඡන්තගාහක, අසිග්ගාහක, සේනාධිපති, මහාලේඛක, පස්ලදු, රටිලදු, දණ්ඩනායක සහ මහවෙදනා ආදී තනතුරුනාම මහාවංසයේ ඇතුළු මූලාශ්‍රයන්හි මෙන් ම ශිලා ලේඛනයන්හි දක්නට ඇත. මින් ඡන්තගාහක හා අසිග්ගාහක යන නිලධාරීන් දෙදෙනා විධායක කාර්යවලට සම්බන්ධ නො වූහ. දේවානම්පියතිස්ස රජු විසින් ගෞතම නම් කුමාරයකු වෙත ඡන්තගාහක තනතුර පිරිනැමූ බව බෝධිවංශයේ සඳහන් වේ (සේනාධීර, 1970). මහානාම රජුගේ අභිෂේක ලත් බිසවගේ දුවණිය වූ සංඝා කුමරිය විසින් සෝත්ථිසේන කුමරු මරවන ලද්දේ මීට පෙර දී ඡන්තගාහක ධුරය දරාසිටි ඡන්තු නමැති ස්වකීය සැමියා ලවා ය (ශ්‍රී සුමංගල සහ බටුවන්කුඩාවේ, 1931: 38 පරි). ඉන්පසු අනුරාධපුර රාජධානි සමයේ අවසානය වන තෙක් මේ ධුරය පිළිබඳ ව අසන්නට නො ලැබේ.

පළමුවන මුගලන් අසිග්ගාහක ධුරයට පත් කර ගත්තේ සිලාකාල නමැති කුමරෙකි. සංඝතිස්ස ද රජ වීමට පළමු දෙවන අග්බෝ රජුගේ අසිග්ගාහක ධුරය දැරී ය (ශ්‍රී සුමංගල සහ බටුවන්කුඩාවේ, 1931). ඡන්තගාහක හා අසිග්ගාහක ධුර කුළ විධායක කටයුතු පැවරී නොතිබී නමුත් වාරික්‍රමය කටයුතු ඉටු කළ මොවුන් රාජ සභාවේ ප්‍රධාන නිලතල ඉසිලූ බව පැහැදිලි ය.

රටක් සතුව විවිධ ආදායම් මාර්ග පවතී. එනම්, වැව් අමුණුවල ආදායම්, බදු, කෘෂි බෝග, ඉඩම්, දේශීය හා විදේශීය වෙළෙඳාම විවිධ කර්මාන්ත ආදිය ඒ අතර විය. රජුට ලැබෙන මෙම ආදායම් එකතු කිරීමෙන් රජුට සහය දැක්වූ නිලධාරීන් සමූහය එක් එක් අංශයන් කෙරෙහි යොමුකර තිබුණි. මුල් යුගයේ සෙල්ලිපිවල සඳහන්වන ආකාරයට ගොවීන්ට තමන්ගේ නිෂ්පාදනවලින් හයෙන් පංගුවක් හෝ දහයෙන් පංගුවක් රජුට ගෙවීමට සිදු විය. බෝජකපති හෝ බොජියපති ලෙස සෙල්ලිපිවල මෙම බද්ද හඳුන්වා තිබේ (Paranavitana, 1970). වැව් අමුණුවල පරිබෝජිත ජලය වෙනුවෙන් බද්දක් ද අයකර තිබෙන අතර එය වංශ කථාවේ උදකභාගය හෙවත් දකභාග යනුවෙන් ද සෙල්ලිපිවල දකපති හෝ දකබක යනුවෙන් හඳුන්වා තිබේ (Paranavitana, 1970). රජුට මේ සියලු ආදායම් එකතු කිරීමෙන් සහය වූ නිලධාරියා “අයකැමි” ලෙස හඳුන්වා තිබේ. මොවුන් පොදුවේ “රදොල්”, “රජ්කොල්කැමි” යන නමින් ද හඳුන්වා ඇත. ආරක්‍ෂක හේවයන් “අරක්කැන්” වශයෙන් ද කුමුරු ගොවිතැන් පරීක්‍ෂකයන් “පියොවදාරන්නන්” යන නමින් ද සෙල්ලිපිවල සඳහන් වේ. රජුගේ කුලීනයන්ගේ පිරිවරට යගදා ගත් අය, කස පුපුරවන්නන්, බෙරවයන්නන් අයත් ව සිටි බවට සාධක ඇත. පූර්වයෙන් සාකච්ඡා කළ නිලධාරීන් රාශියක් ගැන පසුකාලීන සෙල්ලිපිවල සඳහන් වේ. ඔවුන්ට පැවරී තිබුණ කාර්යභාරය මේ යැයි ඉඳුරාම කිව නොහැකි ය. මේ අනුව වර්ධිත නිලධාරීන් පිරිසක් වටා ගොඩනැගුණු සංවර්ධිත රාජ්‍ය පරිපාලන ව්‍යුහයක් පවතින්නට ඇතැයි සිතීමට මෙය අවකාශ වේ. එවැනි පරිපාලනයක් මගින් යහ පාලනයක් රට කුළ ගොඩ නැගීම සිදු විය.

4.4 අධිකරණ පාලනය හා යහපාලනය

පුරාතන ලංකාවේ අධිකරණ ක්‍රමය පිළිබඳව බොහෝ තොරතුරු වංශ කථාවලින් මෙන් ම සෙල්ලිපි මූලාශ්‍රයවලින් ද හමු නොවන අතර ඒ අඩුව අනුරාධපුර මුල්යුගයට අයත්

පාලි අටුවා ග්‍රන්ථ මඟින් කරමක් දුරට හෝ සපුරාගත හැකි බව පෙනී යයි. අපේ පැරණි රජ දරුවන් කෞටිල්‍ය අර්ථ ශාස්ත්‍රය හා මානව ධර්ම ශාස්ත්‍රය හදාරා තිබුණු බවට සාක්ෂි ලැබෙන හෙයින් මෙම ග්‍රන්ථ දෙකෙහි ගැබ්ව ඇති අධිකරණ ක්‍රමයෙහි අභිලාෂය ලංකාවේ අධිකරණ ක්‍රමයට ලැබී ඇතැයි “පුරාතන ලංකාවේ අධිකරණ ක්‍රමය” නම් ලිපියේ දී සිරිමල් රණවැල්ල විසින් පෙන්වා දෙන බව වාච්චගේ (2001) සඳහන් කරයි. එබැවින් පාලි අටුවාවල සහ ජාතක කථා සාහිත්‍යයෙහි අධිකරණය පිළිබඳ ව කියවෙන තොරතුරු හා වංශ කථානුගත මූලාශ්‍රය මෙන් ම අභිලේඛන මූලාශ්‍රයන්හි සඳහන් තොරතුරු සියල්ල පිළිබඳ ව අවධානය යොමු කිරීමේ දී දිවයිනේ අධිකරණ ක්‍රමය පිළිබඳ ව අවබෝධයක් ලබාගත හැකි වනු ඇත.

දිවයිනේ සෑම පාලන කටයුත්තක දී මෙන් ම අධිකරණ පාලන කටයුතුවල දී ද ප්‍රධානියා වශයෙන් ක්‍රියාකළේ රජතුමා ය. රාජ්‍ය සංවිධානයක් මගින් වැසියන් අපේක්ෂා කරන මූලික කරුණක් වූයේ නීතිය නිසි පරිදි ක්‍රියාවේ යෙදවීමත්, අධිකරණයේ හා දණ්ඩනයේ සම භාවයත් ය. සද්ධර්මරත්නාවලියෙහි එන “වොටුනු පලන් රජදරුවන් අධිකරණයෙහි හුනා මනා බැවිනි.” යන පාඨයෙන් මේ බව හෙළි වේ (ඤාණවිමල, 2004: 257). රට පාලනය කිරීමේ දී සමාජ විරෝධී සහ නීති විරෝධී ක්‍රියා කළ අයට දඬුවම් පැමිණවීමට රජුවෙහි නිල බලයෙන් ම බලය පැවරී තිබුණු බව අමාවතුරෙහි එන, “කැත් කුලෙහි උපන් අභිෂික්ත රජහට උහුගේ රට ඉසුරු පවත්නි, මරවන්නට නිස්සන් මරවන්නට, ධන භානියට නිස්සන් දිළිඳු කරවන්නට, රටින් නෙරවන්නට නිස්සන් රටින් නෙරවන්නට ය.” යන පාඨයෙහි හෙළි වේ (බුද්ධදත්ත, 1958: 140).

යුක්තිය පසඳලීම රජුගෙන් ඉටුවිය යුතු වූ ප්‍රධාන කාර්යයක් වූ බැවින් සතර අගතියෙන් තොරව අපක්ෂපාතීව එය ඉටුකිරීම සඳහා රජු එයට අදාළ නීතිරීති පිළිබඳව මනා දැනුමක් ලබා සිටිය යුතු විය. දිවයිනේ ඉපැරණි රජවරුන් අධිකරණය හා පරිපාලනය සම්බන්ධ නීති රීති කෙරෙහි මනා දැනුමක් ඇතිව කටයුතු කළ බවට තොරතුරු මහා වංශයෙන් ඉදිරිපත් වේ. මහා වංශය වළගම්බා රජු “නීතිමා” හෙවත් නීතිය දත් අයකු වශයෙන් පෙන්වා දී ඇත (බුද්ධදත්ත, 1959a: 36 පරි). වෝහාරික නිස්ස රජු අධිකරණ ව්‍යවහාරයෙහි හෙවත් ධර්ම ව්‍යවහාරයෙහි පණ්ඩිතයෙකු ව දක්‍ෂයකු ව සිටි බව වංශ කථාවේ සඳහන් වේ (බුද්ධදත්ත, 1959a:36 පරි). මුල් යුගයේ අනුරාධපුරයේ රජ කළ සිරිසඟබෝ රජු පිළිබඳ ව සඳහන් කරන මහාවංශය රාජ්‍ය විරෝධී කැරලිවරුන් කිහිපදෙනෙකු රජු වෙත විනිශ්චය සඳහා ඉදිරිපත් කරනු ලැබූ අවස්ථාවේ ඔවුන් සම්බන්ධයෙන් රජු ක්‍රියාකළ ආකාරය විස්තර කරයි (බුද්ධදත්ත, 1959a: 36 පරි). රාජ කුමාරවරුන් හා රජයේ උසස් නිලධාරීන්ට එරෙහි ව විනිශ්චයකරුවන් වෙතට එන සියලු ම නඩුවල අවසාන වශයෙන් තීන්දුව නියම කිරීම රජු වෙත යැවීමට නියම වූ බව මූලාශ්‍රයන්හි සඳහන් වේ. සමන්තපාසාදිකාව දක්වන තොරතුරුවලින් පෙනී යන්නේ පාලනයන් අධිකරණ කටයුතු වඩාත් සාධාරණව ගෙනයෑම සඳහා දැඩි කැපවීමකින් ක්‍රියාකළ බව ය (ධර්මකීර්ති, 1990: 306, 307).

මෙරට නොයෙක් ස්ථානයන්හි ස්ථාපිත කර තිබූ ප්‍රාදේශික අධිකරණ ශාලා පිළිබඳව තොරතුරු රැසක් මූලාශ්‍රයගත කරුණු විග්‍රහ කර බැලීමේ දී අනාවරණය කරගත හැකි ය. එළාර රජු පරාජය කොට අනුරාධපුර රාජධානිය එක්සත් කළ දුටුගැමුණු රජතුමා අනුරාධපුරයේ රාජ්‍යයන්වයට පත්වීමෙන් අනතුරුව “හැම තැන්හිම මැදිහත්ව පැමිණ අධිකරණ විචාරණයේ නියෝග කොට අධිකරණ ශාලා කර වූ බව සිංහල ථූපවංශයෙහි

කියැවේ” (විමලබුද්ධි, 1966: 238). පළමුවන ගජබාහු රජුගේ කාලයේ දී රුහුණු රට දුබලයහටි ගම හා අකුපු මහගම නමින් හැඳින්වුණු ගම් දෙකක පිහිටා තිබුණු මහා විනිශ්චය ශාලා දෙකක් ගැන සිතුවම්වෙන් ලැබුණු සමකාලීන සෙල්ලිපියක සඳහන් වී ඇත (Paranavitana, 1970). මේ ලිපිය අනුව යුක්තිය හා සාධාරණත්වය ඉටු කිරීමට ප්‍රධාන විනිශ්චය ශාලා මෙන් ම කුඩා විනිශ්චය ශාලා ද පවතින්නට ඇතැයි සිතිය හැකිය. ක්‍රි. ව. දසවන සියවසට අයත් වේවැල්කැටිය පුවරු ලිපියෙහි උතුරුපසැ අම්ගම් කුලියෙහි දසගමෙකැ පිහිටුවා තිබූ උසාවියක් පිළිබඳ තොරතුරු සඳහන් වේ (Paranavithana, 1983). සිවුවන උදය රජුගේ රාජ්‍ය කාලයට අයත් මෙම ලිපියේ පිටපත් කහටගස්දිගිලිය, අනුරාධපුර වෙස්සගිරිය, මලුවෙයාය, වන්නඩිපාලම, කුරුම්පුලියන්කුළම, මීහොඳවැව, කොට්ටපිටිය, සේරුවිල-සෝමපුර, ඉලක්කට්ටුඵබ, හිඟුරක්ගොඩ, දොඹගහවෙල ආදී වූ තවත් ස්ථාන දොළසකින් පමණ සොයගෙන ඇති හෙයින් ද ඒ ලිපිවල සඳහන් ව ඇත්තේ ඒ ඒ පෙදෙස්වල දසගම්වල පිහිටුවා තිබුණු උසාවි පිළිබඳ ව හෙයින් ද එකල ලංකාවේ පිහිටා තිබූ සෑම දසගමක ම මෙවැනි උසාවි පිහිටුවා තිබුණැයි සිතිය හැකිය (Paranavithana, 1983). මේ අනුව තමන්ට පමණක් තනිවම තම විජිතයේ සෑම ගමක ම නගරයක ම හෝ ජනපදයක ම යුක්තිය පසිදලීමට රජු අපොහොසත් වූ බැවින් තමන්ගේ මහාධිකරණ ශාලාවට අමතරව තම විජිතයෙහි නොයෙක් ස්ථානවල අධිකරණ ශාලා පිහිටුවා විනිශ්චයකරුවන් පත්කොට අන්‍යාස නිවාරණය කිරීමට රජුට සිදුව තිබෙන බව පැහැදිලි ය. මේ බව සමන්තපාසාදිකාවෙහි එන ඇතැම් විස්තරයන් තුළින් ද තහවුරු වේ (හේවාචිකාරණ, 1929: 222).

සාමාන්‍ය වශයෙන් නඩු ඇසීම හා දඬුවම් පැනවීම භාර වූයේ අධිකරණ නායක හෙවත් දණ්ඩනායක නමැති නිලධාරියාට ය. රාජාධිකරණයේ දී ප්‍රධාන වශයෙන් විභාග කෙරුණේ පහළ උසාවිවල තීරණවලට විරුද්ධව ඉදිරිපත් කෙරුණු කන්තලවි හෙවත් අභියාචනා වූව ද ඇතැම් නඩු පළමුවරට රජු විසින් ම විභාගයට ගත් බවට ද සාක්ෂි ඇත. එළාර රජු දවස අනුරාධපුරයේ පිහිටුවා තිබුණු රාජාධිකරණය ඉදිරිපිට ඒ රජු විසින් ම ප්‍රථමවරට විභාග කෙරුණු සුළු නඩු කිහිපයක් පිළිබඳව මහාවංශයෙහි සඳහන් වේ (බුද්ධදත්ත, 1959a: 21 පරි). තමන් වෙත ඉදිරිපත් කෙරෙන වූදිතයන් විසින් කරන ලදැයි සැක කෙරෙන අපරාධ මෙන් ම වූදිතයින් විසින් ඉදිරිපත් කෙරෙන අභියාචනා විභාග කිරීමේ දී ද රජු සතර අගතියෙන් තොරව මධ්‍යස්ථව සිටිය යුතු විය. “රජුරුවන් නම් කාරණා කාරණ පරීක්ෂා කොට තරාදියක් මෙන් මධ්‍යස්ථ වන්නට වටනේ ය. රජහු විසින් යම් වරදක් කළාහුට නිග්‍රහ කරතත් පරීක්ෂා කොට දුර දිග බලා කළ වැරද්දට නිසි නිග්‍රහ කරන්නේය. අපරීක්ෂාකාරීව කිසි සිතට නිග්‍රහ යෙදිය යුතු නොවෙයි.” යනුවෙන් පන්සිය පනස්ජාතක පොතෙහි සඳහන් වෙයි (ඤාණවිමල, 1929).

රජුට තම රටේ ජනතාවගේ අභිවෘද්ධිය තකා කටයුතු කරන පාලන අධිකාරීත්වයට එරෙහිව ක්‍රියාකරන්නන් පිළිබඳ ව සොයාබලා ඔවුන්ට දඬුවම් පැමිණවීමේ කාර්ය සිදු කළ යුතුව තිබුණු බව දොළොස්වන සියවසට අයත් අමාවතුර කෘතියෙහි සඳහන් විය (බුද්ධදත්ත, 1958). හතරවන මිහිඳු රජුගේ වේවැල්කැටිය ලිපියට අනුව මෙකල සමාජයේ සිදු වූ අපරාදවලට දඬුවම් ලබාදීම සිදු කළ යුතු අකාරය පිළිබඳව සඳහන් කර ඇත (Wickramasingha, 1912: 245,246). තුන්වන උදය රජුගේ බඳුලු ලිපිය, පස්වන කාශ්‍යප රජුගේ පුවරු ලිපිය ආදී ලේඛන තුළින් අනුරාධපුර යුගයේ පැවති අධිකරණ සංවිධානය පිළිබඳව තොරතුරු හමු වේ.

අනුරාධපුර යුගයේ මුල් භාගයේ දී අභියාචනා නඩු හා නිලධාරීන් පිළිබඳව නඩු පමණක් නොව කෙළින් ම තමා වෙත ඉදිරිපත් කරන ලද සුළු නඩු පවා රජු විසින් විසඳන ලද බවත්, එකල ප්‍රාදේශීය විනිශ්චයකරුවන් කටයුතු කරන ලද බවත් පැහැදිලිව හඳුනාගත හැකි විය. රජුගේ කටයුතු සංකීර්ණ වීම හේතුවෙන් ගෙන අධිකරණ පාලන ක්‍රමය ද පුළුල් පරාසයක විහිදී ගොස් ඒ හරහා විවිධ තනතුරු දැරූ නිලධාරී පැලැන්තියක් බිහි වූ බව හඳුනාගත හැකි ය. අනුරාධපුර යුගයේ අවසාන භාගයේ සිට රජුට පැවරී තිබූ නොයෙක් පරිපාලන කටයුතු අධික වීම නිසා රජු තමාගේ අධිකරණ බලතලවලින් කොටසක් විනිශ්චය අමාත්‍යයෙකුට පවරා ඔහු ප්‍රාදේශීය විනිශ්චයකරුවන්ගේ නායකයා වශයෙන් පත්කරන්නට ඇතැයි මේ අනුව අපට සිතාගත හැකි ය. අභිලේඛන සාක්ෂි හා සාහිත්‍ය මූලාශ්‍රය සන්සන්දනාත්මකව විමසන විට රාජ්‍ය සංවිධානය බිහිවීමෙන් පසු පාලන යාන්ත්‍රණය පාලකයාගේ මූලිකත්වයෙන් හා පාලක මණ්ඩලයක සහයෙන් ක්‍රමවත්ව ක්‍රියාත්මක වීම සඳහා ප්‍රාදේශීය පාලනය ද ක්‍රමවත්ව පැවැතිය යුතු විය. ඒ සඳහා යහපත්, කාර්යක්ෂම අධිකරණ ක්‍රියාවලියක් රජුට රාජධානියේ ක්‍රියාත්මක වූයේ යහපාලන ලක්ෂණ විද්‍යමාන කරමිනි.

4.5 ප්‍රාදේශීය පාලනය හා යහපාලනය

දියුණු යහ පාලන සංවිධානයක විශේෂ ලක්ෂණයක් ලෙස ක්‍රමවත් ප්‍රාදේශීය පරිපාලනය දක්විය හැකි ය. අනුරාධපුර රාජධානියේ ඉතිහාසයෙහි ආරම්භයේ සිට ම ශ්‍රී ලංකාව රජුට හා රෝහණ දේශය යනුවෙන් ප්‍රධාන ප්‍රදේශ දෙකකට බෙදී තිබිණි. රාජ්‍යයකට අයත් විශාල ප්‍රදේශ පස්ස, දේස, ජනපද, ආදී නම්වලින් හැඳින්වීම ක්‍රි. ව. 7 වන සියවස පමණ වන තෙක් පැවති ඇත. ප්‍රදේශ නායකයෝ “රටික”, “රටිය” යන නම්වලින් හඳුන්වා ඇති බව ක්‍රි. ව. මුල් සියවස්වලට අයත් ශිලා ලිපිවලින් පැහැදිලි වේ. ඔවුන් අතරින් එක් අයෙකු පාලනය කළ උපකොට්ඨාසයක් “රාජී”, “බීජ” සහ “අතන” යන නම්වලින් හඳුන්වා තිබේ.

පාලන පහසුව සඳහා අනුරාධපුර රාජ්‍යය එහි සිවු දිසාවට විහිදී ගිය ප්‍රධාන පළාත් හතරකට බෙදා තිබුණි. උත්තර පස්ස, පැළපස, පාච්චදේස, දක්ෂිණ දේශ යනු එම පළාත් හතරයි. මෙම පළාත් පාලනය සඳහා ඇපා හෙවත් ආදිපාද යන කුමාරවරු හෝ ඇමතිවරු පත් කරනු ලැබූහ. වළගම්බා රජුගේ කාලයේ දී දකුණු පස පාලකයා වූයේ සංඝ නම් ඇමතියෙකි (බුද්ධදත්ත, 1959b: 176). වසභ රජුගේ පාලන සමයේ දී උත්තර පස්සයේ නාගදීපය පාලනය කරනු ලැබුවේ ඉසිගිරිය නම් අමාත්‍යවරයෙකු විසින් බව වල්ලිපුරම් රත් සන්නසෙහි සඳහන් වේ (Paranavitana, 1970). නමුත් අනුරාධපුර යුගයේ දී මේ සියලු ප්‍රදේශ පාලනය කරනු ලැබූයේ රාජ කුමාරවරුන් විසින් පමණක් බව සිලාකාල රාජ්‍ය (ක්‍රි. ව. 522-535) කාලය පිළිබඳව පරීක්ෂා කර බැලීමෙන් තහවුරු වේ.

“මලමඩුලු” යනුවෙන් රටේ පැවති තරමක් විශාල වූ ප්‍රාදේශීය පරිපාලන ඒකක හඳුන්වා තිබේ. මෙම ප්‍රාදේශීය පාලන ඒකක පොළාන්නරු යුගයට අයත් අමාවතුරෙහි හා ධර්මපුද්ගිපිකාවේ ද පිළිවෙළින් ගම්, නියම්ගම්, නුවර, දනව් හා මලමඩුලු යන්නෙන් හා ගම්, නියම්ගම්, දනවු හා මලමඩුලු යන්නෙන් සඳහන් වී තිබීම මෙයට නිදසුනකි (බුද්ධදත්ත, 1958; 50).

අනුරාධපුර යුගයේ දී රජ පවුලේ ම කෙනෙකු වූ උපරජු බොහෝ විට දක්ඛිණ දේශය හෝ රෝහණය හෝ පාලනය කළේ ය. එබඳු කෙනෙකු නැති විට “රෝහණ බොජක” නම් ඇමතියෙකු විසින් රෝහණ ප්‍රදේශය පාලනය කරන ලදී. පරණවිතානාන්ට (1970) අනුව යුවරජු ප්‍රාදේශික රෝහණය පාලනය නොකොට එය, අමාත්‍යවරුන් මාර්ගයෙන් පාලනය කරනු ලැබ ඇති බව සඳහන් වේ. තිස්සමහාරාමයෙන් ලද පළමුවන සියවසට අයත් ටැම් ලිපියක භාතික අභය රජුගේ පුත්‍රයෙකු වූ ද, රෝහණික (රුහුණු පාලක) යන නිල නාමය දැරුවා වූ ද ගාමිණී අභය නම් කුමරකු ගැන සඳහන්ව ඇති අතර එහි එම කාලයට අයත් ටැම්ලිපියක “මහගමහි” යනුවෙන් හඳුන්වනු ලැබූ “බදව” ඇමතියෙකු පිළිබඳ සඳහන්ව ඇත (Paranavitana, 1970). හුරුළු පළාතේ කොක්ඛ බ නම් ස්ථානයෙන් ලැබී ඇති දෙවන භාතිකාතිස්ස රජුගේ පර්වත ලිපියක එකල මහගම හෙවත් රුහුණු රට පාලනය කළ සංඝ නම් (මහගම බොජිය අය සගස) ආදිපාදයකු පිළිබඳව සඳහන් වේ (Paranavitana, 1970). මෙහි දී හඳුනාගත් තොරතුරු වලට අනුව ඇමතිවරු හා කුමාරවරු ද උපරජු වෙනුවෙන් පාලනය මෙහෙයවා ඇති බව අනාවරණය වේ.

රාස්සහෙල නම් ස්ථානයෙන් ලැබී ඇති අටවන සියවසට අයත් සෙල්ලිපියක “සරට්ටග” යන ප්‍රදේශ නාමය භාවිත කර ඇත (Paranavitana, 1944). වග්ග හෙවත් වග යනු කුඩා පරිපාලන ඒකක හැඳින්වීමට භාවිත වූ පදයකි. ගලපාත විහාර පර්වත ලිපියෙහි බෙන්තර නමින් හඳුන්වා ඇති ප්‍රදේශය පස්යොදුන් වග යනුවෙන් එකල හඳුන්වා ඇත. පංචයෝජන රට්ඨ පස්යොදුන් රට ලෙස වූලවංශය මෙය හැඳින්වීම සඳහා භාවිත කර තිබේ (Paranavitana, 1944). මේ අනුව වග්ග යනු රට්ඨ නම් වූ පරිපාලන ඒකකය හැඳින්වීමට යොදාගත් වෙනත් නාමයක් බව පැහැදිලි ය. ප්‍රාදේශීය පරිපාලන ඒකක අතර කණිය, රාජී යන සංඥානාම පිළිබඳව සඳහන් වන අතර ඒවා පිළිබඳ නිවැරදි ආකාරයට තක්සේරුවක් ඉදිරිපත් කිරීමේ හැකියාව නො පවතී. ප්‍රාදේශීය පාලනයේ කුඩා ම ඒකකය ගම ලෙස හඳුනාගත හැකි අතර, ගමට වඩා තරමක් විශාල වූ පරිපාලන ඒකකය ද පැවත තිබේ. තෝනිගල, ලබුඇටබැඳිගල සෙල්ලිපිවල හා ධම්පියා අටුවා ගැටපදයේ මෙන් ම ධම්මපද්ධිකථාවෙහි “නිගම” හා “නියම්ගම්” යන පදය පරිපාලන ඒකකයක් වශයෙන් හඳුන්වා තිබේ (Wickramasingha, 1933). ඇතැම් මූලාශ්‍රයන්හි “නිගම” යන්න කුඩා නගරයකට ව්‍යවහාර වන තවත් නමක් ලෙස අර්ථ දක්වා ඇත. පරණවිතානාන්ට (1970) අනුව මෙහි අර්ථය වෙළෙඳ නගරය හෝ වෙළෙඳ ශ්‍රේණිය බව අදහස් කර තිබේ. පුරාතන ලංකාවේ සමාජ ඉතිහාසය නම් කෘතියේ දී පෙන්වා දෙන පරිදි නිගම වූකලී පවුරකින් ආරක්ෂිත වෙළෙඳ පොළකට හෝ වෙළෙඳුන් සිටි ජනාවාසයකට හෝ ව්‍යවහාර වූ නමක් බව සඳහන් වේ (එල්ලාවල, 2002: 98).

අනුරාධපුර යුගයේ පැවති ප්‍රාදේශීය පරිපාලනයේ කුඩාම ඒකකය “ගම” ලෙස මූලාශ්‍රය තොරතුරු අනුව හඳුනා ගත හැකි ය. ක්‍රි. පූ. සියවස්වල “ගම්ක” වශයෙන් හැඳින්වුණු ගම්පති නිලය අනුරාධපුර රාජධානියේ පසු භාගය වන විට “ගම්ලද්දා” යන පදයෙන් හඳුන්වා ඇති බව ශිලා ලිපිවලින් හෙළි වෙයි. ස්වකීය ප්‍රදේශයේ ආදායම් පාලනය, අධිකරණ සමථය ආදී සෑම කටයුත්තකදී ම මෙම නිලධාරීන් වගකිව යුතු විය.

මේ සාක්ෂි විභාග කර බලන විට රාජ්‍ය සංවිධානය බිහි වීමෙන් පසු පරිපාලන රටාව ගම් මට්ටම දක්වා ගෙනයෑම සඳහා විධිමත් ක්‍රමයක් පැවැතිණැයි යන්න සඳහන් කළ

හැකි ය. එමෙන් ම ප්‍රාදේශීය පාලන රටාව එක ම ස්වරූපයකට පැවති බවක් නොපෙනේ. එසේ වුව ද පාලකයන්ගේ දක්ෂතාව මත අනුරාධපුරය මුල් කරගෙන පැතිරුණු පාලන රටාවේ ක්‍රමවත් බවක් රඳා පැවති බව පැහැදිලි වේ.

4.6 යහපාලනය සඳහා බලපාන ලද කරුණු

ජනතාවගේ කටයුතු ක්‍රමවත්ව හා විධිමත්ව ඉටුකර ගැනීමත්, නීතිය හා යුක්තිය සාධාරණව ගෙනයෑමත්, ජන ආරක්‍ෂාවත් රාජ්‍යය පාලකයකුගෙන් මෙන් ම පරිපාලන සංවිධානයකින් ජනතාව අපේක්‍ෂා කරන ලදී. මේ තත්ත්වයන් මගින් යහ පාලනයකට රාජ්‍යය පාලකයන්ට අවකාශ හිමිවන අතර පාලකයා මහජනතාව සමඟ සමීපව කටයුතු කිරීමේ අවකාශය ද හිමි වෙයි. රාජ්‍යය බලයෙන් උද්දාමයට පත්ව කටයුතු කිරීම මගින්, ස්වකීය රාජ්‍ය උරුමය ගිලිහී යාමට ඇති අවස්ථා සුලභ වේ. රටේ රජතුමා යුක්ති ධර්මයේ උල්පත බව මහජනතාවගේ පිළිගැනීම වී තිබුණු බව මූලාශ්‍රයගත සාධක තුළින් සනාථ වේ.

වංශ කථාවේ මෙන් ම අනුරාධපුර යුගයේ ඇතැම් සෙල්ලිපි මූලාශ්‍රයවලට අනුව රජුට පැවරුණු ප්‍රධාන කාර්යය වී තිබුණේ ලෝසසුන් වැසීම හෙවත් මහජනයා හා බෞද්ධාගම ආරක්‍ෂා කිරීම යි. එනම්, ඔහුගේ යටත් වැසියන් හා බුදු සසුන රටේ අභ්‍යන්තරයේ සතුරන්ගෙන් මෙන් ම පරසතුරන්ගෙන් ද ආරක්‍ෂා කර ගැනීම යි. වැසියන්ගේ පොදු අවශ්‍යතා මෙන් ම ඔවුන්ගේ යහපත සැලසීම පාලකයාගෙන් ඉටුවිය යුතු කාර්යයේ කොටසක් වූ අතර එය නිසි පරිදි ක්‍රියාවේ ද යෙදවිය යුතු ය. විදේශීය ආක්‍රමණිකයන් පරසතුරන් ලෙස සැලකුණ අතර ඔවුන්ගෙන් තම රට වැසියා ආරක්‍ෂා කරගත යුතු විය. පරසතුරු ආක්‍රමණිකයන්ට හා අභ්‍යන්තර කැරලි කෝලාහලවලට මුහුණ දීම සඳහා යුද හමුදා සංවිධාන ඇති කොට පවත්වාගෙන යා යුතු අතර ඇතැම් විට පාලකයා ද යුද බිමට බැස පෙරමුණ ගෙන ක්‍රියා කිරීම තුළ මහජන ප්‍රසාදය පාලකයාට හිමිව තිබිණි.

රජුගේ බලය කිසිදු ව්‍යවස්ථාවකින් සීමා නොවන අතර රජු පරමාධිපති බලයක් සතු වුවකු බව සිද්ධාන්තයක් වශයෙන් පිළිගැනුණ ද ක්‍රියාත්මක වශයෙන් එය බොහෝ දුරට සීමා වූයේ සිරිත් විරිත් මගින් රජුගේ බලය එක්තරා ප්‍රමාණයකට සීමා වීම නිසා බව හඳුනාගත හැකි ය. රජුගේ චරිත ස්වභාවය රාජ්‍ය පාලනයේ දී ප්‍රමුඛ සාධකයක් ව බලපැවැත්වෙන අතර පූර්ව රජවරුන් විසින් ස්ථාපිත කෙරුණු ආකාරයට යුක්තිය, ආචාර ධර්ම හා පෙර සිරිත් වැනි සාධාරණත්වයේ මූලික ප්‍රතිපත්ති රජු විසින් අනුගමනය කළ යුතුය යන මහජන මතය ද දැඩි සේ ඒ සඳහා බලපා තිබුණි. පෙර සිරිත් නොසලකා හැරී හෝ මහාසංඝයා අමනාප කරගත් හෝ රජෙකු වී නම්, ඔහු තම යටත් වැසියන් වෙතින් ලබා තිබූ දයාව හා කරුණාව අහිමිකර ගත්තකු බවට පත්වෙයි. සිවුවන මිහිඳු රජුගේ ජේතවනාරාම පුවරු ලිපි අංක දෙකෙහි සඳහන් ප්‍රකාශය මෙහි දී වැදගත් වේ (Wickraasingha, 1912). ඒ අනුව මහාසංඝයාගේ අවවාද අනුශාසනාවන් හා නියමයන්ට ඇහුම්කන් දී රාජ්‍යය පාලනය කිරීම යහපත් බව සඳහන් වේ.

ආර්ථිකමය වශයෙන් කෘෂිකර්මාන්තය නගා සිටුවීමටත් ඒ සඳහා අවශ්‍ය පහසුකම් සැපයීමටත් කටයුතු කළ යුතු අතර දුර්භික්‍ෂයන්ට මුහුණ දීම සඳහා අවශ්‍ය ප්‍රතිකර්ම මෙමගින් සැලසේ. ලෙඩරෝග හා වසංගත පිටුදැකීම පිණිස මිනිසුන් සඳහා මෙන් ම තිරිසන් සතුන් සඳහා ද රෝහල් ඉදිකොට ඒවා පවත්වාගෙන යාම වෙනුවෙන් අවශ්‍ය

වෙදුන් හා හෙදියන් පත් කළ බව වංශකථාවන්හි සඳහන් වේ. රටක් ස්වභාවික උවදුරුවලින් තොර විය යුතු අතර එමඟින් ජනතාවගේ ඒකාත්මික ස්වභාවය ආරක්‍ෂා වනු ඇත. ස්වාභාවික උවදුරු මඟින් ජනතාව විශාල වශයෙන් නොසන්සුන්තාවට පත්වන අතර එවන් අවස්ථාවන්හි දී පාලකයා ජනතාවගේ සනීපාරක්‍ෂාව පිළිබඳ ව සොයාබලා කටයුතු කිරීම තුළ, පාලක-පාලිත විශ්වාසය තවදුරටත් ආරක්‍ෂා වේ. රටේ අධිකරණ කටයුතු මනාව පවත්වාගෙන යාම රජුගෙන් ඉටුවිය යුතු කාර්යයක් වූ අතර ඒ සඳහා අවශ්‍ය ක්‍රියාමාර්ග ගැනීම පාලකයකු විසින් සිදුකළ යුතු විය. ආගමික කටයුතු කෙරෙහි හා ආගමික ස්ථාන දියුණු කිරීම මෙන් ම හික්‍කුන් අතර පවත්නා මනා සබැඳියාව මඟින් සමාජයේ දියුණුව ඇති වී රාජ්‍ය පැවැත්ම වර්ධනය වීම සිදුවන අතර එය වක්‍රාකාරව රජුගේ වර්ත ස්වභාවය වර්ධනයට හේතු වූ බව කිව හැකි ය.

මේ අනුව ආරම්භයේ සිට දිවයිනේ ඉතිහාසය පිළිබඳව මූලාශ්‍රයගත කරුණු හා අභිලේඛන සාක්ෂි පිළිබඳව අවධානය යොමු කිරීමේ සී රාජ්‍ය පාලනයේ ස්වභාවය, පාලන බලයට පත් පාලකයින්ගේ ප්‍රතිපත්තීන් තුළින් විද්‍යමාන වී ඇත්තේ යහපාලන ව්‍යුහයකි.

4.7 සමාලෝචනය

ශ්‍රී ලංකාවේ අතීත රාජ්‍ය පාලනයේ දී මෙරට පාලකයින් ඒකාධිපති ස්වරූපයකට වඩා මනුෂ්‍ය ප්‍රජාවේ ආරක්‍ෂකයින් ලෙස ක්‍රියාකිරීම පිළිබඳව බොහෝ මූලාශ්‍රය සාක්ෂි අනුව කරුණු තහවුරු වේ. ශ්‍රී ලංකාවේ රජ තනතුරු ක්‍රමිකව විකාශනය වීමේ දී රජවරුන්ට ජනතාවගේ ජීවිත සුබ, මුදිත කිරීමට වගකීම් පැවරෙන අන්දම මෙම අධ්‍යයනයේ දී මූලිකව සාකච්ඡා කරන ලදී. එමෙන් ම රජු තමා වටා කේන්ද්‍රගත වූ බලය උපයෝගී කරගෙන සාධාරණ හා යුක්තිසහගතව නීති ක්‍රියාත්මක කළ බවත්, එම නිසා “රජු නීතියේ හා යුක්තියේ උල්පත” ලෙස මෙරට ජනතාව සැලකූ බවත් පැහැදිලි විය. මහජන සුභසාධනය තම වගකීමක් ලෙස රජවරු සැලකූ බවත්, එසේ සුභසාධනයේ නිරත වූ රජවරු දේවත්වයෙන් ජනතාව සැලකූ බවත් පැහැදිලිව හඳුනාගත හැකි ය. අතීත රජවරුන්ගේ වර්ත ස්වභාවය මත රටවැසියන්ට කාරුණික වීම, ඇහුම්කන්දීම, සාධාරණව නීතිය ක්‍රියාත්මක කිරීම, ජාතික අර්බුදවලදී ජනතාව වෙනුවෙන් කටයුතු කිරීම වැනි ලක්ෂණ මඟින් අතීත යහපාලනයට පදනම සකස් වූ බව මෙම අධ්‍යයනයේ දී පැහැදිලි විය. අතීතයේ දී මෙරට ජනතාවගේ පාලන කටයුතු පහසු වීම සඳහා රජවරුන් විසින් පරිපාලන ධුරාවලියක්, ප්‍රාදේශීය පරිපාලන රටාවක් හා අධිකරණ ක්‍රමයක් සකස් කර තිබුණි. මේ අන්දමින් බෙදා දෙන ලද බලතල ක්‍රියාත්මක කිරීමේ දී එක් එක් නිලධාරීන්ගේ කටයුතු අධීක්‍ෂණයට ද ක්‍රමවේදයක් සකස් කොට නිලධාරීන්ගේ පාලනයේ දුර්වලකම්වලට ප්‍රතිකර්ම ද අතීතයේ යොදා තිබූ බව නිරීක්‍ෂණය විය. මධ්‍යගත බල කේන්ද්‍රයේ නායකයා ලෙස රජු මහජනතාව වෙනුවෙන් අවසාන බලධාරියා ලෙස ව්‍යවස්ථාදායක, විධායක හා අධිකරණ ක්‍රියාවලට අනුව කටයුතු කර ඇත්තේ, රාජ නීතිය, පෙර සිරිත්, රජාඥාවලට එකඟව ය. එම නිසා යහපාලනයක පැවතිය යුතු අංග වන සාධාරණ බව, යුක්තිසහගත බව, මෙන් ම සමාන ලෙස සැලකීම අතීත පාලන රටාවේ දැකිය හැකි විය. පරිපාලන රටාව ධුරාවලිගත කොට මහජනතාවගේ ප්‍රවේශය සඳහා පහසුකම් සලසා තිබූ අතර ම සිදු වන අසාධාරණවලින් ජනතාව ආරක්‍ෂා කිරීමට ද අතීතයේ දී ක්‍රමවේද පැවති බවත්, එය යහ පාලන මූලධර්මවලට එකඟ බවත් මෙහි දී පැහැදිලි විය. රජු විසින් මහජනතාවගේ ජීවිත

සුරක්ෂිත කිරීමට ගත් පියවර, සාධාරණ විනිශ්චය සඳහා යෙදූ උපාය මාර්ග, සුභසාධනය සඳහා යොදන ලද උපාය මාර්ග ආදී බොහෝ ක්ෂේත්‍ර මඟින් ශ්‍රී ලංකාවේ අතීත යහපාලන ප්‍රතිපත්ති මැනවින් විශද වේ.

පරිශීලන නාමාවලිය

එල්ලාවල, එච්. (2002). *පුරාතන ලංකාවේ සමාජ ඉතිහාසය*. කොළඹ: සංස්කෘතික කටයුතු දෙපාර්තමේන්තුව.

ජයතිලක, ඩී. බී. (සංස්.), (1943). *ජාතක අටුවා ගැටපදය*. කොළඹ: ලංකාහිතව විභාග මුද්‍රණාලය.

ඤාණවිමල, කිරිඇල්ලේ. (සංස්.), (1929). *පන්සීයපනස් ජාතක පොත*. කොළඹ: ඇම්. ඩී. ගුණසේන සහ සමාගම.

ඤාණවිමල, කිරිඇල්ලේ. (සංස්.), (1959). *දීපවංශය*. කොළඹ: ඇම්.ඩී. ගුණසේන සහ සමාගම.

ඤාණවිමල, කිරිඇල්ලේ. (සංස්.), (2004). *සද්ධර්ම රත්නාවලිය*. කොළඹ: ඇම්.ඩී. ගුණසේන සහ සමාගම.

ධර්මකීර්ති, යූ. එස්. (සංස්.), (1990). *සමන්තපාසාදිකා*. කොළඹ: ග්‍රන්ථාවලෝක මුද්‍රණාලය.

ධර්මාරාම, රත්මලානේ. (සංස්.), (1921). *එළු අන්තනගලුවංසය*. කොළඹ: ග්‍රන්ථාවලෝක මුද්‍රණාලය.

බුද්ධදත්ත, පොල්වත්තේ. (සංස්.), (1958). *අමාවතුව*. කොළඹ: ඇම්. ඩී. ගුණසේන සහ සමාගම.

බුද්ධදත්ත, පොල්වත්තේ. (සංස්.), (1959a). *උපුටුපුරුණ සහිතෝ මහාවංසෝ*, කොළඹ: ඇම්. ඩී. ගුණසේන සහ සමාගම.

බුද්ධදත්ත, පොල්වත්තේ. (සංස්.), (1959b). *සහස්සවන්ථුප්පකරණය*. කොළඹ: ඇම්. ඩී. ගුණසේන සහ සමාගම.

බුද්ධදත්ත, පොල්වත්තේ. (සංස්.), (1996). *මහාවංස ප්‍රථම භාගය*. කොළඹ: ඇස්.ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ.

චාවචගේ, එස්. (2001). *සිරිමල් රණවැල්ල උපහාර ලිපි සංග්‍රහය*. කොළඹ: ඇස්.ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ.

විද්‍යාලංකාර විශ්ව විද්‍යාලය. (1964). *ලංකා විශ්ව විද්‍යාලයේ ලංකා ඉතිහාසය*. 1 කාණ්ඩය, (අනුරාධපුර යුගය), කැලණිය: විද්‍යාලංකාර විශ්ව විද්‍යාලය.

විමලබුද්ධි, බලගල්ලේ. (සංස්.), (1966). *සිංහල දූප වංශය*. කොළඹ: ඇම්. ඩී. ගුණසේන සහ සමාගම.

ශ්‍රී සුමංගල, හික්කඩුවේ සහ බටුවන්තුඩාවේ. (සංස්.), (1931). *මහාවංසය*. සංස්කරණය, හා , කොළඹ.

සද්ධාතිස්ස, බෙන්තර. (සංස්.), (1934). *සද්ධර්මලංකාරය*. පානදුර: ආසිරි ප්‍රකාශන.

සේනාධිර, ගුණපාල. (සංස්.), (1970). *සිංහල බෝධි වංශය*. කොළඹ: ඇම්. ඩී. ගුණසේන සහ සමාගම.

සිරිවීර, ඉන්ද්‍රකීර්ති. (2004). *ශ්‍රී ලාංකේය ඉතිහාස තරංග*. වරකපොළ: ආර්ය ප්‍රකාශකයෝ.

Hettiarachchy, T. (1972). *History of Kingship in Ceylon up to the fourth century*. A. D, Colombo: Lake House Investment LTD.

Paranavitana, S. (1944). *Epigraphia Zeylanica*. Vol. iv, Colombo: Department of Archiology.

Paranavithana, S. (1970). *Inscriptions of Ceylon*. Vol. I, Edited, Colombo: Department of Archaeology.

Paranavithana, S. (1983). *Inscriptions of Ceylon*, Vol. II, Part I, Edited, Colombo: Department of Archaeology.

Wickraamasingha, D. M. De Silva. (1912). *Epigraphia Zeylanica*. Vol. I, Edited, London: Oxford University Press.

Wickraamasingha, D. M. De Silva. (1928). *Epigraphia Zeylanica*. Vol. II Edited, London: Oxford University Press.

දේශීය පාලන සමයේ ඉඩම් අයිතිය හා භුක්තිය සම්බන්ධයෙන් රජුගේ කාර්යභාරය

ජේ .කේ. ඒ .කාන්ති

ඉතිහාස හා පුරාවිද්‍යා අධ්‍යයන අංශය,
රුහුණ විශ්වවිද්‍යාලය.

jkajayasinghe@yahoo.com

සංක්ෂේපය

දේශීය පාලන ක්‍රමය යටතේ ඉඩම් රජයේ ප්‍රධාන ආදායම් මාර්ගය වූ අතර ආර්ථිකය ප්‍රධාන වශයෙන්ම ඉඩම් පදනම් කොට ගත් කෘෂිකර්මාන්තය මත රඳා පැවතිණ. රටේ සමස්ත භූමියෙන් නිශ්චිත ව වෙන් කර ගත් කොටස 'ඉඩම්' නමින් හැඳින්වී ය. මෙම ඉඩමට ඇති අයිතිය ඉඩම් භුක්තිය ලෙස හඳුන්වයි. ඉඩම් භුක්තිය පිළිබඳව ඓතිහාසික දෘෂ්ටියකින් කරුණු අධ්‍යයනය කිරීමේ දී ශ්‍රී ලංකාවේ පැරණි ඉඩම් භුක්තියට හිමි වන්නේ වැදගත් ස්ථානයකි. මෙම ඉඩම් භුක්ති ක්‍රමය යටතේ රජු රටේ සියලු ඉඩම්වල ස්වාමියා ලෙස පිළිගත් සම්ප්‍රදායක් ගොඩනැගී තිබිණි. ගොවිතැන් කටයුතු සඳහා අවශ්‍ය ඉඩම් මෙන් ම ජල සම්පාදන සහ සුභසුකම් ද රජය මගින් ජනතාවට නොමිලයේ ලබා දෙන ලදී. මෙම කටයුතු සඳහා වෙන ම නිලධාරීන් පිරිසක් පත්කොට තිබිණි. එසේ වුව ද රජු මෙම කටයුතු පිළිබඳව පුද්ගලිකව සොයා බැලීමක් ද සිදු කෙරිණි. භූමියේ අධිපතියා වශයෙන් රටවැසියන් ආරක්ෂා කිරීම මෙන් ම ඔවුන්ට ජීවනෝපාය සලසා දීම ද තමන්ගේ යුතුකම හා වගකීම බව රජතුමා පිළිගන්නේ ය. පුන්‍ය ආයතන හා පොදු ආයතනවලට ඉඩම් ලබා දීම රජුගේ ප්‍රධාන කාර්යභාරයක් විය. එයට අමතරව විශේෂ නිල තනතුරු දැරුවන්ට ද, විශේෂ කුසලතා දැක්වූවන්ට ද, රජයට පක්ෂපාතීත්වයෙන් කටයුතු කළ අයට ද කරන ලද ඉඩම් පරිත්‍යාග පිළිබඳ තොරතුරු මූලාශ්‍රයවල සඳහන් වේ. ජනතාවට ලබා දුන් ඉඩම් වෙනුවෙන් රජු යම් බද්දක් අය කළ අතර එම සේවය වෙනුවෙන් රජයට බදු ගෙවීම තම යුතුකමක් ලෙස ජනතාව ද සිතූහ. රටවැසියා තලා පෙළා බදු අය කිරීමට පාලකයා කටයුතු නො කළේ ය. දේශීය පාලකයා හා ජනතාව අතර පැවති අන්‍යෝන්‍ය බැඳීම මෙන් ම පාලකයාගේ දැඩි කැපවීම දේශීය ඉඩම් ප්‍රතිපත්තිය සාර්ථකව පවත්වා ගෙන යාමට ඉවහල් වී ඇත.

ප්‍රමුඛ පද: රජු, ඉඩම් අයිතිය, භුක්තිය, භූපති, කෘෂිකර්මාන්තය

1. හැඳින්වීම

යුරෝපා ජාතීන් ලංකාවේ පාලන බලය අත්පත් කර ගැනීමට පෙර පැවති පාලන ක්‍රමය දේශීය පාලන ක්‍රමය වශයෙන් හැඳින්වේ. මෙකල රාජාණ්ඩු පාලන ක්‍රමයක් පැවති අතර රජ එහි ප්‍රධානියා විය. දේශීය රාජධානි සමයේ ඉඩම් අයිතිය හා භුක්ති ක්‍රමය යටතේ රටේ සියලු ඉඩම් සම්බන්ධයෙන් රාජ්‍ය පාලකයා සතුව විශේෂ බලයක් පැවතිණි. රටේ සියලු ඉඩම්වල ස්වාමියා වූ රජු එම ඉඩම් ගොවිතැන් කටයුතු සඳහා ජනතාවට බෙදා දුන්නේය. එමෙන් ම කෘෂිකර්මාන්තය නගා සිටුවීම සඳහා වැව් අමුණු ඉදි කරවා ජල සම්පාදනයට ද මුල් විය. වසභ, (ක්‍රි. ව. 65- 109) රජු, මහසෙන් (ක්‍රි. ව. 276-303) රජු, ධාතුසේන (ක්‍රි.ව.459-477) රජු, 1වන පරාක්‍රමබාහු (ක්‍රි. ව. 1153-1186) රජු ආදී බොහෝ පාලකයෝ එසේ වැව් ඉදි කරවා රටේ ආර්ථිකය නගා සිටුවීමට අනුග්‍රහ දැක්වූහ. දේශීය පාලන සමයේ බලයට පත් වූ සෑම පාලකයෙකු ම ගොවිතැන් කටයුතු සංවර්ධනය කළ අයුරු සෙල්ලිපිවලින් මෙන් ම මහාවංසයේ එන ඇතැම් තොරතුරුවලින් ද පැහැදිලි වේ.

රටේ ඉඩම්වල ස්වාමිත්වය රජුට හිමි වීම නිසා ම ඔහු භූපති යනුවෙන් හැඳින්වීමට මෙරට ජනතාව පුරුදු වී සිටිය හ. භූමියේ අධිපතියා මෙන් ම පෘථිවියේ ආරක්ෂකයා යන අදහස ද මෙහි ගැබ් වී ඇත. ශ්‍රී ලංකාවේ රාජ්‍යත්වය ඉතා ගෞරවනීය තත්ත්වයකින් පැවති අතර රජු රටේ සියලු ම ජනතාවගේ නායකයා ලෙස පිළිගැනිණි. පාලන තන්ත්‍රයේ නායකයා වූයේ ද රජතුමා ය. රටේ ප්‍රමුඛයා වූ බැවින් රජු මුද්‍රාලිපි හෙවත් මහාප්‍රමුඛ යන නම්වලින් ද හඳුන්වා ඇත. අනුරාධපුර හා පොළොන්නරු රාජධානි සමයන්හි පමණක් නොව ඉන් පසුව ද හෙළ සිරිත අනුව කිසියම් පාලකයකු රටේ නීත්‍යානුකූල රජු වශයෙන් පිළිගැනුනේ ඔහු රාජාභිෂේකය ලැබ සේසත් නැංවීමෙන් අනතුරුව ය. එසේ අභිෂේක ලබා රාජ්‍යය භාර ගැනීමෙන් අනතුරුව එහි පාලනය පවත්වා ගෙන යාමේ දී රාජ්‍ය පාලනය හා සම්බන්ධ පුරාණ චාරිත්‍ර ධර්ම හා ලෝක චාරිත්‍ර හෙවත් පෙර සිරිත අකුරට ම පිළිපැදීම ඔහුගේ වගකීම විය. පෘතුගීසි හා ලන්දේසීන් යම් පමණකට ද, බ්‍රිතාන්‍ය පාලකයන් පුළුල් වෙනසකට ද භාජනය කරන ලද දේශීය ඉඩම් අයිතිය හා භුක්තිය පිළිබඳ ව මෙමගින් ගැඹුරින් අධ්‍යයනය කෙරේ.

2. සාහිත්‍යය විමර්ශනය

දේශීය ඉඩම් අයිතිය හා භුක්තිය සම්බන්ධයෙන් සිදු කරන ලද පූර්ව පර්යේෂණ ඇත්තේ ඉතා අඩු ප්‍රමාණයකි. ඒ අතර කොච්චිනට්ටන් (1980) විසින් රචිත Ancient Land Tenure and Revenue in Ceylon නැමති කෘතිය වැදගත් වේ. 1938දී පමණ මෙම කෘතිය රචනා කර ඇත. ශ්‍රී ලංකාවේ සිවිල් සේවයේ නිරත වූවකු ලෙස ඔහු විසින් ලබා ගත් අත්දැකීම් හා තොරතුරු මූලික කර ගෙන රචනා කොට ඇති මෙම කෘතිය දේශීය ඉඩම් භුක්ති ක්‍රමය පිළිබඳ කරුණු සෙවීමේ දී යම් පමණකට ඉවහල් කර ගත හැකි ය. සාම්ප්‍රදායික ගම යන්න ක්‍රමානුකූලව විග්‍රහ කොට ගමේ ඉඩම් වර්ග කිරීම, සේවා භුක්ති ක්‍රම හා වෙනත් භුක්ති ක්‍රම, අය බදු ගෙවීම් ආදී තොරතුරු රාශියක් අනාවරණය කරමින් මෙහි කරුණු දක්වා ඇත. එසේ වුව ද දේශීය ඉඩම් අයිතිය හා භුක්තිය පිළිබඳව ඒ සම්බන්ධයෙන් රජුගේ කාර්යභාරය පිළිබඳ ප්‍රමාණවත් සාකච්ඡාවක් මෙමගින් සිදු කොට නැත. අභ්‍යවර්ධන විසින් 1978දී රචනා කරන ලද කඩඉම් පොත් විමර්ශනය නැමති කෘතිය පැරණි ශ්‍රී ලංකාවේ ඉඩම් භුක්තිය පිළිබඳව තොරතුරු අධ්‍යයනය කිරීමේ දී වැදගත් වේ. දේශීය ඉඩම් භුක්ති ක්‍රමය යටතේ සේවය මත පදනම් වී ලැබුණු විවිධ ඉඩම් පිළිබඳව මෙහි සවිස්තරව කරුණු දක්වා ඇත. ආකර ගම්, පටුනු ගම්, අරමුදලෙ ගම්, ගබඩාගම්, බිසෝගම්, ලැමනිගම් ආදී වශයෙන් ඉදිරිපත් කොට ඇති තොරතුරු ඉතා වැදගත් වේ. මීට අමතරව ලංකාවේ ඉඩම් පිළිබඳව තව දුරටත් විග්‍රහ කරමින් මුල්කැට, මුල්වර ලිවීම, ගම්වර, ප්‍රවේණි සැලැස්ම හා කෘෂිකර්මාන්තය පිළිබඳව ද කදිම විග්‍රහයක් ඉදිරිපත් කොට ඇත. දේශීය පාලන සමයේ ඉඩම් ප්‍රතිපත්තිය ක්‍රියාත්මක කිරීමේ දී රජු විශාල කාර්යභාරයක් ඉටු කරනු ලැබුව ද ඒ කෙරෙහි කතුවරයා අවධානය යොමු කොට නැති බව බව පැහැදිලි ය. ශ්‍රී ලංකාවේ ඉඩම් අයිතිය හා භුක්තිය සම්බන්ධයෙන් කරනු ලබන අධ්‍යයන බොහොමයක් බ්‍රිතාන්‍ය පාලන සමයේ ඇති වූ වකු වගාව සමග සම්බන්ධ කොට සාකච්ඡා කර ඇතත් දේශීය ඉඩම් අයිතිය හා භුක්තිය පිළිබඳ වැඩි දෙනෙකුගේ අවධානයට හා සාකච්ඡාවට භාජනය වී නොමැත.

3. පර්යේෂණයේ අරමුණ

දේශීය පාලන සමයේ ඉඩම් අයිතිය හා භුක්තියේ ස්වරූපය හා ඒ සම්බන්ධයෙන් රජුගේ කාර්යභාරය හඳුනා ගැනීම.

4. පර්යේෂණ ක්‍රමවේදය

මෙම පර්යේෂණය මූලික වශයෙන් ම පුස්තකාල පරිශීලනය ඔස්සේ සිදු කෙරිණි. ප්‍රාථමික හා ද්විතීයික මූලාශ්‍ර පදනම් කර ගනිමින් සිදු කරන ලද මෙම අධ්‍යයනයේ දී රාජ්‍ය ලේඛනාගාරය, කොළඹ ජාතික පුස්තකාලය, කොළඹ මහජන පුස්තකාලය, පේරාදෙණිය හා රුහුණ විශ්වවිද්‍යාලයීය පුස්තකාල බෙහෙවින් ප්‍රයෝජනවත් විය.

5. විශ්ලේෂණය

5.1 රජු සතු ඉඩම් අයිතිය හා ඉඩම් බෙදාදීම

දේශීය පාලන සමයේ පැවති පිළිගැනීම අනුව පාලකයකු වශයෙන් රජුගෙන් ඉටු විය යුතු සේවාව වූයේ ලෝකය හා ශාසනය සංවර්ධනය කිරීම යි. මෙහි ලෝකය වශයෙන් හඳුන්වා ඇත්තේ තම රටවැසියා ය. ශාසනය යනුවෙන් හැඳින්වූයේ බුදු සසුන යි. තම රටවැසියා වැසියා අභ්‍යන්තර හා බාහිර සතුරන්ගෙන් ආරක්ෂා කර ගැනීම, දුර්භික්ෂ හා වසංගත රෝග වැනි ආපදාවලින් ඔවුන් මුදවා ගැනීම ආදිය ලෝකය සංවර්ධනය කිරීම සඳහා ඔහුගෙන් ඉටු විය යුතු යුතුකම විය. රටේ සියලු ජනතාවගේ නායකයා වූ බැවින් එම ජනතාවගේ ජීවනෝපාය සලසා දීම මෙන් ම ඔවුන්ට ආරක්ෂාව සලසා දීම ද රජු වෙත පැවරුණ යුතුකම මෙන් ම වගකීම ලෙස පිළිගැනී තිබිණි. එපමණක් නොව රටේ සියලු සම්පත්වල අධිපතියා වූයේ ද රජු ය. විශේෂයෙන් භූමියේ අධිපතියා ලෙස භූපති, පෘථිවිසාමී යන නාමයන්ගෙන් රජු හඳුන්වනු ලැබිණ. තම රාජ්‍යය සතු ගම් බිම් වැව් අමුණු ආදිය තමාගේ අභිමතය පරිදි වෙහෙර විහාර, රෝහල් ආදියට හෝ ඕනෑ ම පුද්ගලයෙකුට හෝ පවරා දීමේ බලයක් රජු සතු ව පැවතිණ (රණවැල්ල, 2003: 219,220). මෙවැනි බලයක් රජු සතුව පැවති බව ද එම බලය ඔහු විසින් පාවිච්චි කළ බව ද සෙල්ලිපි හා වංසකතා තොරතුරු මගින් හෙළි වේ. කුටකන්න අභය (ක්‍රි. පූ. 41-19) රුහුණේ උපරජු වශයෙන් කටයුතු කළ සමයේ රජගල ප්‍රදේශයේ වැඩ විසූ භික්ෂුණ් වහන්සේලාට සිවුරු සපයා ගැනීමට අවශ්‍ය වියදම් ලබා ගැනීම සඳහා සවති හා අටුසබ නම් ගම් දෙක පවරා දී ඇත (Paranavitana, 1983: 4). වසභ රජු (ක්‍රි. ව. 65-109) මාගම අනුරාම නම් විහාරයක් කරවා හේලිගම නම් වූ ගමකින් කිරිය අට දහසක ඉඩම් එයට පවරා දෙනු ලැබී ය (රණවැල්ල, 2003: 228).

වෝහාරික තිස්ස (ක්‍රි. ව. 214-236) රජුගේ බෝවත්තේගල පර්වත ලිපියෙහි එකල රුහුණේ පාලකයාව සිටි නක හෙවත් නාග නම් අමාත්‍යයකු විසින් රජය සතු කුඹුරක් හා වැවක් එහි වූ විහාරයකට පූජා කරන ලද බව සඳහන් වේ (රණවැල්ල, 2003: 228). පළමුවන විජයබාහු (ක්‍රි. ව. 1055 -1119) රජතුමා විසින් සිරිපා වන්දනා කරන්නන්ට දන් වැටුප් පිණිස හැල් කෙත් ආදියෙන් සමාදායමක් වූ ගිලිමලය ගම පූජා කළ බව මහාවංසයේ සඳහන් වේ (ශ්‍රී සුමංගල සහ ද සිල්වා, 1912: 60 පරි, 64-66 ගාථා).

ශ්‍රී ලංකාවට බුදුදහම හඳුන්වාදීමත් සමග මෙරට සිටි සෑම පාලකයෙක් ම වාගේ බුදු සසුන ආරක්ෂා කිරීමට හා සංවර්ධනය කිරීමට ඇප කැප වී ක්‍රියා කළහ. එමෙන් ම බුදු සසුනේ ආරක්ෂකයා ලෙස තමා සතු වටිනාම සම්පත් පවා සසුන වෙනුවෙන් පූජා කිරීමට පාලකයෝ පෙලඹුණහ. භූමියේ අධිපතියා වශයෙන් ඔහු සතු වූ වටිනා ම සම්පතක් ලෙස භූමිය හැඳින්විය හැකි ය. මන්ද යත් රජුගේ බලය රැකී තිබීමට අත්‍යවශ්‍ය වූ ආර්ථික ශක්තිය රඳා පැවතියේ භූමිය මත වූ බැවිනි. තමා සතු මෙම වටිනා ම සම්පත සසුන වෙනුවෙන් කැප කිරීමට ඇතැම් පාලකයින් පෙලඹුණු බවට ශ්‍රී ලංකා ඉතිහාසයෙන් තොරතුරු අනාවරණය වේ. ශ්‍රී මහා බෝධිය ශ්‍රී ලංකාවට වැඩම කළ අවස්ථාවේ දේවානම්පියතිස්ස (ක්‍රි. පූ. 250-210) රජු ලංකා රාජ්‍යය ශ්‍රී මහා බෝධියට පූජා කළේ ය. එසේ කිරීමට රජුට හැකියාවක් පැවතියේ ශ්‍රී ලංකා භූමියේ හිමිකරු තමා යයි විශ්වාසයක් පැවති බැවිනි (ශ්‍රී සුමංගල සහ ද සිල්වා, 1912: 19 පරි, 27-31 ගාථා). දුටුගැමුණු (ක්‍රි. පූ. 161-137) රජු රුවන්වැලි සෑයෙහි නිදන් කිරීම සඳහා වැඩම කරවූ ධාතුන් වහන්සේලා තුන් වරක් ම ශ්‍රී ලංකා රාජ්‍යයෙන් පුදනු ලැබුවේ ද භූමිය සඳහා රජුට ඇති මෙම අයිතිය පදනම් කර ගනිමිනි (ශ්‍රී සුමංගල සහ ද සිල්වා, 1912: 31පරි, 91-93 ගාථා).

5.2 ආගමික කටයුතු සඳහා ඉඩම් ප්‍රදානය කිරීම

සමස්ත භූමියේ අයිතිය රජය සතු වුව ද එම ඉඩම් සියල්ල පුද්ගලිකව රජු සතු වූ බව මින් අදහස් නො වේ. වැඩ කිරීම සඳහා පිරිස ලබා ගත හැකි කවරෙකුට වුව ද වැව් තැනීමට හෝ ඉඩම් වගා කරවීමට රජයෙන් කිසිදු බාධාවක් නො වී ය. වැඩි වැඩියෙන් ඉඩම් වගා කළ තරමට රජතුමාගේ ආදායම ද වැඩිවන හෙයින් එක් එක් පුද්ගලයන් ඉඩම් සංවර්ධනය පිළිබඳව උනන්දුවක් දැක්වීම රජතුමාට ද ප්‍රයෝජනවත් විය. පුද්ගලික ඉඩම් අයිතිය තිබූ පිරිසක් මෙකල සිටි බවට සෙල්ලිපි මෙන් ම වංස කතා ද සාක්ෂ්‍ය සපයයි. දේශීය ඉඩම් භුක්ති ක්‍රමය යටතේ රටේ සියලු ඉඩම් රජු සතු නො වූ බව පෙරේරා නිදසුන් සහිතව දක්වා ඇත (Perera, 1959: 03). ප්‍රවේණියෙන් උරුම වූ ඉඩම් පූජා කිරීමට හෝ විකිණීමට අයිතිකරුවන්ට බලය තිබුණි. ඇතැම් රජවරුන් වැව් සහ ඉඩම් මිල දී ගත් බව සෙල්ලිපිවල සඳහන් වී තිබීමෙන් මේ බව තහවුරු වේ.

මිහිඳු හිමියන් ශ්‍රී ලංකාවට බුද්ධාගම හඳුන්වා දුන් පසු ශ්‍රී ලංකාවේ බොහෝ රජවරුන් තම ශ්‍රමය කැප කොට ලබා ගත් මුදලින් ආගමික පුද පූජාවන් සිදු කිරීමට පෙලඹීම සුවිශේෂී ලක්ෂණයකි. තමන් මහන්සි වී උපයා ගන්නා දෙයක් බුදුන් වහන්සේට පූජා කිරීම මාහැඟි පින්කමක් ලෙස සිතා මෙබඳු කටයුතුවල නිරත වීමට රජවරු පෙලඹුණහ. මේ ආකාරයට එක් අවස්ථාවක දී සද්ධාතිස්ස (ක්‍රි. පූ. 137-119) රජු ගොවියකු ලෙස වෙස් වලාගෙන හැල් කෙතක වැඩ කොට කෙත හිමි පුද්ගලයාගෙන් ලබා ගත් සහල්වලින් මහා සංඝයා වහන්සේලාට දානයක් පිළිගැන්වූ බව සිහලවත්ථුප්පකරණයේ සඳහන් වේ (බුද්ධදත්ත සහ ධම්මකිත්ති, 1959: 26). මෙවැනි ම තවත් සාධක මහාවංසයෙන් ද උකහා ගත හැකි ය. මහාවුලික මහා තිස්ස (ක්‍රි. පූ. 76-62) රජතුමා, සිය කය වෙහෙසා උපයා ගත් ධනයෙන් දෙන ලද දානය අනුසස් වැඩි බව අසා රාජ්‍යත්වයට පත් මුල් වසරේ ම පසල් දනව්වලට ගොස් අප්‍රසිද්ධ වේශයෙන් හැල් කෙතක වැඩ කර ලබා ගත් කුලියෙන් මහාසුම්ම තෙරුන් වහන්සේට දානයක් පූජා කළේ ය (ශ්‍රී සුමංගල සහ ද සිල්වා, 1912: 34 පරි, 1-4 ගාථා). මහවැලි ගඟින් උතුරු ප්‍රදේශයේ කෙළෙඹි පුත්‍රයකුට විශාල හැල්

කෙත් යායක් අයිතිය තිබූ බව රසවාහිනියේ සඳහන් වේ (සරණතිස්ස, 1939: 166). සබ (ක්‍රි.ව. 59-65) රජු කභවනු පන්සියයක් ගෙවා උප්පල දෝණික නම් වූ වැවක් මිලට ගත් බවත් තවත් කභවනු පන්සියයක් දී එය පිළිසකර කරවා වෙහෙර වැඩ විසූ හික්ෂුන් වහන්සේලාට පූජා කළ බවත් විහාරගල සෙල්ලිපියේ දැක්වේ (Paranavitana, 1983: 61). රජතුමා මෙසේ වැව මිල දී ගැනීමෙන් පැහැදිලි වන්නේ එම දේපළ රජු සතුව නොපැවති බව යි. එමෙන් ම ගජබාහුක ගාමිණී (ක්‍රි. ව. 112-134) රජුගේ මව කභවනු 400ක් ගෙවා කුඹනගල වැව මිල දී ගත් බව විල්වැව අභිලේඛනයේ දක්වා ඇත (Paranavitana, 1983: 98). තිඹිරිවැව ලිපියේ සඳහන් ආකාරයට ගොවිය නකළ ඇමති විසින් තමාට අයත් වැව්වලින් ලැබූ ත්‍රිවිධ ආදායම් (දකපති, බොජකපති හා මතරමජිබකපති) හික්ෂුන් වහන්සේලා වෙනුවෙන් පූජා කොට ඇත (Paranavitana, 1983: 109). එමෙන් ම පෙරියම්කුලම් ලිපියේ සඳහන් නාග නැමැත්තෙකු සුදර්ශන භාවනා මධ්‍යස්ථානයට කෙතලක වැවේ සියලු බදු ද, ඔහුගේ පියා සතු වූ බදුවලින් කොටසක් ද ලබා දුන්නේ ය (Paranavitana, 1983: 66). මෙසේ ක්‍රි. ව. 1වන සියවසේ සිට 12වන සියවස දක්වා ශ්‍රී ලංකාවේ සෙල්ලිපි විමර්ශනය කරන විට සාමාන්‍ය ජනයා සතුව පැවති ඉඩම් අයිතිය පිළිබඳ තොරතුරු රාශියක් අනාවරණය කර ගත හැකි ය. එමෙන් ම ඔවුන් තම ඉඩම් අන්‍යයන්ට විකුණූ අයුරු හා ප්‍රදානය කළ අයුරු පිළිබඳ තොරතුරු එම සෙල්ලිපිවල අන්තර්ගත වී ඇත (Paranavitana, 1983: 93). හිඟුරේගල විහාර සෙල්ලිපියේ සඳහන් ආකාරයට එක්තරා හේවා කණ්ඩායමකට අයත්ව තිබූ ඉඩමක් ඔවුන් විසින් විහාරස්ථානයකට විකුණනු ලැබිණි (Paranavitana and Godakumbura, 1963: 116). ක්‍රි. ව. 13වන සියවසේ කහම්බල්කුල මින්දල්නා නම් දෙමළ අධිකාරිවරයා ඇතුළු පිරිසක් විසින් ගලපාත විහාරයට ඉඩම් ප්‍රදානයක් කරන ලද බව ගලපාත විහාර ලිපියේ දක්වා ඇත (මේධානන්ද, 2013: 251-253).

5.3 ඉඩම්වලින් බදු අයකිරීම

භූමියේ අධිපතියා වශයෙන් රටවැසියන් ආරක්ෂා කිරීම තමන්ගේ යුතුකම ලෙස රජු සැලකුවා සේ ම එම සේවය වෙනුවෙන් රජුට බදු ගෙවීම තම යුතුකමක් ලෙස ජනතාව ද සිතූහ. එමෙන් ම ජනතාව ඒ සඳහා බැඳී සිටියහ. දේශීය පාලනය පැවති සමයේ මෙසේ බදු ගෙවීම අකමැත්තෙන් කළ බවට හෝ එය ජනතාවට පීඩාවක් වූ බවට හෝ තොරතුරු හමු නො වේ. එසේ නොවූයේ රටවැසියා තලා පෙළා බදු අය කිරීමට පාලකයන් කටයුතු නොකළ බැවිනි. ජනතාව විසින් ගෙවන ලද මෙම බද්ද සෙල්ලිපිවල මෙන් ම සාහිත්‍ය මූලාශ්‍රයවල ද විවිධ නම්වලින් හඳුන්වා ඇත. බලි, කර, භාග, පත්ති යන වදන්වලින් මහාවංශයේ මෙම බද්ද හඳුන්වා ඇති අතර (ශ්‍රී සුමංගල සහ ද සිල්වා, 1912: 35 පරි, පරි 54). බක, කර, බලි හා පති යන පද සෙල්ලිපිවල ද සඳහන් වී ඇත (රණවැල්ල, 2003: 243). පසුකාලීන සෙල්ලිපි හා සාහිත්‍ය මූලාශ්‍රයවල කරවුවර හෝ බදු කරවුවර යන පද ඒ සඳහා භාවිත වී ඇත (රණවැල්ල, 2003: 243).

අතීතයේ සිට ම ගොවිතැන මෙරට ජනතාවගේ ප්‍රධාන ආදායම් මාර්ගය වූ හෙයින් රජුගේ ප්‍රධාන ආදායම් මාර්ගය වූයේ ද ගොවීන්ගෙන් අය කර ගත් ධාන්‍ය බද්ද යි. මෙරට සෑම ගොවියෙක් ම තමන්ගේ අස්වැන්නෙන් කොටසක් බදු වශයෙන් රජුට ගෙවීමට බැඳී සිටි අතර 'රජුට බදු ගෙවීම' යන්නෙන් අදහස් වූයේ "රජය සඳහා බදු

ගෙවීම” යන්න යි. මෙසේ රජයේ දේපළවලින් බදු ලබා ගැනීම රජුගේ ආධිපත්‍යය ඒ ඒ ප්‍රදේශවලට ගෙනයාමක් ද විය (ධීරානන්ද, 2004: 334). අනුරාධපුර යුගයේ මෙන් ම පොලොන්නරු යුගයේ ද ඉඩම් වගා කළ පුද්ගලයන්ට රජයේ ඉඩම් වෙනුවෙන් බදු ගෙවීමට සිදු වූ බව සඳහන් වන සෙල්ලිපි හමුවේ. ඉඩම්වලින් අය කළ බදු බොජකපති නම් විය. මීට අමතරව ජල බදු (දකපති) මත්ස්‍ය භාගයන් (මනෙරමපිබකපති) වරාය බදු (සුක) මෙන් ම අධිකරණ ශාලාවලින් ද රජුට බදු ආදායම් ලැබිණි. ඇතැම් අවස්ථාවල රජුට ඉහත කී අංශවලින් ලැබුණු අදායම ආගමික සිද්ධස්ථානවලට පූජා කරනු ලැබිණ. ගජබාහුක ගාමිණී රජු (ක්‍රි. ව. 112-136) ගොඩවෘය වරායෙන් ලද ආදායම ගොඩවෘය විහාරස්ථානයට පූජා කළ බව එහි පිහිටුවා ඇති සෙල්ලිපියක සඳහන් වේ (Paranavitana, 1983: 96). එමෙන් ම සිතුල්පව්වේ පිහිටි ගජබාහුක ගාමිණී රජුගේ සෙල්ලිපියක අධිකරණ ශාලාවලින් ලබා ගත් බදු ආදායම සිතුල්පව්ව විහාරස්ථානයට පූජා කළ බව දැක්වේ (Paranavitana, 1983: 96). අනුරාධපුර යුගයේ මුල් කාල සීමාවේ ධාන්‍ය ආදී කෘෂිකාර්මික නිෂ්පාදනවලින් රජයට ලැබුණු බදු ආදායම මහපති බොජකපති හෙවත් බොජීයපති ආදී පදවලින් හඳුන්වා ඇත (රණවැල්ල, 2003: 243). ක්‍රි. ව. දෙවන සියවසට අයත් දුනුමඩලා කන්දේ ඇති ගිරිලිපියක මෙම බද්ද බොජක බක යනුවෙන් හඳුන්වා ඇත (රණවැල්ල, 2003: 243). අනුරාධපුරයේ අවසාන භාගයට අයත් සෙල්ලිපිවල මෙලාත්ති, මෙලාව්චි, මෙලාට්සි ආදී වශයෙන් හැඳින්වෙන බදු විශේෂයක් ගැන ද සඳහන් වන අතර මෙය ද ගොඩ මඩ ඉඩම්වල අස්වැන්නෙන් රජුගේ කොටස ගණන් බලා ගෙවන ලද්දක් ලෙස සැලකේ. නිශ්ශංකමල්ල (ක්‍රි. ව. 1187-1196) රජුගේ ගල්පොත සෙල්ලිපියේ ගොඩ මඩ ඉඩම්වලින් ලබාගත් ආදායම හඳුන්වා ඇත්තේ කෙත්වත් අය යනුවෙනි (රණවැල්ල, 2003: 243). පොලොන්නරුවේ පිහිටා ඇති නිශ්ශංකමල්ල රජුගේ ගල් ආසන සෙල්ලිපියේ කැතිඅඩ නම් වූ තවත් ඉඩම් බද්දක් පිළිබඳ ව සඳහන් වේ. මෙම බද්ද හේන් ගොවිතැන්වලින් අය කර ගෙන ඇත (රණවැල්ල, 2003: 126). මෙම බද්ද සෙහෙන් කටුසර අය යනුවෙන් ද ගල්පොත සෙල්ලිපියේ දක්වා ඇත (රණවැල්ල, 2003: 105). හේන් වගාවෙන් මෙන් ම ගෙවතු වගා වශයෙන් පවත්වා ගෙන යනු ලැබූ විවිධ වැවිලි වර්ග එනම්, පොල් ,පුවක් ආදිය වගා කරන ලද ඉඩම්වලින් ද බදු අය කරනු ලැබූ අතර එම බද්ද කොළවෙල් අය යනුවෙන් හැඳින්වේ. විශාල වතු වල හා ගෙවතු වල වවන ලද ගස් වැල් ආදියේ හටගන්නා එළවලින් කොටසක් වසරකට හෝ මාස කිහිපයකට වරක් පඬුරු වශයෙන් හෝ බදු වශයෙන් රජ මාළිගයට ගෙවීමට ජනතාවට සිදු විය (රණවැල්ල, 2003 : 245). පස්වන කාශ්‍යප රජුගේ පඬුවස්තුවර ටැම් ලිපියේ “ගැමින් පිටත ගස් ඔත දස වැකින් පතක් ගන්නා ඉම” යනුවෙන් ගසක ගෙඩි දහසකින් එකක් රජයට ගෙවිය යුතු බව දැක්වේ (Ranawella, 2001: 354). එකොළොස්වන හා දොළොස්වන සියවස්වල ධාන්‍ය බද්දෙන් කොටසක් ධාන්‍යවලින් ගෙවා අනෙක් කොටස මුදලින් ගෙවන ලද බවට තොරතුරු හමුවේ. රජු විසින් රුහුණේ වැසියන්ගෙන් උත්තේ අමුණකට අය එකමුණු තුන්පැළක් හා මඩරන් සකක් හා මැන්දේ අමුණකට එකමුණු දෙපැළක් හා මඩරන් සතර අක හා පැස්සේ අමුණකට අය එකමුණු පැළ හා මඩරන් තුනක බැගින් අය ගන්නා නියායෙන් ව්‍යවස්ථා කොට වදාරණ ලද බව ඔහුගේ වාදුරුප්ප පුවරු ලිපියේ සඳහන් වේ (Ranawella, 2001: 354).

16වන සියවසේ මුල් කාලයේ රචිත කැලණි සන්නසේ පොල් ගස් දහසකට පනම බැගින් පඬුරු ගෙවිය යුතු බව ද, කුඹුරු අමුණකට දෙපැළක් බැගින් ගෙවිය යුතු බව ද දක්වා

ඇත (කොඩිරිත්තන්, 1980: 55). මහනුවර රාජධානි සමය වන විට ද රජයේ ප්‍රධාන ආදායම් මාර්ගයක් වූයේ ඉඩම් වගාවෙන් ලබා ගත් ආදායම යි. අස්වැන්න භුක්ති විඳින අධිපතියා තම ඉඩමෙන් මහ අරමුදලට ලැබිය යුතු ආදායම භාර දිය යුතු වූ බව ජෝන් ඩොයිලි ද සඳහන් කර ඇත (සෝමරත්න, 2005: 191). එමෙන් ම ඩොයිලි සඳහන් කරන අන්දමට කඳ රාජකාරිය යනුවෙන් දක්වා ඇත්තේ ද මෙවැනි බදු වර්ගයකි. මෙහි දී රට වැසියන් විසින් සෘජුව ම රාජ්‍ය භාණ්ඩාගාරයට මෙම බද්ද ගෙවිය යුතු වූ අතර ඉන් කොටසක් මුදලින් ද, කොටසක් සහල්වලින් ද, අනෙක් කොටස භවභෝගවලින් ද ගෙවිය යුතු විය (සෝමරත්න, 2005: 42). දේශීය රාජධානි සමයේ රාජ්‍ය භාණ්ඩාගාරයේ ප්‍රධාන ආදායම් මාර්ගය ඉඩම්වලින් ලත් බදු ආදායම වූ බව මේ අනුව පැහැදිලි වේ.

අනුරාධපුර රාජධානි අවධියේ සිට ම රජයේ ප්‍රධාන ආදායම් මාර්ගය වූයේ ඉඩම්වලින් ලත් බදු ආදායම යි. එබැවින් එම රාජ්‍ය ආදායම ලබා ගැනීම හා ඒවා ක්‍රමානුකූලව පවත්වා ගෙන යාම සම්බන්ධයෙන් විධිමත් වැඩ පිළිවෙළක් සකස් කිරීමට මෙරට පාලකයෝ කටයුතු කළහ. රාජ්‍ය ආදායම එක්රැස් කර තැබූ ස්ථානය රාජ්‍ය භාණ්ඩාගාරය නම් විය. මෙම භාණ්ඩාගාරය භාරව ප්‍රධාන නිලධාරියෙකු සිටි අතර එම පුද්ගලයා භාණ්ඩාගාරික නම් විය. සෙල්ලිපිවල මොහු හැඳින්වීමට බඩගරික, බඩකරික, බඩකරිය වැනි වචන භාවිත කොට ඇත (රණවැල්ල, 2003: 237).

සිතුවම්වලින් පිහිටුවා ඇති ක්‍රි. පූ. දෙවන සියවසට පමණ අයත් ලෙන් ලිපියක පරුමක සුමන නම් භාණ්ඩාගාරිකයෙකු (බඩකරික පරුමක සුමන) පිළිබඳ ව සඳහන් වේ (රණවැල්ල, 2003: 237). වසභ රජුගේ පෙරමියන්කුලම පර්වත ලිපියෙහි රාජ්‍ය දේපළ කළමනාකරු බඩකරිය යනුවෙන් හඳුන්වා ඇත (Wickramasing, 1912: 73). එකොළොස්වන හා දොළොස්වන සියවස්වල භාණ්ඩාගාරික තනතුර දැරූ නිලධාරීන් හඳුන්වා ඇත්තේ භණ්ඩාගාරාධිකාරී හෙවත් භණ්ඩාරපොතුන් (භණ්ඩාරපොත්ථකීන්) යනුවෙනි (ශ්‍රී සුමංගල සහ ද සිල්වා, 1912: 69 පරි, 27 ගාථාව). භාණ්ඩාගාරිකගේ සහාය සඳහා ගණක නම් නිලධාරියෙකු සිටි බවට තොරතුරු ලැබේ. පරාක්‍රමබාහු රජු දක්ෂිණ දේශය පාලනය කළ සමයේ ඔහු තම රාජ්‍යය කොටස් දෙකකට බෙදා ගණකාමාත්‍යවරුන් දෙදෙනෙකු පත් කළ බව මහාවංසයේ සඳහන් වේ (ශ්‍රී සුමංගල සහ ද සිල්වා, 1912: 69 පරි. 27 ගාථාව).

වඩා විධිමත් ලෙස ආදායම් බදු ලබා ගැනීමේ ක්‍රම වේදයක් පැවතියේ මහනුවර රාජ්‍ය සමයේ ය. මේ සඳහා ලේකම්මිටිවල එන වාර්තා උපයෝගී කරගන්නා ලදී. මෙකල අයබදු එකතු කිරීමේ පහසුව සඳහා රාජ්‍ය පාලකයෙකු බලයට පත් වූ මුල් අවුරුද්දේ ම මුල්වර ලිවීම සිදු කෙරේ. අයබදු එකතු කිරීමේ පහසුව සඳහා වපසරිය අනුව කුඹුරු ප්‍රමාණය ලියා වාර්තාකර තබා ගැනීම මුල්වර ලිවීම යන්නෙන් අදහස් කෙරේ (අභයවර්ධන, 1978: 248). රජු විසින් පත් කරන ලද ආදායම් පාලක නිලධාරීහු රටේ සියලු ඉඩම් පරීක්ෂා කර අස්වැද්දු ඉඩම්, පුරන්ව ගිය කුඹුරු, මැරීගිය ගහකොළ ආදී වශයෙන් අදායම් ලැබෙන සහ නොලැබෙන තැන් ඒ ආකාරයෙන් ම සටහන් කර ගත්හ. ඉන් පසුව එම ඉඩම්වලින් අයවිය යුතු අයබදු ප්‍රමාණය තීරණය කෙරිණ (අභයවර්ධන, 2009: 248). මහනුවර යුගයේ දී රටේ වී වගා කළ මුළු භූමි ප්‍රමාණය කත්වලට බෙදා ඇත. එසේ කරනු ලැබුවේ කත් රාජකාරිය නියම කිරීම පහසු වනු පිණිස ය. ඉඩමේ වපසරිය හා සශ්‍රීකත්වය අනුව රාජ්‍ය භාණ්ඩාගාරයට කත් වශයෙන් දිය යුතු බදු ප්‍රමාණය

එහි සඳහන් වේ. රජයේ නීත්‍ය සේවාවල නිරත නොවන පුද්ගලයන් කන්හාල් රාජකාරියට යටත් විය කන්හාල් රාජකාරිය රජයේ ප්‍රධාන ආදායම් මාර්ගයක් විය (අභයවර්ධන, 1978: 71).

5.4 රටවැසියන් අතර ඉඩම් බෙදා දීම

දේශීය ඉඩම් භුක්ති ක්‍රමය යටතේ රජතුමා විසින් ඉටු කළ තවත් වැදගත් කාර්යභාරයක් වූයේ රජයට අයත් ඉඩම් විවිධ ආකාරයට රටවැසියන් අතර බෙදා දීම යි. ඒ අනුව සෑම පුද්ගලයකුට ම ඉඩම් හිමි වීමේ කිසියම් නීත්‍යානුකූලභාවයක් දක්නට ලැබිණි. එමෙන් ම පුද්ගලයන්ට ඉඩම් ලබා දීමේ දී අනුගමනය කළ ක්‍රමවේදය සෑම අවස්ථාවකදී ම එක සමාන නො වීණි. විවිධ අවස්ථාවල විවිධ පුද්ගලයන් විසින් රජයට කරන ලද සේවාවන් පදනම් කර ගෙන ඔවුන්ට භුක්ති විදීම සඳහා රජය සතු ඉඩම් ලබා දී ඇත.

මෙරට පාලකයෝ බොහෝ අවස්ථාවල දී විහාර දේවාල නඩත්තුව සඳහා ඉඩම් පූජා කළ අතර ඇතැම් පාලකයෝ තමන්ගේ ගෞරවය හික්ෂුන් වහන්සේලාට ප්‍රකාශ කිරීම සඳහා නොයෙක් අන්දමේ පරිත්‍යාග කළහ. එමෙන් ම තවත් අවස්ථාවල දී පරලොව පින් තකා හික්ෂුන් වහන්සේලාට දානමාන පින්කම් කිරීමට අමතරව නොයෙක් ආකාරයෙන් නිශ්චල දේපළ පරිත්‍යාග කරන ලදී. මෙබඳු පරිත්‍යාග අතර ඉඩම් පරිත්‍යාගවලට මූලික ස්ථානයක් හිමි විය (විජේතුංග, 2007: 25-27). ගම්වර දසදහසක්, බොහෝ ගම්වරයන්, දහසක් ගම්වර ආදී වශයෙන් ගම්වර විශාල ප්‍රමාණයක් පිළිබඳ තොරතුරු ශ්‍රී ලාංකේය ඉතිහාසයෙන් හෙළි කර ගත හැකි ය. මෙසේ විහාර දේවාල උදෙසා පූජා කරන ලද ඉඩම් විහාර දේවාලගම් ලෙස හැඳින්වී ය. විහාරගම් බෞද්ධ සිද්ධස්ථානවලට අයිති වූ අතර දේවාලගම් විවිධ දෙවියන් උදෙසා දේවාලවලට පූජා කරන ලදී. ක්‍රි. පූ. යුගවල සිට ම ශ්‍රී ලංකාවේ පාලකයන් විහාර දේවාලවලට ඉඩකඩම් පූජා කළ බවට තොරතුරු සෙල්ලිපිවල මෙන් ම වංසකතාවල ද සඳහන් වේ. මෙම ඉඩම් රාජකාරිවලින් ද, බදු ගෙවීමෙන් ද නිදහස් කර තිබිණි. එහෙයින් විහාර දේවාලවලට ඉඩම් පූජා කිරීම නිසා ඇතිවන පාඩුව අව ම කර ගැනීම සඳහා පුද්ගලික ඉඩම් පූජා කිරීමේ දී රජුගෙන් ඒ සඳහා අවසර ලබා ගත යුතු විය (වනසිංහ, 2008: 95-96). ඩේවි උපුටා දක්වමින් වනසිංහ පෙන්වා දෙන්නේ මෙබඳු ඉඩමක් පරිත්‍යාග කිරීම සඳහා රජුගේ අවසරය ලබා ගැනීමට පෙත්සමක් ඉදිරිපත් කළ යුතු බවය. "මගේ යහපත තකා මෙය විහාරයකට පරිත්‍යාග කිරීමට කැමැත්තෙමි. දේවයන් වහන්ස ඔබේ යහපතට ද එය හේතු වන නිසා ඒ සඳහා අවසර දෙන සේක්වා" යනුවෙන් එහි දැක්වේ (වනසිංහ, 2008: 95-96). මෙබඳු අවස්ථාවක රජුගේ අවසරය එම පුද්ගලයාට ලබා ගත හැකි විය. ශ්‍රී ලංකාවේ බුදුසසුන ව්‍යාප්ත වූ මුල් කාලයේ හික්ෂුන් වහන්සේලාට ලෙන් පූජා කිරීමේ දී අගත අනගත චතුර්ධි සගස දිනෙ යනුවෙන් සමස්ත සංඝයා වෙනුවෙන් ම ලෙන් පූජා කෙරිණි. එහෙත් පසුව මෙම තත්ත්වය වෙනස් වී ඒවා එක් එක් විහාරස්ථාන හෝ නිකායන්ට අත්පත් වීම දක්නට ලැබිණි. මෙම විහාරස්ථාන සතු ඉඩම් සඳහා යම් මුදලක් ගෙවා එම භූමියෙහි වෙහෙර විහාර කරවීමට කටයුතු කළ දායකයන් පිළිබඳව ද තොරතුරු හෙළි වේ. ගජබා රජුගේ මව හික්ෂුන් වහන්සේලා උදෙසා කරවූ රාජමාතු විහාරයේ භූමිය ලබා ගැනීම සඳහා මහා විහාරයට ලක්ෂයක් ගෙවූ බව මහාවංසයේ සඳහන් වේ (ශ්‍රී සුමංගල සහ ද සිල්වා, 1912: 35 පටි). නවවන සියවසට අයත් අභයගිරි සංස්කෘත ලිපියේ සඳහන් ආකාරයට අම්බිල ග්‍රාම, හුනාල, ලහසිකා

උලවන්තාරී, බන්ටි ග්‍රාම, කීරා, පල්ලාය, සුනග්‍රාම ආදිය අභයගිරි නිකායට අයත් විහාරවලට හිමි ඉඩම් බව පැහැදිලි වේ. එමෙන් ම හික්ෂුන් වහන්සේලාට පුද්ගලිකව හිමි වූ ඉඩම් පැවති බවට ද තොරතුරු අනාවරණය වේ. වළගම්බා රජු තිස්ස තෙරුන්ට අභයගිරි විහාරය පූජා කොට ඇත (ශ්‍රී සුමංගල සහ ද සිල්වා, 1912: 33 පරි).

දේශීය පාලන ක්‍රමය යටතේ විවිධ තරාතිරමේ පුද්ගලයන් රාජ්‍ය සේවය වෙනුවෙන් ඉඩම් ප්‍රදාන ලබා ඇත. රජුගේ අමාත්‍ය මණ්ඩලයේ සේවය කළ නිලධාරීන්ගේ සිට වෛද්‍යවරයා හා විවිධ විෂය භාර අධ්‍යක්ෂ වරු දක්වා පිරිස් තම සේවා සඳහා ඉඩම් ප්‍රදාන ලැබුවෝ වෙති (රණවැල්ල, 2003: 241, 242). ඊට අමතරව රාජ්‍ය සේවයේ නිරත වූ පහළ ශ්‍රේණියේ නිලධාරීන් වශයෙන් කටයුතු කළ විවිධ බදු එකතු කරන්නන්, භාණ්ඩාගාර නිලධාරීන්, ආරක්ෂක නිලධාරීන්, රේගු බදු අය කරන්නන්, උයන්පල්ලන්, වේලුධාරීන්, කුඹුරු ඉඩම් පිළිබඳ විධායක නිලධාරීන්, කුඹුරු ඉඩම් පරීක්ෂකවරුන්, සේවා අධිකාරීවරුන්, වෙල්විදානේවරුන් ආදී රජයට විවිධ සේවා සැපයූවෝ ඔවුන්ගේ වැටුප් වශයෙන් ඉඩම් ප්‍රදාන ලැබුවෝ වෙති (රණවැල්ල, 2003: 241, 242). මෙම නිලධාරීන්ගේ ජීවනෝපාය සඳහා ලබා දුන් ඉඩම්, ඒවායෙන් රජයට අයවන බදු ආදායම් සමගින් ම පවරා දීම සිදු විණ. හෝගගාම, බන්තගාම (බන් ගම) නැතහොත් දිවෙල් ගම වශයෙන් මෙම ගම්බිම් හඳුන්වා ඇත (රණවැල්ල, 2003: 241, 242). දුටුගැමුණු රජු විසින් තම යුධ හමුදාවේ සේවය කළ නන්දිමිත්‍ර හා චූස්සදේව යන දෙදෙනාට මෙවැනි කෙත් වතු දිවෙල් වශයෙන් ප්‍රදානය කරන ලදි (සරණතිස්ස, 1939 : 185-206). මහාවංසයේ සඳහන් වන ආකාරයට රුහුණේ පළමුවන වික්‍රමබාහු (ක්‍රි. ව. 1029-1040) රජු ඔහුගේ බුද්ධ නැමති අමාත්‍යවරයකුට ප්‍රවේණි ගමක් පවරා දී ඇත (ශ්‍රී සුමංගල සහ ද සිල්වා, 1912: 54 පරි, 80). යම්කිසි රාජකාරියක් පදනම් කර ගෙන සේවා සැපයීම වෙනුවෙන් ප්‍රදානය කරනු ලැබූ ඉඩම් එම රාජකාරිය අවසන් වූ විට නැවත රජය සතු විය. ඊට අමතරව යම් යම් පුද්ගලයන්ගේ සුවිශේෂ දක්ෂතා පදනම් කර ගෙන ද ඉඩම් ප්‍රදානයන් සිදු කර ඇති බවට සාධක හමුවේ. මෙරට අවසන් ස්වාධීන රාජ්‍යය වූ උඩරට රාජ්‍යයේ පැවති ඉඩම් භුක්ති ක්‍රම සම්බන්ධයෙන් අදහස් දැක්වීමේ දී විවිධ සේවාවන් පදනම් කර ගෙන රජු ඉඩම් ලබා දුන් බව ජෝන් ඩොයිලි සඳහන් කොට ඇත (සෝමරත්න, 2005: 58). ඔහු සඳහන් කරන අන්දමට රජුගේ පෞද්ගලික සේවාවන් කළ අයට පවා වැටුප් වශයෙන් ඉඩම් ලබා දී ඇති අතර ඔවුහු සිය ජීවිකාව සලසා ගැනීම සඳහා ඒවා වගා කළහ (සෝමරත්න, 2005: 58-60).

ඉඩම් ප්‍රදානය සිදු වූයේ කිසියම් ගෞරව පූර්ව තත්ත්වයක් පදනම් කර ගෙන නම් එබඳු ඉඩම් ඔවුන්ට පාරම්පරිකව භුක්ති විඳීමේ අයිතිය තිබිණි. රජය වෙනුවෙන් සිදු කරන ලද යම් යම් සේවා පදනම් කර ගෙන ඉඩම් ප්‍රදානය කිරීම ද දේශීය රාජධානි සමයේ සිදු වූවකි. පළමුවන පරාක්‍රමබාහු රජුගේ යුද හමුදාවේ සේවය කළ කිත්ති නම් සේනාපතියා බුරුමය ආක්‍රමණය කර පැමිණීම නිමිත්තෙන් පරාක්‍රමබාහු රජතුමා ඔහුට ඉඩම් පරිත්‍යාග කළේ ය. මෙබඳු පරිත්‍යාග වශයෙන් ලබා දුන් ඉඩම් ගම්වර නැතිනම් පමුණු ඉඩම් යනුවෙන් හඳුන්වා ඇත. සහස්සමල්ල (ක්‍රි. ව. 1200- 1202) රජු සිංහාසනාරූඪ කරවූ ආබෝනා සෙනෙවියාට රජු විසින් ගම්වරයක් පූජා කරනු ලැබූ බව සඳහන් වේ (විජේතුංග, 2007: 50-60). පළමුවන විජයබාහු (ක්‍රි. ව. 1055-1119) රජු, පළමුවන පරාක්‍රමබාහු (ක්‍රි. ව. 1153-1186) රජු හා දෙවන පරාක්‍රමබාහු (ක්‍රි. ව. 1236-1270) රජු මෙන් ම බොහෝ පාලකයෝ මේ අන්දමින් දක්ෂතා දැක්වූවන්ට ගම්වර පූජා කළහ

(විජේකුංග, 2007: 50-60). දෙවන රාජසිංහ (ක්‍රි. ව. 1635-1687) රජුට සුදු ඇතෙකු පරිත්‍යාග කළ මඩුවන්වෙල රටේරාල මෙබඳු ගම්වරයකින් පිදුම් ලැබුවෙකි (ඥාණවිමල, 2001: 289).

ශ්‍රී ලංකාවේ ඉඩම් භුක්තිය හා ඉඩම් ප්‍රතිපත්තිය දෙස විමර්ශනාත්මකව බලන විට මෙරට ජනතාව විවිධ ආකාරයෙන් ඉඩම් භුක්ති විඳි බව පැහැදිලි වේ. මෙසේ ඉඩම්වල අයිතිය හිමි වූ ආකාරය අනුව ශ්‍රී ලංකාවේ එබඳු ඉඩම් වර්ග කිහිපයක් හඳුනාගත හැකි ය. දේශීය පාලන ක්‍රමය තුළ ජනතාව භුක්ති විඳි ඉඩම් අතරින් එක් ඉඩම් වර්ගයක් ලෙස ගබඩාගම් හඳුන්වා දිය හැකි ය. ගබඩාගම් යන්නෙන් රජුගේ ඉඩම් යන්න අදහස් කෙරේ. රාජ්‍ය භාණ්ඩාගාරයට සම්බන්ධ කර තිබූ මෙම ඉඩම් මුත්තෙට්ටු ඉඩම් ලෙස ද හැඳින්විණි. මුත්තෙට්ටු ඉඩමක් යනු රජු වෙනුවෙන් හෝ වෙනත් අයිතිකාරයකු වෙනුවෙන් හෝ තාවකාලික වශයෙන් එම ඉඩම ලබා සිටි පුද්ගලයා වෙනුවෙන් හෝ වගා කරනු ලැබූ ඉඩමය (Codrington, 1938: 23). මුත්තෙට්ටු ඉඩම් රාජ්‍ය භාණ්ඩාගාරයේ ප්‍රයෝජනය සඳහා එහි වැසියන් විසින් වගා කරනු ලබන බව ජෝන් ඩොයිලි සඳහන් කර ඇත (සෝමරත්න, 2005 : 191). රජු සතු ඉඩම් රජයේ ආදායමක් වශයෙන් වගා කරන ලද බව මෙයින් පැහැදිලි වේ. නින්ද මුත්තෙට්ටුව හා අද මුත්තෙට්ටුව වශයෙන් මුත්තෙට්ටු ඉඩම් වර්ග දෙකක් පිළිබඳ ව සඳහන් වේ. නිලකාරයන් විසින් අයිතිකාරයා වෙනුවෙන් හෝ ඉඩම් ප්‍රදානය ලත් තැනැත්තා වෙනුවෙන් හෝ ප්‍රධානියා වෙනුවෙන් හෝ සම්පූර්ණයෙන් ම නොමිලයේ වගා කළ යුතු ඉඩම් නින්ද මුත්තෙට්ටු ඉඩම් වශයෙන් හැඳින්වී ය. අද මුත්තෙට්ටුව යනු වගා කරන ලද හෝගයෙන් දෙකෙන් පංගුවක් අයිතිකරුට ලබා දීමේ කොන්දේසිය මත ලබා දෙන ඉඩම් ය (Codrington, 1938: 23). ඩොයිලි සඳහන් කරන අන්දමට අද මුත්තෙට්ටු ඉඩම් වගා කිරීමට කිසිවකු බැඳී නැත (සෝමරත්න, 2005: 191). විදාන මුත්තෙට්ටු ඉඩම් යනුවෙන් තවත් ඉඩම් වර්ගයක් දේශීය ඉඩම් භුක්ති ක්‍රමය තුළ දක්නට ලැබුණු අතර මෙම ඉඩම විදානේවරයෙකු තම ස්වාමියා වෙනුවෙන් කරනු ලබන සේවයට ස්වාමියාගේ ඉඩමෙන් අත්පත් කර ගෙන සිටින ඉඩම් කොටසකි (කොඩ්රින්ටන්, 1980: 35). දේශීය ඉඩම් වර්ග කිරීම තුළ බ්‍රිතාන්‍යයාගේ යනුවෙන් තවත් ඉඩම් වර්ගයක් පැවති අතර එම ඉඩම් රජ වාසල බ්‍රිතාන්‍යයාට අයත් ඉඩම් වශයෙන් හඳුනාගෙන ඇත (අභයවර්ධන, 1978: 235).

ශ්‍රී ලංකාවේ පැවති ඉඩම් භුක්ති ක්‍රමය තුළ දීර්ඝ කාලයක් යම් පුද්ගලයෙක් එක ම ඉඩමක් භුක්ති වින්දේ නම් එම ඉඩම ඔහුට අයිති විය හැකි ය. දේශීය ඉඩම් ප්‍රතිපත්තිය තුළ මෙබඳු ඉඩම් අයිතියක් හිමි වූයේ එම පුද්ගලයා කරන ලද සේවාව පදනම් කර ගනිමිනි. ඉඩකඩම් අරඹයා කිසිවෙකු ලද නීත්‍යානුකූල අයිතිය ඔහුට හිමි වූ උසස් ම දේපළ ලෙස සලකනු ලැබී ය. බොහෝ අවස්ථාවල දී මෙම අයිතිය රාජකාරිය හා බැඳී පැවතිණ. රාජකාරිය පරම්පරාවෙන් පරම්පරාවට හිමි වන විට එම රාජකාරිය මත හිමි වූ ඉඩම ද එම පරම්පරාවට ම හිමි විය. යම් කිසි අවස්ථාවක මෙම රාජකාරිය පැහැර හැරියේ හෝ ඔවුන්ගෙන් බැහැර වූයේ නම් ප්‍රවේණි අයිතියක් වුව ද එම ඉඩම ඔහුට අහිමි වී යාමට ඉඩ තිබිණ. සම්ප්‍රදායික ඉඩම් භුක්ති ක්‍රමය තුළ ඉඩම් අහිමි වීමේ සුවිශේෂ ලක්ෂණයක් ලෙස මෙය හැඳින්විය හැකි ය. ඉඩමේ අවසාන අයිතිය රජය සතු වූ බව මෙමගින් ද පැහැදිලි වේ.

රජුට අයත්ව තිබූ ගබඩාගමක් යම්කිසි පුද්ගලයකුගේ නිලයට අතිරේක ආදායමක් ලෙස තැගි වශයෙන් පවරා දුන් අවස්ථා ද දැකිය හැකි ය. මෙසේ පවරා දුන් ගබඩාගම්

නින්දගම් ලෙස හැඳින්වී ය. මේ අන්දමින් යම් දීමනාවක් ස්ථිරවම යම් පුද්ගලයකුට පවරා දුන්නේ නම් එබඳු ඉඩමක් ප්‍රවේණි නින්දගමක් ලෙස හඳුන්වා ඇත. ප්‍රවේණි ඉඩම් ඒ ඒ පුද්ගලයාට හිමි වූ ආකාරය අනුව වර්ග කීපයකි. අද ප්‍රවේණි ඉඩම් යන්න ඉන් එක් වර්ගයක් වූ අතර මෙම ක්‍රමයේ දී මූලින් රජය සතුව තිබී අනවසරයෙන් හෙළි පෙහෙළි කොට වගා කරන ලදුව එම බිමෙන් අඩක් ගොවියාට අයිති විය. මෙම ඉඩම විකිණීමට හෝ උකස් කිරීමට ඔහුට හැකියාව තිබුණි (කොඩරින්ටන්, 1980: 35).

අස්වනු පරවෙණි යනුවෙන් තවත් ඉඩම් වර්ගයක් තිබූ අතර ඉන් අදහස් වූයේ පරවෙණි ඉඩමක් අයිතිව සිටින්නෙකු විසින් අයුතු ලෙස ඇඳා ගන්නා ලද ඉඩම් වේ. මීට අමතරව රජයට ඔහු බඳු ගෙවීම තුළින් උරුම වූ ඔහු පරවෙණි වශයෙන් හඳුන්වන ඉඩම් වර්ගයක් පිළිබඳව තොරතුරු ලේකම්විවල සඳහන් වේ. මෙබඳු ඉඩම් රාජ සන්නක කළ නොහැකි ය. පරපුරෙන් පරපුරට උරුම වන පරිද්දෙන් රජු විසින් දෙන ලද ඉඩම් පරවෙණි නම් වූ බව ඉහත සඳහන් තොරතුරුවලින් පැහැදිලි වේ. යම්කිසි සේවාවක්, වරප්‍රසාදයක් පමණක් නොව ඇතැම් අවස්ථාවල දී රජුට යම්කිසි ගෙවීමක් කොට ප්‍රවේණි ඉඩම් ලබා ගත් බවට සාධක තිබේ. "පෙර රජුන්ට බෙලි එලයක් පුරා වස්තු දී ප්‍රවේණි සැලැස්මට එක්තරා කෙළෙහි පුත්‍රයෙක් බිම් ගත් හෙයින් ද" යනුවෙන් ශ්‍රී ලංකාද්වීපයේ කඩයිම් පොතේ සඳහන් වීමෙන් ඒ බව පැහැදිලි වේ (අභයවර්ධන, 1978: 161). මෙසේ මිල දී ගත් ඉඩම් එම පරපුර විසින් ප්‍රවේණි ලෙස භුක්ති විඳින ලිදී.

6. සමාලෝචනය

දේශීය රාජාණ්ඩු ක්‍රමය තුළ පාලකයා සතුව පැවති බලතල අසීමිත විය. මෙම අසීමිත බලතල රටේ ඕනෑම ක්ෂේත්‍රයක් කෙරෙහි බල පැවැත්වීමේ හැකියාව ඔහුට තිබිණි. මේ අනුව ඉඩම් භුක්ති ක්‍රමය සම්බන්ධයෙන් ද රජු සතු වූ අසීමිත බලතල නිසා ඉඩම් රාජසන්නක කිරීමේ හැකියාව ඔහු සතු විය. 'අස්වාමික ඉඩම් රාජ සන්නක ය' යන සම්මතය අතීතයේ සිට පැවත ආවකි. මෙම අදහස පදනම් කර ගෙන ඇතැම් අවස්ථාවල පාලකයෝ තම විරුද්ධවාදීන්ගේ ඉඩම් රාජ සන්නක කර ගැනීමට කටයුතු කළහ. මහා විහාරය පාළුවට ගිය අවස්ථාවේ එම ඉඩම් රාජ සන්නක කර ගැනීම මීට නිදසුනක් ලෙස පෙන්වා දිය හැකි ය. කලාතුරකින් සිදු වූ මෙවැනි සිදුවීම් හැර විහාරස්ථාන සතු ඉඩකඩම් රාජ සන්නක කිරීමට රජවරු උත්සුක නො වූහ. ඇතැම් සැදැහැවත් රජවරු පාළු වූ සිද්ධස්ථාන ප්‍රතිසංස්කරණය කරවා ඒවා නැවත එම විහාරස්ථානවලට ම පූජා කළහ. දරුණු අපරාධවලට සම්බන්ධවූවන්ගේ ඉඩම් රාජ සන්නක කිරීමට රජුට බලය තිබිණි. රාජද්‍රෝහී වූවන්ගේ ඉඩම් ද රාජ සන්නක කිරීමට රජුට හැකියාව තිබිණි. ධාතුසේන රජතුමා තමන්ට එරෙහිව විදේශික ද්‍රවිඩයන්ට පක්ෂපාතී වූවන්ගේ ඉඩම් රාජසන්නක කළේ ය. නමුත් බොහෝ අවස්ථාවල දී දේශීය පාලකයන් එබඳු දැඩි ක්‍රියා මාර්ගවලට නොපෙළඹුණ බව පැහැදිලි වේ. සෑම පුද්ගලයකුට ම යැපීම් මාර්ගයක් සපයා දීම රජුගේ යුතුකමක් හා වගකීමක් ලෙස සිතීමට දේශීය පාලකයෝ පුරුදු වී සිටි බැවින් ඔවුහු මෙබඳු ක්‍රියාමාර්ගවලට නොපෙළඹුණ හ. දේශීය පාලකයා සතුව අසීමිත බලතල පැවතිය ද ඒවා ජනතා අයහපත සඳහා නොයෙදූ බව ද මෙමගින් පැහැදිලි වන කරුණකි.

දේශීය රාජධානි පැවති අවධියේ ඒ ඒ වගාවන්ට ගැලපෙන අයුරින් භූමිය යොදා ගැනීමට කටයුතු කළා පමණක් නොව ස්වාභාවික පරිසරය ආරක්ෂා වන අන්දමින් වන ගහනයන් ඉතිරිකර තැබීම ද මෙම පාලන ක්‍රමය තුළ ඉතා මැනවින් දක්නට ලැබිණි. මේ අනුව දේශීය ඉඩම් භුක්ති ක්‍රමය ඉතා නම්‍යශීලී මෙන් ම සමතුලිත තත්ත්වයකින් පවත්වා ගෙන යාමට පාලකයා කටයුතු කළ බව පැහැදිලි ය. පණ්ඩුකාභය රජු (ක්‍රි. පූ. 456-386) අනුරාධපුර නගර නිර්මාණයේ දී පරිසරය ආරක්ෂා වන පරිදි රක්ෂිත වනාන්තර වෙන් කළ ආකාරය නිදසුනක් ලෙස දැක්විය හැකි ය. ඉතා ක්‍රමානුකූලව සකස් වූ ඉඩම් භුක්ති ක්‍රමයක් දේශීය රාජධානි සමයේ පැවති බව ද, එම ක්‍රමය යටතේ ස්වයංපෝෂිත ආර්ථික ක්‍රමයක් මෙරට පවත්වා ගෙන යාමට දේශීය පාලකයා සමත් වූ බව ද මේ අනුව පැහැදිලි ය.

පරිශීලන නාමාවලිය

අභයවර්ධන, එච්. ඒ. පී. (1978). *කඩඉම්පොත් විමර්ශනය*. කොළඹ: සංස්කෘතික දෙපාර්තමේන්තුව.

කොඩිරින්නන්, එච්. ඩබ්. (1980). *ශ්‍රී ලංකාවේ පුරාණ ඉඩම් භුක්තිය හා ආදායම*. බත්තරමුල්ල: අධ්‍යාපන ප්‍රකාශන දෙපාර්තමේන්තුව.

ඤාණවිමල, කිරිඇල්ලේ. (2001). *සබරගමුවේ පැරණි ලියවිලි*. නුගේගොඩ: මානව හිතවාදී ලේඛක පර්ෂදය.

ධීරානන්ද, හඟුරන්කෙත. (2004). *රාජ්‍යත්වය, රජය සහ ආගම*. වරකාපොළ: සූරිය ප්‍රකාශකයෝ.

බුද්ධදත්ත, පොල්වත්තේ සහ ධම්මකිත්ති, සිරිදේවමිත්ත (සංස්). (1959). *සීහලවන්ද්‍රුප්පකරණය*. කොළඹ: ත්‍රිපිටක මුද්‍රණාලය.

විජේතුංග, සිරිසමන්. (2007). *ශ්‍රී ලංකාවේ ශිලාලිපි සන්නිවේදනය*. වරකාපොළ: ආර්ය ප්‍රකාශකයෝ .

ශ්‍රී සුමංගල, හික්කඩුවේ සහ ද සිල්වා, දොන් අන්ද්‍රියස් බටුවන්කුඩාවේ (පරි). (1912). *මහාවංසය*. කොළඹ: ජාතික කෞතුකාගාර දෙපාර්තමේන්තුව.

සරණතිස්ස ඒ. (සංස්). (1939). *රසවාහිතිය 2*. කොළඹ: ජිනාලංකාර මුද්‍රණාලය.

සෝමරත්න, එච්. ඇම්. (පරි). (2005). *සිංහලේ ආණ්ඩුක්‍රමය පිළිබඳ ද්‍රහුඩු සටහන්*. බොරැස්ගමුව: විසිදුනු ප්‍රකාශකයෝ.

හෙට්ටිආරච්චි, ඇස්. බී. (2008). *ශ්‍රී ලංකාවේ සමාජ හා සංස්කෘතික ඉතිහාසය*. මහරගම: තරංජී ප්‍රින්ට්ස්.

වනසිංහ, යසපාල., (පරි). (2008). *ඛේවි දුටු උඩරට රාජ්‍යය සහ එහි වැසියෝ*. කොළඹ: ගොඩගේ සහෝදරයෝ.

Codrinton, H.W. (1938). *Ancient Land Tenure Revenue in Ceylon*. Colombo: Government press

Paranavitane, S. (Ed.). (1943). *Epigraphia Zeylanica VoL 1V*: London.

Paranavitana, S. Godakumbura, C. E. (1963). *Epigraphia Zeylanica VoL V part 1*: Sri Lanka Department of Arcaeology.

Paranavitana, S. (1983). *Inscriptions of Ceylon Vol II part I*. Sri Lanka: Department of Archaeology.

Perera, L. S. (1959). *Proprietary and Tenurial Rights in Ancient Ceylon. Ceylon Journal of Historical and Social Studies Vol II*: Colombo.

Ranawella, Sirimal. (2001). *Inscriptions of Ceylon Vol V Part 1*, Department of Archaeology, Sri Lanka.

Wickramasinghe, Don Martino De Silva. (1912). *Epigraphia Zeylanica VoL I*, London: Oxford University.

Wickramasinghe, Don Martino De Silva. (1928). *Epigraphia Zeylanica VoL II 1912-1927*: London: Oxford University.

